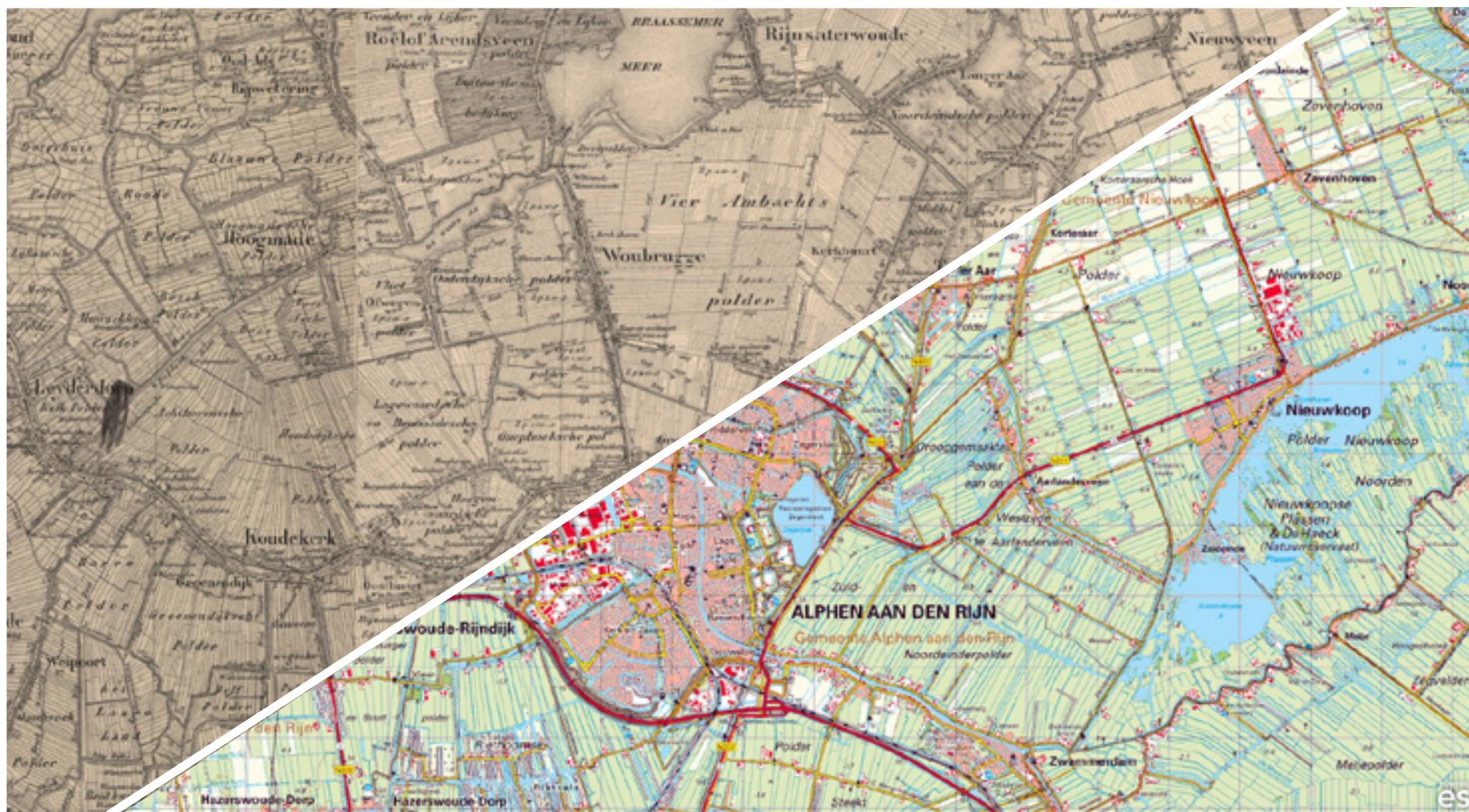

B& Alphen aan den Rijn

Landschapsbiografie

B&

Rijkdom aan verhaallijnen

PROJECTDATA

Projectnaam	Landschapsbiografie Alphen aan den Rijn
Locatie	Alphen aan den Rijn
Opdrachtgever	Gemeente Alphen aan den Rijn Daniëlle van den Berg
Opgesteld door	BoschSlabbers landschapsarchitecten Steven Slabbers Clim Sorée Koen Bakker Esther Bergstra
In samenwerking met	Puzzling Panda: Sidney Gijzen
Datum	februari 2020
Projectnummer	BS19-022

Inhoudsopgave

0. Samenvatting/leeswijzer	8	5. Kernkwaliteiten	67	Bijlagen	79
Opbouw van de landschapsbiografie	9	Historische gelaagdheid	67	Literatuurlijst en medewerking	80
De landschapsbiografie verbeeld	13	Een waterdooraderde geschiedenis	67	Beeldreferenties	82
1. Inleiding & aanleiding	15	Centraal gelegen, omgeven door groen	68	Landschapsbiografie verbeeld	84
Veranderende bestuurlijke aansturing	15	Gevarieerde woonomgeving	69		
2. Kenschets	19	6. Lessons learned, hoe nu verder?	71		
3. Geschiedenis van het landschap	21	1 Ontwikkel vanuit de kenmerken van de plek	71		
4. Verhaallijnen	33	2 Kijk naar de fysieke kenmerken van de plek	72		
Van Vlaardingen tot Rome	37	3 Behoud de kenmerkende weidse vergezichten	73		
Van Veenontginer tot Kaasboer	43	4 Het landschap is dynamisch, altijd in verandering	74		
Van Jager tot Adel	43	5 Blijf het verhaal van de Oude Rijn vertellen	75		
Van Monnikskap tot Metasequoia	49	Aandachtspunten toekomstig gemeentelijk beleid	76		
Van Dam tot Dijkgraaf	53	Landschapsinclusief denken en doen	76		
Van Scheepsbouwer tot Zeeman	57	Het watersysteem als ordeningskader voor verbinding	76		
Van Dorpeling tot Alphenaar	61	Verstedelijking: verbinden van rood, groen en blauw	76		

“Wat volgt staat altijd in verband
met wat er aan vooraf ging”

‘Marcus Aurelius’ 121-180

Samenvatting

Het landschap (de bebouwde en onbebouwde omgeving) van en rond Alphen aan den Rijn is continu in verandering. Zoals het landschap van vandaag niet hetzelfde is als het landschap van gisteren, zal ook het landschap van morgen verschillen van dat van vandaag. Het landschap van vandaag is het resultaat van een lange ontwikkelingsgeschiedenis en tevens vertrekpunt voor nieuwe ontwikkelingen.

Naast dat het landschap zelf verandert, verandert ook de bestuurlijke aansturing van de ruimtelijke ontwikkeling. Structuurvisies, Nota's Ruimtelijke Ordening, Streekplannen en Bestemmingsplannen maken plaats voor Nationale-, Provinciale- en Gemeentelijke Omgevingsvisies.

Anders dan hun voorgangers leggen deze omgevingsvisies niet vast hoe de ruimtelijke ontwikkeling moet verlopen, maar aan welke eisen de ruimtelijke ontwikkeling moet voldoen. Zij focussen niet op een eindbeeld, maar definiëren de doelen die zij willen bereiken en geven daarmee meer ruimte aan processen.

Iedere visie op de toekomst gaat over de vraag 'wat willen we worden'? Om die vraag te kunnen beantwoorden moet je eerst weten 'wie we nu zijn'. En hetgeen we nu zijn wordt in belangrijke mate bepaald door 'waar we vandaan komen'. Het zijn vaak de gebeurtenissen uit het verleden die ons getekend hebben. Dat geldt voor ons landschap in het bijzonder. Het inzicht in "wie we zijn" bepaald mede onze kernkwaliteiten.

Een landschapsbiografie laat zien hoe een gebied zich door de wisselwerking van mens en natuur heeft ontwikkeld. Dat geeft inzicht in de manier waarop het verleden doorwerkt in onze huidige leefomgeving.

Zo kan een landschapsbiografie een waardevolle bijdrage leveren aan onder andere (gemeentelijke) omgevingsvisies, die immers niet alleen een beschrijving van de fysieke leefomgeving bevatten, maar ook de opgaven en ambities voor de toekomst.

De landschapsbiografie Alphen aan den Rijn zet de grote ingrepen en veranderingen op een rij in het bebouwde en onbebouwde landschap van Alphen aan den Rijn en inventariseert de meest kleurrijke verhalen achter het landschap. De Landschapsbiografie geeft een overzicht van een aantal hoogtepunten uit de landschappelijke geschiedenis van de gemeente Alphen aan den Rijn.

De landschapsbiografie helpt bij de interpretatie van het huidige landschap. Het beantwoordt de vraag 'waar komen wij vandaan' en geeft daarmee inzicht in 'wie we zijn'.

Trekschuit

Daarmee biedt de landschapsbiografie een onderlegger voor onder meer de gemeentelijke omgevingsvisie en toekomstig gemeentelijk beleid, dat draait om de vraag ‘wat willen wij in de toekomst worden?’.

OPBOUW VAN DE LANDSCHAPS BIOGRAFIE

De landschapsbiografie start vanuit een korte kenschets van het huidige landschap van de gemeente Alphen aan den Rijn. Vanuit die kenschets van het heden blikken we terug, waar komen we vandaan, hoe is dit landschap gevormd, welke krachten hebben daarbij gespeeld, welke gebeurtenissen waren daarbij cruciaal? Hierin wordt de landschapsgeschiedenis beschreven van de prehistorie tot het heden. Deze wordt geïllustreerd aan de hand van kaartbeelden van de jaren 0, 1200, 1400, 1600, 1900, 1950 en 2019.

Metasequoialaan

Na de beschrijving van de geschiedenis van het landschap worden zeven verhalen uit de geschiedenis uitgelicht. De verhalen zijn:

- “Van Vlaardingens tot Rome” verhaalt over de vroegste bewoning van het gebied dat nu de gemeente Alphen aan den Rijn is, van de Vlaardingencultuur in prehistorie via de periode waarin de (Oude) Rijn de noordgrens van het Romeinse Rijk vormt tot aan de periode waarin de Vikingen over de Rijn ons gebied binnendringen.
- “Van Jager tot Adel” gaat enerzijds over de betekenis van de Oude Rijn als transportader, over de ontwikkeling van trekvaarten en jaagpaden en de daaraan verbonden ontwikkeling van buitenplaatsen, landgoederen en herbergen, en anderzijds over de talloze twisten die het gebied gekend heeft.
- “Van veenontginning tot kaasboer” belicht de agrarische geschiedenis van het veenweidegebied van Alphen aan den Rijn.

Aarlanderveen

- “Van Monnikskap tot Metasequoia” vertelt over het ontstaan van het kwekerijlandschap van Boskoop.
- “Van Dam tot Dijkgraaf” zoomt in op het ontstaan en de werking van het watersysteem. In Alphen aan den Rijn vormt het water ‘het bloed van het landschap’, het water tekent letterlijk het landschap en ligt ten grondslag aan vrijwel ieder verhaal in het landschap.
- “Van Scheepsbouwer tot Zeeman” gaat over de ontwikkeling van industrie en nijverheid aan de Oude Rijn.
- “Van Dorpelingen tot Alphenaar” gaat over hoe de gemeente is ontstaan uit de bestuurlijke samenvoeging van een veelheid aan kleinere gemeenten en gemeenschappen en hoe zij, samen met de nieuwkomers die veelal van ver buiten de grenzen zijn ingestroomd, het huidige Alphen aan den Rijn vormen.

Vanuit de uiteenzetting van de ontstaansgeschiedenis van het landschap en de verschillende verhalen die mede dit landschap geschapen hebben, wordt een viertal kernkwaliteiten geïdentificeerd. Deze vormen een belangrijke bouwsteen voor de op te stellen omgevingsvisie.

De kernkwaliteiten zijn:

- De historische gelaagdheid van het landschap waarin het rijke verleden van Alphen aan den Rijn en haar ontwikkeling telkens een ‘eigen’ aardigheid aan het landschap heeft toegevoegd.
- De water dooraderde geschiedenis van het landschap die goed terug te vinden is in; De Oude Rijn, het vaar netwerk en de omgeving Zwammerdam.
- De centrale ligging, omgeven door groen. Alphen aan den Rijn is het agrarisch hart van het Groene Hart met een open agrarisch polderland en het kwekerijenlandschap van Boskoop

- De gevarieerde woonomgeving met stedelijkheid, oude lintbebouwing langs de Oude Rijn, het brinkdorp Zwammerdam, veenontginningslinten en het kwekerijenlint Boskoop.

Na het identificeren van de kernkwaliteiten wordt uiteengezet hoe deze informatie uit de landschapsbiografie gebruikt kan worden. Door te kijken naar de ontstaansgeschiedenis en de verhaallijnen (waar kom ik vandaan), gecombineerd met de gedefinieerde kernkwaliteiten (wie ben ik nu) kan men uitgangspunten ontwikkelen voor de nieuwe ontwikkelingen (wat wil ik worden?).

Afsluitend wordt vanuit de kennis van het heden teruggekeken en worden “lessons learned” getrokken en hoe verder te gaan. In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de verhouding tot de omgevingsvisie en hoe de informatie uit de landschapsbiografie is toe te passen.

Les 1. Ontwikkel vanuit kenmerken van de plek

Ieder plan start vanuit een interpretatie van het heden. Interpretatie van het heden kan niet zonder kennis van het verleden. Door je in het verleden te verdiepen ga je wellicht anders naar het heden kijken hetgeen kan helpen om tot een betere afweging voor de toekomst te komen.

Les 2. Kijk naar de fysieke kenmerken van de plek

In de planvorming moet men rekenschap nemen van de fysieke kenmerken van de plek. De ondergrond verschilt per landschap en daarmee verschilt ook de geschiktheid van de ondergrond voor bepaalde ontwikkelingen.

Les 3. Behoud de kenmerkende weidse vergezichten

Een kernkwaliteit van het landschap van Alphen aan den Rijn is dat men in dit polderland eindeloos van zich af kan kijken. Vanuit de polder ziet men tot ver voorbij de eigen gemeentegrenzen. Ook vanaf de Oude Rijn zijn er nog plekken van waar men tot diep in de polder kan kijken.

Les 4. Het landschap is een dynamisch gebied, altijd in verandering

Verandering past in de ontstaansgeschiedenis van het landschap van Alphen aan den Rijn. Een proces van continue verandering is niet bezwaarlijk zolang hierbij de kernkwaliteiten van het landschap behouden blijven en de veranderingen ook worden ingezet om nieuwe, eigentijdse kwaliteiten aan het landschap toe te voegen.

Les 5. Blijf het verhaal van de Oude Rijn vertellen

Het landschap van Alphen aan den Rijn laat zich lezen als een geschiedenisboek, rijk aan verhalen. De meeste, en tevens meest aansprekende, verhalen komen samen aan de Oude Rijn. Bij de planvorming is het van groot belang deze verhalen leesbaar te houden.

Vanuit de landschapsbiografie zijn de volgende aandachtspunten mee te geven bij het vormen van nieuw beleid en/of visie voor de toekomst.

Landschapsinclusief denken en doen

Er komt veel op het landschap van Alphen aan den Rijn af: een klimaatakkoord, de noodzaak tot klimaatadaptatie en waterbeheer, regionale energiestrategieën, circulaire economie, een heroriëntatie van de landbouw, natuurontwikkeling en een voortgaande verstedelijking.

Voorkomen moet worden dat het landschap van de toekomst de mogelijk ongewenste optelsom is van sectorale ruimteclaims en ruimtelijke ingrepen. Dit vergt een landschapsinclusief gemeentelijk omgevingsbeleid, dat de verschillende ruimtelijke opgaven in hun onderlinge samenhang invult.

Het watersysteem als ordeningskader voor verbinding

Het fysieke watersysteem – beeldbepalend onderdeel van het landschap van Alphen aan den Rijn – kan fungeren als een adaptief ordeningskader voor het verbinden van doelen voor klimaatadaptatie, verduurzaming van de landbouw, natuurontwikkeling en verstedelijking.

Vanwege klimaatverandering en klimaatadaptatie zal dat watersysteem gaan veranderen.

Verstedelijking; verbinden van rood, groen en blauw

Het realiseren van de woningbouwopgave en het streven naar stedelijke verdichting moet worden verbonden met de opgaven voor klimaatadaptatie en de bevordering van een gezonde en aangename leefomgeving en mogelijk zelfs van de biodiversiteit in en om de stad. Het toekomstig beleid van de gemeente moet richtlijnen voor ‘groen’ en ‘blauw’ formuleren, waarmee zowel bij ontwerp en ontwikkeling van nieuwe woon- en werkgebieden, als bij verdichting, herstructurering en herontwerp van bestaande woon- en werkgebieden rekening moet worden gehouden.

- Ontstaan van de duinenrijen
 Achter de duinen loopt het land onder water
 Ontstaan dik veenpakket
 Veenstromen vanaf veenpakket wateren af op de Oude Rijn
 Lage oude duinen steken als zandopduikingen boven veen uit
 Oude Rijn treedt buiten oevers en maakt oeverwallen
- Eerste bewoning op zandopduiking, vlaardingencultuur -3500 b.c.
 - Oude Rijn is Rome's noordelijke grens (Limes) 400 na Chr.
 - Romeinen stichten Castella en Vicii langs de Oude Rijn
 - Vikingen varen de Oude Rijn op voor handel en later plunderingen

DE LANDSCHAPSBIOGRAFIE VERBEELD

Om de inhoud van de landschapsbiografie toepasbaar te maken voor onder meer de omgevingsvisie is de samenhang tussen de verschillende onderdelen van de landschapsbiografie verbeeld.

Nevenstaande afbeelding toont de samenhang tussen ontstaansgeschiedenis, verhaallijnen en anekdotes (de afbeelding is als A0 in de bijlagen opgenomen).

De poster toont aan de linker zijde de ontstaansgeschiedenis van het landschap. Tekstueel worden de gebeurtenissen doorlopen die het landschap van Alphen aan den Rijn hebben gevormd.

Naast de gebeurtenissen staan kaarten die de ondergrond tonen van het betreffende jaartal. Deze kaarten tonen ook verschillende gebeurtenissen uit de verschillende verhaallijnen.

Ieder verhaallijn heeft zijn eigen kleur:

- Van Rome tot Vlaardingen - licht blauw
- Van Veenontginning tot Kaasboer - paars
- Van Jager tot Adel - donker groen
- Van Monnikskap tot Metasequoia - licht groen
- Van Dam tot Dijkgraaf - geel
- Van Scheepsbouwer tot Zeeman - oranje
- Van Dorpelingen tot Alphenaar - rood

Deze kleuren corresponderen met de kleuren bij de ontstaansgeschiedenis opdat inzichtelijk is welke gebeurtenissen bij welke verhaallijn horen. De kleuren corresponderen ook met de anekdotes opdat inzichtelijk is welke anekdote bij welke verhaallijn hoort.

Door bij de ontstaansgeschiedenis van het landschap alle gebeurtenissen chronologisch te lezen wordt de totale geschiedenis uitgelegd. Door een bepaalde kleur te lezen, wordt de desbetreffende verhaallijn uitgelegd.

Meer informatie aanvullend op de Landschapsbiografie vindt u op de website van de gemeente Alphen aan den Rijn onder erfgoed en monumenten.

Alphen aan den Rijn en omgeving omstreeks 1650

1. Inleiding

Het landschap van en rond Alphen aan den Rijn is continu in verandering. Zoals het landschap van vandaag niet hetzelfde is als het landschap van gisteren, zal ook het landschap van morgen verschillen van dat van vandaag. Het landschap van vandaag is het resultaat van een lange ontwikkelingsgeschiedenis en tevens vertrekpunt voor nieuwe ontwikkelingen.

Steeds past de mens zijn omgeving aan aan de maatschappelijke wensen van zijn tijd en/of de veranderende technische mogelijkheden. De enige constante is de verandering. Verandering is inherent aan een levend landschap. De opgave is de veranderingen dusdanig te geleiden dat kwaliteiten behouden blijven, knelpunten tot een oplossing worden gebracht en waar mogelijk duurzaam nieuwe kwaliteit wordt toegevoegd, en dat alles zodanig dat het landschap zijn verhaal kan blijven vertellen.

Niet alleen het landschap van Alphen aan den Rijn verandert, ook de wijze waarop Alphen aan den Rijn tegen dat landschap aankijkt verandert. Het buitengebied is al lang niet meer uitsluitend agrarisch productiegebied voor de stad, het is ook uitloop- en uitreengebied, recreatiegebied en habitat voor tal van plant- en diersoorten. En meer dan dat. Het is in toenemende mate ook koelmotor van de stad, regenton voor de stad en energieleverancier. Kortom, het landelijk gebied moet steeds meer functies in zich verenigen.

VERANDERENDE BESTUURLIJKE AANSTURING

Naast dat het landschap zelf verandert, als ook de wijze waarop we tegen dat landschap aankijken, verandert ook de bestuurlijke aansturing van de ruimtelijke ontwikkeling. Structuurvisies, Nota's Ruimtelijke Ordening, Streekplannen en Bestemmingsplannen maken plaats voor Nationale-, Provinciale- en Gemeentelijke Omgevingsvisies.

Anders dan hun voorgangers leggen deze omgevingsvisies niet vast hoe de ruimtelijke ontwikkeling moet verlopen, maar aan welke eisen de ruimtelijke ontwikkeling moet voldoen. Zij focussen niet op een eindbeeld, maar definiëren de doelen die zij willen bereiken en geven daarmee meer ruimte aan processen.

Heimanswetering

1900

Omgevingsvisies zijn integraal van karakter, zij beperken zich niet tot het ruimtelijk domein maar leggen nadrukkelijk de koppeling met het sociaal domein. Zij kijken breed, de vraag verschuift van 'wat voor een landschap en stad willen wij ontwikkelen' naar 'wat voor een samenleving willen wij zijn'.

Daarmee komen ook sociale aspecten als inkomenssituatie, positie van de arbeidsmarkt, geestelijke en fysieke gezondheid, de bereikbaarheid van goederen en diensten, cultuur, etcetera op de agenda.

Ook Alphen aan den Rijn staat aan de vooravond van het ontwikkelen van een gemeentelijke omgevingsvisie, waarbij verschillende visies en processen bouwsteen zijn. Denk hierbij aan het Perspectief voor landschap en stad, de Bedrijventerreinstrategie en de Regionale energiestrategie.

1950

Iedere visie start vanuit een interpretatie van de huidige situatie. Interpretatie van het heden kan niet zonder kennis van het verleden. Door je in het verleden te verdiepen kijk je anders naar het heden en kom je tot meer wel overwogen keuzes voor de toekomst.

Iedere visie op de toekomst gaat over de vraag 'wat willen we worden'? Om die vraag te kunnen beantwoorden moet je eerst weten "wie we nu zijn". En hetgeen we nu zijn wordt in belangrijke mate bepaald door "waar we vandaan komen". Het zijn vaak de gebeurtenissen uit het verleden die ons getekend hebben. Dat geldt voor ons landschap in het bijzonder. Het landschap van vandaag is bepaald door de ingrepen in het verleden. Het landschap van morgen wordt mede bepaald door de keuzes die we vandaag maken.

2019

Daarnaast blijkt het landschap rijk aan verhalen. Verhalen die het landschap wellicht niet direct hebben getekend, maar het wel 'couleur locale' verschaffen.

De landschapsbiografie Alphen aan den Rijn zet de grote ingrepen op een rij en inventariseert de meest kleurrijke verhalen achter het landschap. De landschapsbiografie helpt bij de interpretatie van het huidige landschap. Het beantwoordt de vraag 'waar komen wij vandaan' en geeft daarmee inzicht in 'wie we zijn'. Daarmee biedt de landschapsbiografie een onderlegger voor de ontwikkeling van de gemeentelijke omgevingsvisie, die draait om de vraag 'wat willen wij in de toekomst worden'.

Aarlanderveen

Koudekerk - Lagewaard

Alphen aan den Rijn - Goudse Rijnweg

Zwammerdam

Gnephoek

Alphen aan den Rijn - Ridderbuurt

Hazerswoude-Dorp

Boskoop

2. Kenschets

De gemeente Alphen aan den Rijn ligt centraal in het Groene Hart met Alphen aan den Rijn als grootste kern. Daarnaast omvat zij tevens de dorpen Aarlanderveen, Benthuizen, Boskoop, Hazerswoude-Dorp, Hazerswoude-Rijndijk, Koudekerk aan den Rijn, Zwammerdam en het buurtschap Groenendijk.

De kern Alphen aan den Rijn is van een conglomeraat van agrarische nederzettingen aan de Oude Rijn uitgegroeid tot een gevarieerd woon- en werkgebied met een hoog voorzieningenniveau. Deze kern vervult een sterke centrumfunctie. Met haar groei en de voorzieningen die zich hier hebben ontwikkeld is deze kern de aanduiding 'agrarisch dorp' ontstegen, maar tegelijkertijd heeft zij haar dorpse karakter weten te behouden. Dat komt deels door de schaal van de bebouwing, maar zeker ook door het 'groen' en 'blauw' dat vanuit het landschap tot diep in het centrum van de kern Alphen aan den Rijn reikt en de wijze waarop deze kern wordt omringd door het open, agrarisch landschap.

Dat laatste geldt zeker ook voor de kleinere kernen

die als het ware dobberen in de polder.

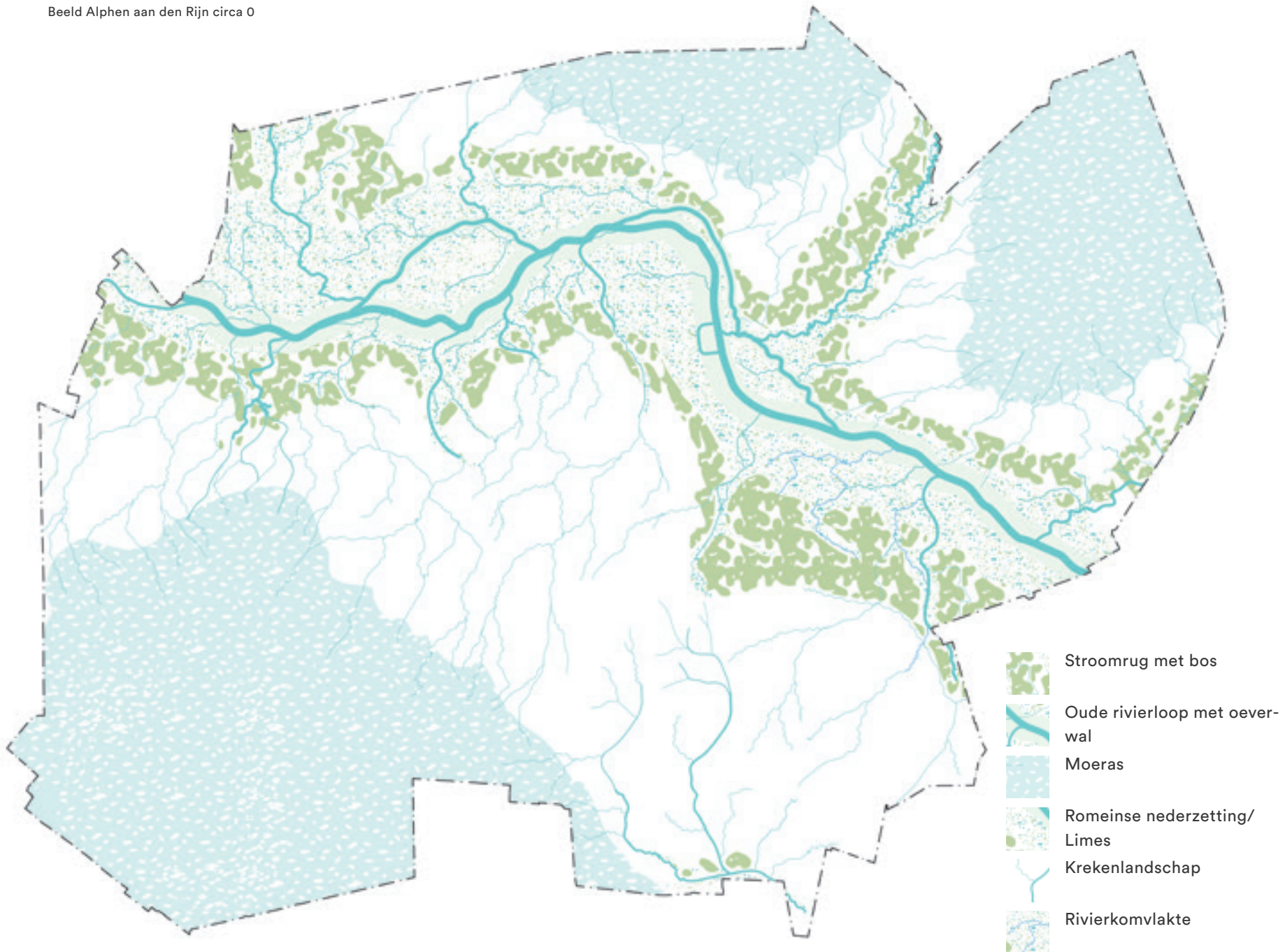
In dat landschap is het water alom aanwezig, het water dooradert het landschap en de kernen. Dat varieert van het 'grote' water van Oude Rijn, Gouwe en kanalen tot het fijnmazige stelsel van weteringen, vaarten, boezems en sloten. Deze watergangen, weteringen en rivieren zijn een terugkerend element in alle verhaallijnen van Alphen aan den Rijn. Water als grens van het Romeinse Rijk, als transportader voor turf naar de grote steden, als trekvaart voor boeren, burgers en buitenlui, als verdedigingslinie om vijandelijke troepen te weren, als vestigingsvoorwaarde voor industrie. Tot 1900 was het vervoer over het water belangrijker dan het transport over land. Goederen en personen werden vooral over water verplaatst. Te voet en te paard maakte men gebruik van landwegen, kerkenpaden en jaagpaden die door het landschap voeren. Deze destijds puur functionele paden zijn nu vanwege hun aantrekkelijke situering door het polderland en langs het water van grote recreatieve waarde. Zij vormen het netwerk van paden die de kernen

met hun omgeving verbindt.

De kern Alphen aan den Rijn is door groenblauwe routes, geënt op historische waterlopen, met de omgeving verbonden. Hierdoor is het aanliggend polderland meer dan alleen agrarisch productiegebied, functioneert het tevens als uitloop- en uitrenggebied.

In Boskoop en Rietveld is naast een uitloopgebied sprake van een uitvaargebied. Niet zonder reden noemt men Rietveld, met haar vaarten en sloten, ook wel 'klein Giethoorn'.

Daarmee heeft een landschap dat voorheen vooral werd ingezet voor de productie van turf, gras, melk, boter en kaas zich door de jaren heen ontwikkeld tot een landschap dat ook een belangrijke recreatieve functie vertegenwoordigt. En meer dan dat, ook tot een landschap dat een leefomgeving biedt aan tal van plant- en diersoorten, tot een gebied waar duurzame energie wordt opgewekt.

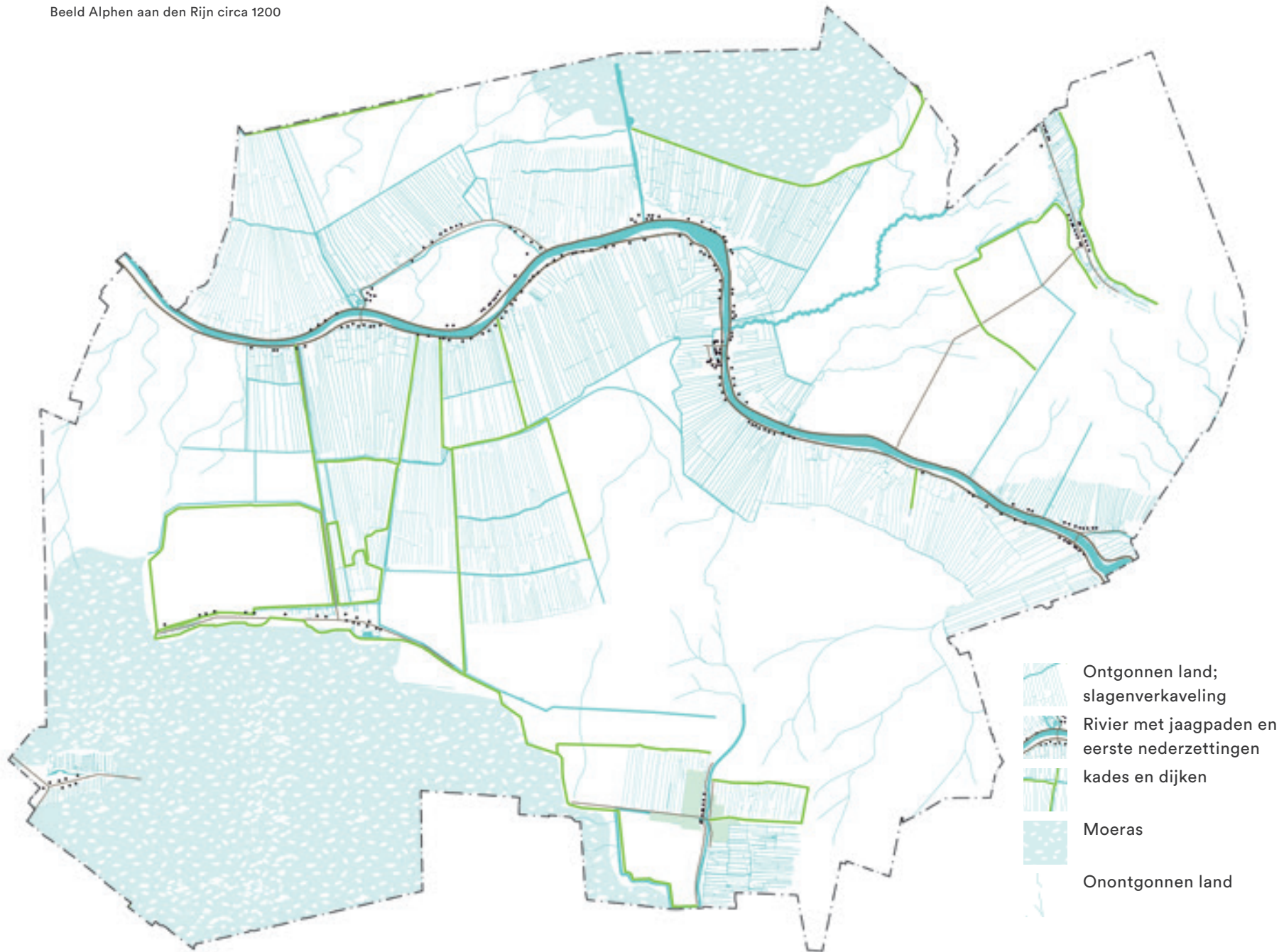

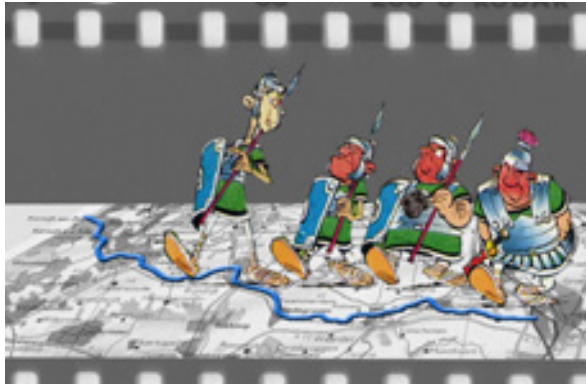
3. Geschiedenis van het landschap

De geschiedenis van het landschap van Alphen aan den Rijn begint zo'n 15.000 jaar geleden, wanneer Holland nog in de greep is van de laatste ijstijd en de Noordzee nog voor een groot deel droog ligt. Het zeeniveau ligt dan ruim 100 meter lager dan nu waardoor ook de kustlijn veel verder naar het westen ligt. Het barre klimaat maakt dat er weinig begroeiing is, waardoor de wind vrij spel heeft. Op de bodem worden dikke, golvende zandpakketten afgezet. Vrijwel het gehele gebied van de huidige Noordzee wordt door deze dekzanden bedekt. Met het einde van de laatste ijstijd, circa 12.000 jaar geleden, eindigt het geologische tijdperk van het Pleistoceen. Door het stijgen van de temperatuur smelten de ijskappen waardoor de zeespiegel snel stijgt en de kustlijn in oostelijke richting opschuift. Omstreeks 5000 voor Christus bereikt de kustlijn ongeveer haar huidige plaats. Dan breekt een woelige periode aan, waarin perioden van transgressie (een oprukkende kustlijn) en regressie (een terugtrekkende kustlijn) elkaar opvolgen.

In tijden van transgressie overspoelt de zee het land. Hierbij wordt het pleistocene zand opgewoeld en in strandwallen afgezet. Met iedere transgressieperiode wordt een nieuwe wal opgeworpen. Zo vormt zich in de loop der tijd een complex van evenwijdig aan de kust lopende strandwallen. De meest oostelijke strandwal (waarop Warmond, Oegstgeest, Sassenheim en Lisse zijn ontstaan) is de oudste, deze dateert van ongeveer 2300 jaar voor Christus. De vorming van de strandwallen gaat door tot aan het begin van de jaartelling. Met de vorming van de strandwallen, en de stijging van de zeespiegel, stagneert in het achterland de afvoer van het water naar zee. De laagte tussen de strandwallen en de hoge zandgronden van Utrecht vult zich met water: regenwater en water aangevoerd door de rivieren. Hier ontwikkelt zich een uitgestrekt moeras waarin afgestorven plantenresten worden omgezet in veen.

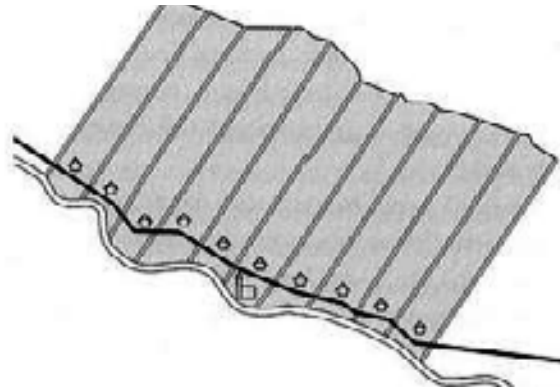
Zo vormt zich in deze laagte een meters dikke veenkoepel, dooraderd door veenstromen die afwateren op wat later de rivier de Oude Rijn zal worden. De veenkoepel groeit zo hoog uit dat deze nog uitsluitend wordt gevoed door voedselarm regenwater. Alleen nabij de rivieren en veenstromen is er een toestroom van meer voedselrijk water. Hierdoor varieert ook de samenstelling van het veen. Dit veenpakket vormt de ondergrond van wat later het Groene Hart zal zijn en ligt aan de basis van de latere ontwikkeling van het landschap van Alphen aan den Rijn. Tot in de twaalfde eeuw is de Rijn een natuurlijke, onbedijkte rivier die regelmatig buiten zijn oevers treedt. Hierbij wordt het zwaarste, meest zandige materiaal dat het rivierwater met zich meevoert direct aan de oevers afgezet. Zo ontstaan langs de rivier smalle zandige oeverwallen. Lange tijd vormen zij de enige doorgang door het natte moeras en de enige plek waar bewoning mogelijk is. De oeverwallen langs de Rijn spelen een cruciale rol in de geschiedenis van het Romeinse Rijk.

Limes

Van circa 57 voor Christus tot 400 na Christus vormt de (Oude) Rijn de noordgrens van het Romeinse Rijk. Deze wordt ook aangeduid als 'Limes' en loopt van de monding van Katwijk via Alphen aan den Rijn, Woerden, Utrecht en Nijmegen tot in Duitsland. In die tijd wordt het gebied langs de Rijn intensief bewoond. Met het wegtrekken van de Romeinen, circa 400 na Christus, wordt het voor een lange periode stil aan de Oude Rijn. Aan die 'stille tijd' komt omstreeks het jaar 1000 een einde wanneer kolonisten de ontginning van het centrale veenmoeras letterlijk ter hand nemen. Zij vestigen zich op de hoger gelegen zandige oeverwal langs de Oude Rijn en ook langs de Gouwe. Om het veen te ontwateren graven zij haaks op de Rijn en de Gouwe lange sloten waarmee de karakteristieke slagenverkaveling ontstaat. Op de oever van de Oude Rijn en de Gouwe ontstaan lineaire dorpen (lintdorpen), met name op plekken waar wateren samenkomen.

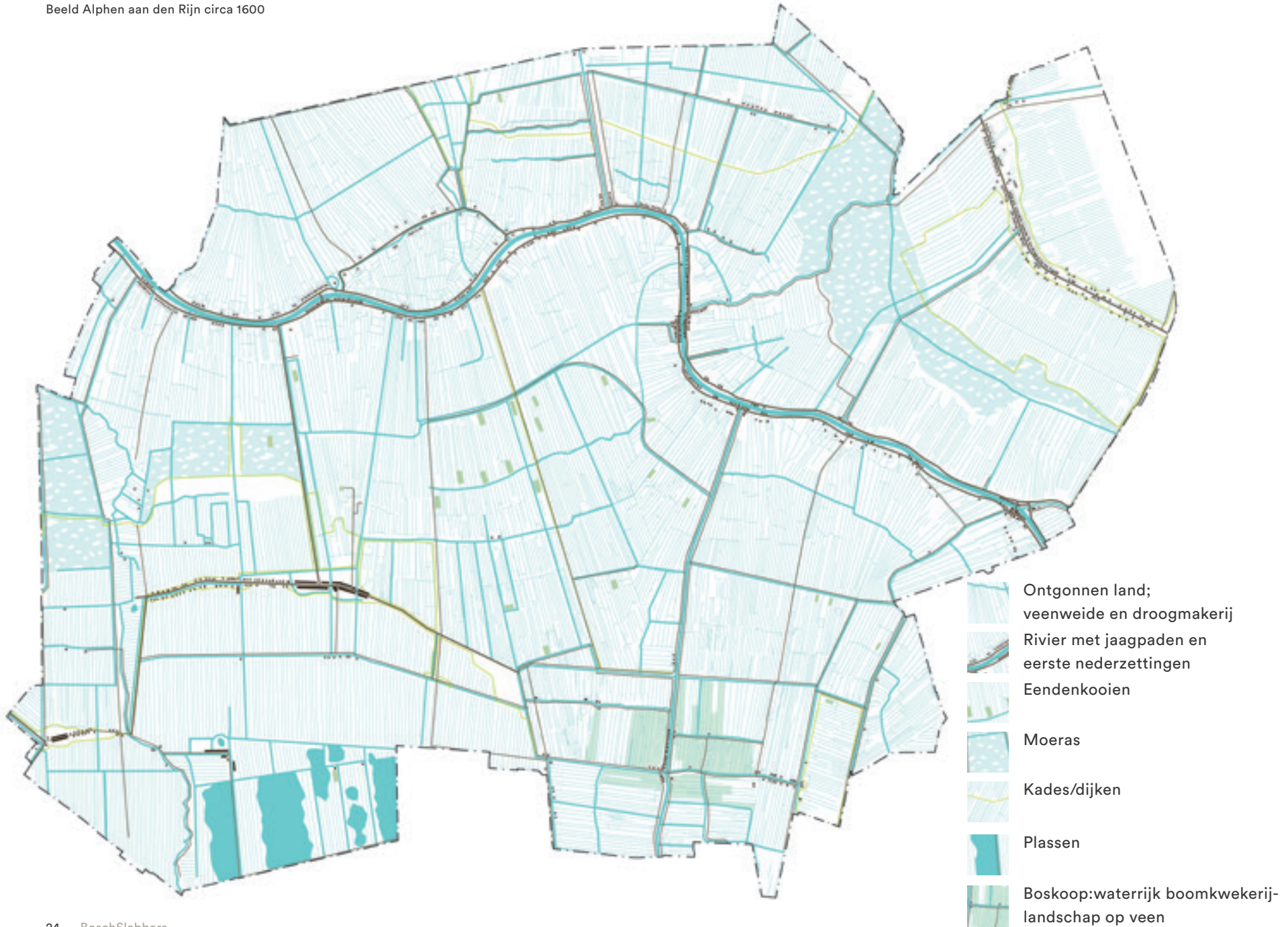
Middeleeuwen - cope ontginningen

Naarmate de ontginning vordert, wordt de afstand van de boerderij tot de toenmalige veenakkers te groot. Dan worden op afstand van de ontginningsbasis dochternederzettingen gesticht. Vanaf die nieuwe basis wordt daarop een volgende ontginningsslag gemaakt. Aanvankelijk konden de ontgonnen gronden hun water onder vrij verval lozen op veenstromen en wateringen die op de Oude Rijn en Gouwe afwateren. De verbeterde ontwatering maakte echter dat de ontgonnen gronden al snel een aanmerkelijke bodemdaling ondervonden. Met het onttrekken van het bodemwater klonk het veenpakket in. Dat maakte ook dat de ontgonnen gronden al snel niet langer geschikt waren voor akkerbouw, daartoe werden zij te nat. Akkers maakten plaats voor wei- en hooilanden. Het inklinken van de bodem betekende dat het water niet meer langs natuurlijke weg op de boezems kon worden geloosd. In de 15e eeuw verzezen de eerste molens in het landschap van Alphen aan den Rijn,

Steilrand

Aangedreven door de wind sloegen zij het water vanuit de lager gelegen gebieden uit op hoger gelegen boezems. Zo ontstond het voor de gemeente Alphen aan den Rijn zo kenmerkende landschap van hoger gelegen lange linten met daarachter een diep agrarisch landschap; de slagenverkaveling met zijn kenmerkende ritmiek aan poldersloten. Het water in de sloten stond zo hoog dat het bijna naadloos overging in de aanliggende wei- en hooilanden. Aan het lint, dicht bij de boerderij, was het grondgebruik het meest intensief. Achter op de kavels waren de omstandigheden vaak natter en was het grondgebruik meer extensief, vaak lagen daar de hooilanden en eendenkooien.

Jaagpad bij steenfabriek

In de 17e eeuw behoren Utrecht en Leiden tot de belangrijkste steden van Europa. In 1664 worden zij door de aanleg van het jaagpad langs de Oude Rijn met elkaar verbonden. Het jaagpad gold in die tijd als uiterst innovatief, het maakte dat men snel en comfortabel kon reizen. Het glijden over het water werd als aanzienlijk comfortabeler ervaren dan het hobbelen in een koets.

De aanleg van het jaagpad gaf een grote impuls aan de economische ontwikkeling van de kernen aan de Rijn.

De snelle en comfortabele vaarverbinding met de centra van de nabije steden maakte de oevers van de Oude Rijn tot een aantrekkelijke plek om te wonen. In de 17e en 18e eeuw laten rijke stedelingen hier hun buitenhuis bouwen. Zo ontstaat aan de Oude Rijn, tussen de lintdorpen, een parade van buitenplaatsen.

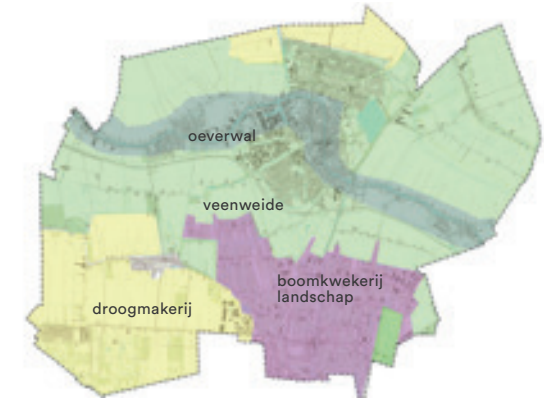
In de 18e en 19e eeuw wordt in het veenweidegebied op grote schaal turf, als brandstof voor de nabije steden, gewonnen.

Turfwinning door vervening

Hiervoor worden lagen van het veen afgegraven en te drogen gelegd. Veengronden grenzend aan een riviertje werden hiervan uitgezonderd, de samenstelling van het veen maakte deze ongeschikt als brandstof.

In eerste instantie werd turf gewonnen door weiden hooilanden af te graven tot de waterspiegel. Men wist wel dat de veenlaag nog wel 2 of 3 meter dikker was. Met behulp van een “baggerbeugel” werd het veen onder water weggebaggerd (het slag-turven). Op stukjes land die boven water bleven (legakkers) werd het veen te drogen gelegd, om later verwerkt te worden tot turf. Voor het slagturven was een vergunning nodig van de landheer, omdat het hele dorpen in gevaar kon brengen. Vaak werd er aan deze vergunning de voorwaarde gekoppeld dat de zo ontstane plassen op kosten van de slagturvers (of de eigenaar van de “grond”), drooggemalen moest worden. De bebouwingslinten bleven hierbij wel gespaard. Technische verbeteringen aan de windmolen maakten het later mogelijk deze veenplassen weer droog te malen.

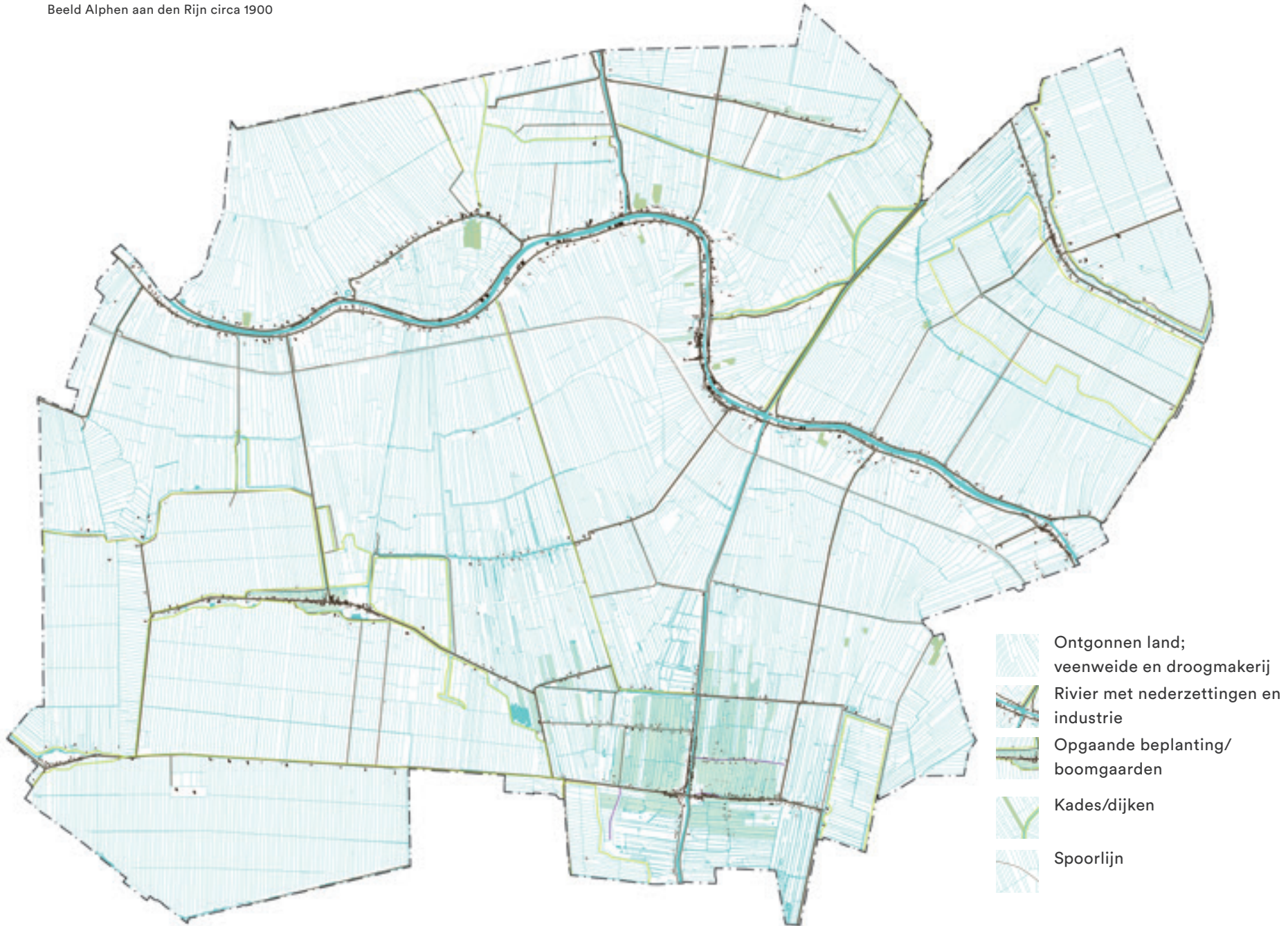
Vier bijzondere landschapstypen

Daartoe werden zij omdijkt en van een ringvaart voorzien. Molens sloegen het water, soms in meerdere trappen, uit op de ringvaart. Eenmaal drooggemaakt verkregen zij een stelselmatige inrichting met een wat grovere en efficiëntere blokverkaveling.

Daarmee ontstond het onderscheid tussen oeverwal, veenweide en droogmakerij. Het veengebied rond Boskoop was door de ligging aan de Gouwe, en het verbod op vervening, uitgevaardigd door de abdis van Rijnsburg, uitgezonderd van vervening.

Rond Boskoop ontstaat een uniek kwekerijlandschap, een eilandenrijk waar het transport tot in de jaren zestig van de 20e eeuw overwegend over het water plaatsvindt. Daarmee ontstond naast de oeverwal, veenweide en droogmakerij een vierde type: het waterrijk boomkwekerijlandschap op veen.

Beeld Alphen aan den Rijn circa 1900

Oude Rijn als werkrivier

Tot 1900 is het vervoer over het water belangrijker dan het transport over land. Het land is nat en sompig, de geringe draagkracht van de bodem maakt het minder geschikt voor transport. Goederen en personen worden vooral over het water verplaatst.

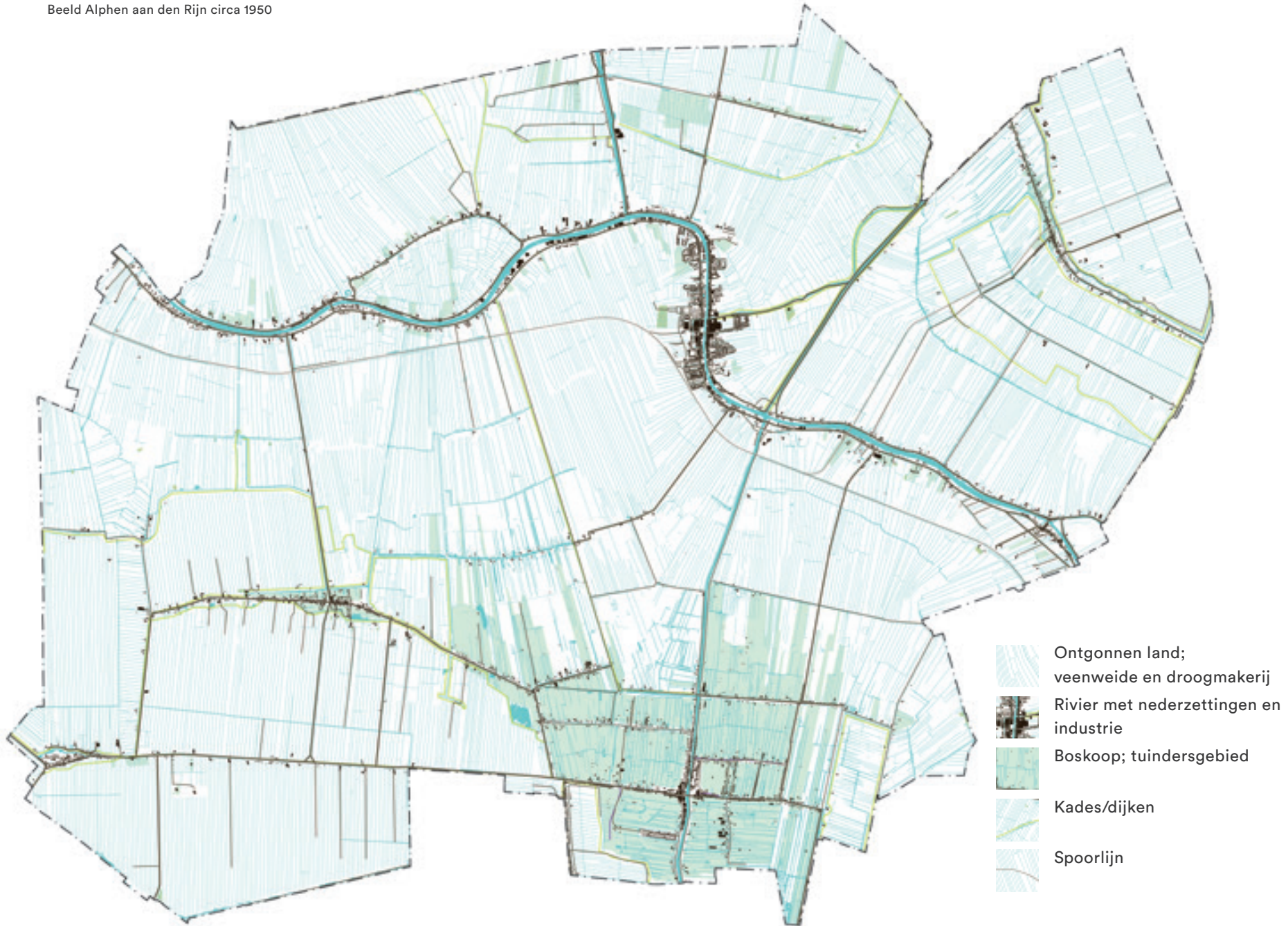
In de tweede helft van de 19e eeuw transformeert de Oude Rijn geleidelijk van 'woonrivier' tot 'werkrivier' in een agrarisch landschap. Aan de Oude Rijn ontwikkelen zich tal van scheeps- en timmerwerven, werkplaatsen en steen- en pannbakkerijen. Waar eerst het land afgegraven werd voor turf, kwam daar nu de afgraving bij voor klei. Deze afgravingen vonden veelal dicht langs de Oude Rijn plaats.

Boerenlint, Dorpstraat Aarlanderveen

Ook het platteland verandert van kleur. Vanaf 1900 vindt een aanvankelijk geleidelijke verstedelijking van het agrarisch gebied plaats, die in de naoorlogse periode in een stroomversnelling geraakt. Tot circa 1900 kent, het gebied wat nu de gemeente Alphen aan den Rijn is, een overwegend agrarische samenleving, er wonen dan meer mensen op het land dan in de stad. Men woonde in boerenlinten. Aan deze linten stonden de boerderijen met hun erven, de godshuizen en er waren ook diensten (de bakker, de smid, de werkplaats, de aannemer) gevestigd. De plaats Alphen aan den Rijn is in die tijd nauwelijks groter dan de linten van Aarlanderveen, Hazerswoude-Dorp, Koudekerk en Boskoop of de kern Zwammerdam. Hazerswoude-Rijndijk is dan een bescheiden lintje langs de Oude Rijn en Benthuizen weinig meer dan een cluster woningen en werkplaatsen, op grote afstand van het boerendorp Zoetermeer.

Beeld Alphen aan den Rijn circa 1950

Voormalig station Alphen aan den Rijn

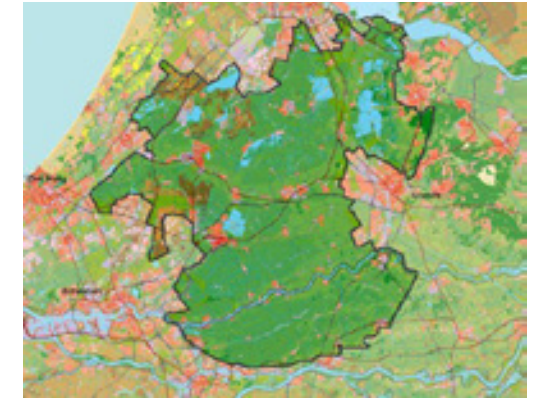
Eind 19e eeuw wordt een begin gemaakt met de ontwikkeling van het nationaal spoornet. Alphen aan den Rijn krijgt een station op de spoorverbinding van Utrecht naar Leiden. De verbeterde bereikbaarheid brengt ook de processen van industrialisatie en urbanisatie in een stroomversnelling en maakt dat begin 20e eeuw het beeld begint te kantelen: van wonen in het land naar wonen in de stad.

De ontwikkeling van Schiphol (vanaf 1950), de aanleg van de spoorverbinding naar Gouda (tussen 1926 en 1934), de aanleg van de A4 (1960) en de aanleg van de N11 (2005) verschaffen Alphen aan den Rijn een strategische positie. Voortaan zijn Amsterdam, Schiphol, Utrecht, Den Haag en Leiden binnen 30 auto- of treinminuten vanuit Alphen aan den Rijn bereikbaar.

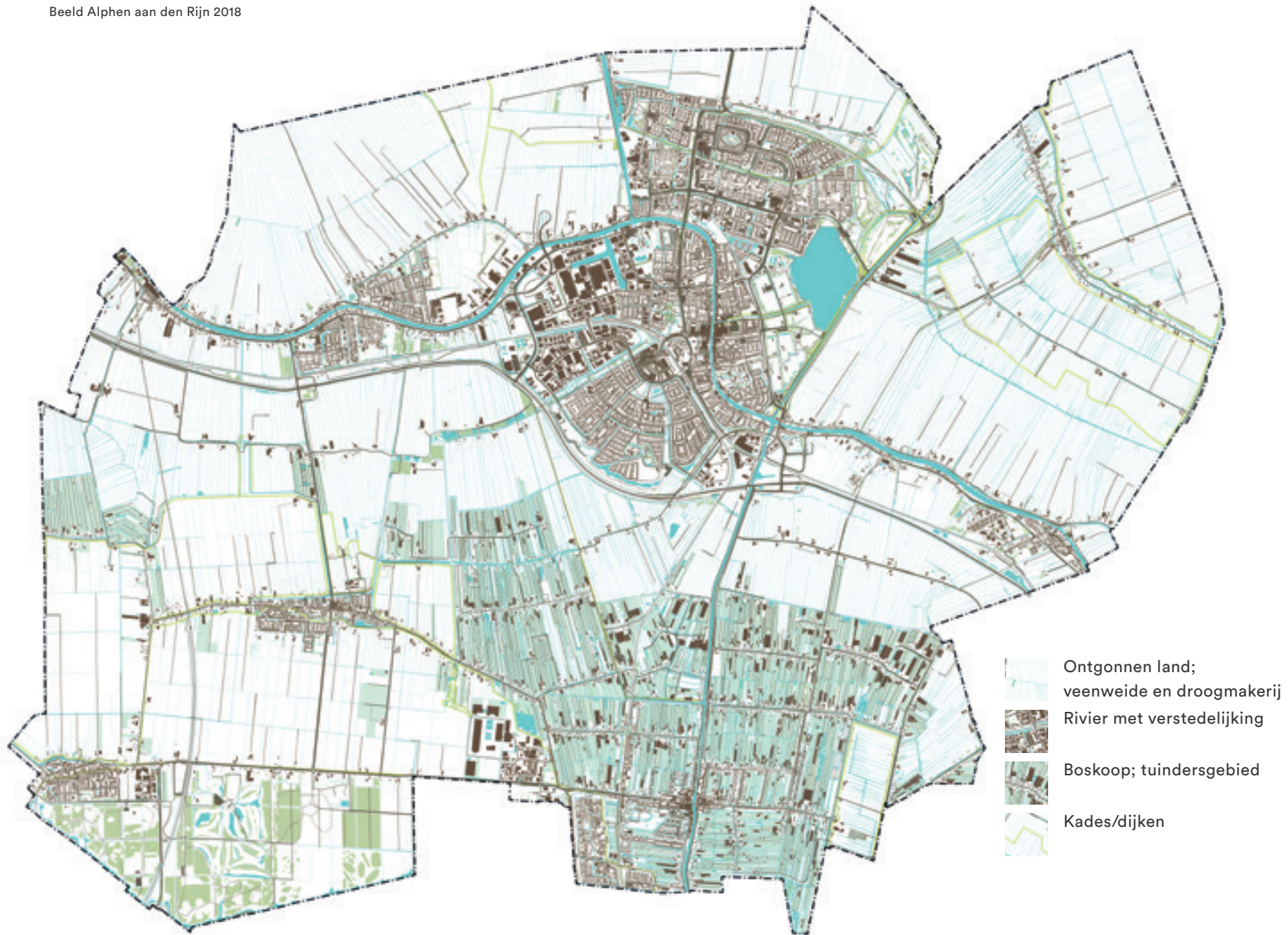
N11

Dit geeft een enorme impuls aan de stedelijke ontwikkeling. In de na-oorlogse periode groeit de bevolking explosief, waarbij ook de ruimtebehoefte per inwoner toeneemt. Om in de vraag naar woningen te kunnen voorzien moet er flink worden bijgebouwd. Het is met name de kern Alphen aan den Rijn die expandeert, waarbij de historische linten in het stedelijk weefsel worden geïncorporeerd. Deze oude linten liggen nu binnen Alphen aan den Rijn en vormen bijzondere plekken binnen het stedelijk weefsel. Zij kennen een eigen maat, schaal en sfeer en herinneren aan het agrarisch verleden van de stad.

Groene Hart

Om het proces van verstedelijking in banen te leiden, wordt in de jaren zestig van de vorige eeuw het concept van het Groene Hart ontwikkeld, waarbij de verstedelijking wordt geconcentreerd in een stedelijk hoofdzijzer, dat een groot centraal gelegen agrarisch gebied, het Groene Hart, omsluit. Alphen aan den Rijn ligt als een spin in het centrum van het Groene Hart en tegelijkertijd op steenworp afstand van de grote cultureel-economische centra in de Randstad.

Biodiversiteit

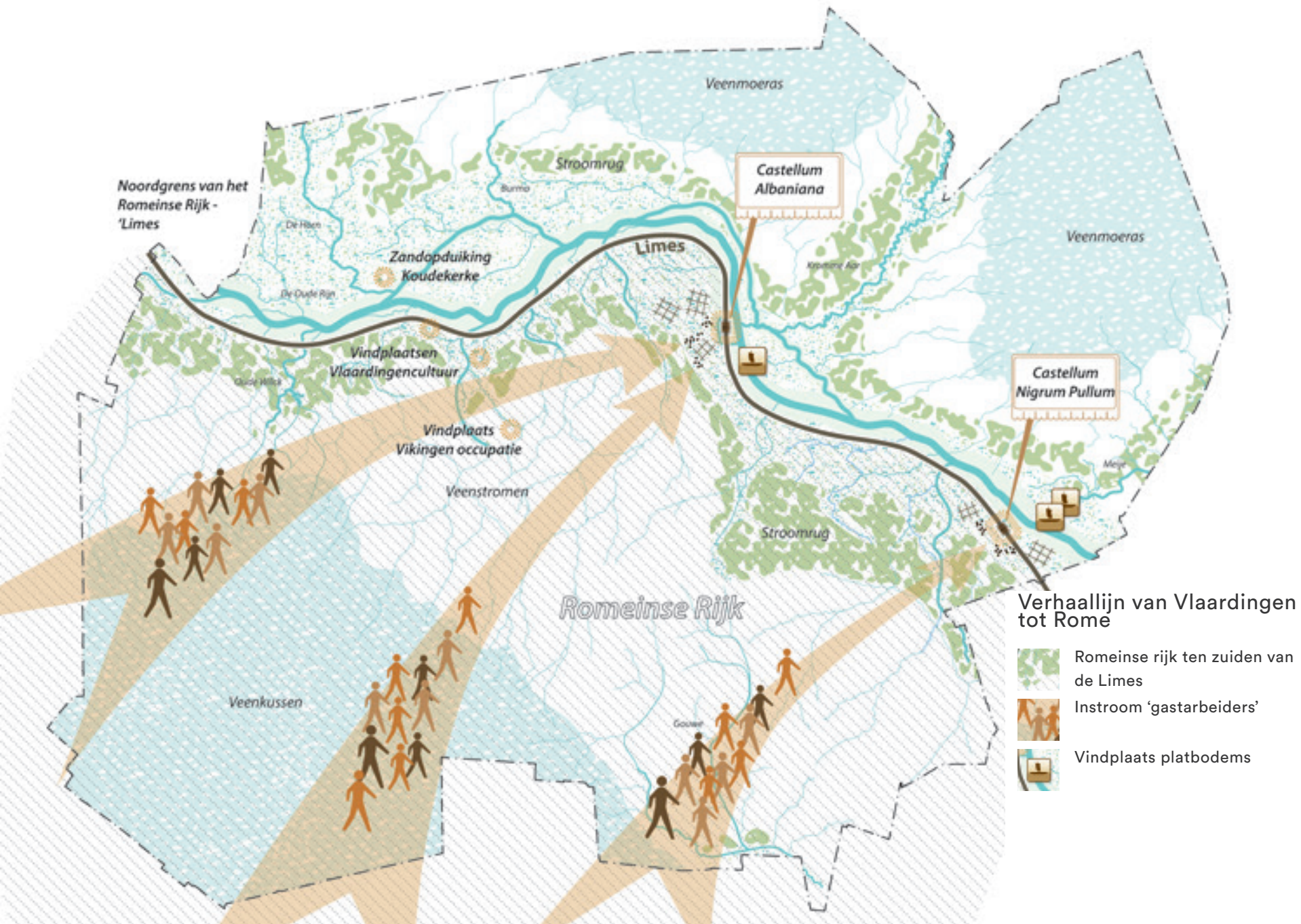
In de na-oorlogse periode verandert geleidelijk ook de betekenis van het buitengebied. Tot in de jaren zestig van de vorige eeuw was het buitengebied op de eerste plaats productiegebied; 'het land' produceerde het voedsel voor 'de stad'. Vanaf de jaren zestig wordt het buitengebied naast productiegebied in toenemende mate ook het uitloop- en uitreengebied voor de stad en wordt haar ecologische betekenis, als leefgebied voor tal van plant- en diersoorten, nadrukkelijker onderkend. Voortaan staat het landelijk gebied voor de productie van voedsel en gewassen, maar ook voor ontspanningsruimte en biodiversiteit.

Fietsers in het buitengebied

Naarmate de steden intensiever worden ingericht neemt het belang van het buitengebied als ontspanningsruimte voor de stedeling toe. Hier treft men rust en ruimte, kan men ver van zich afkijken, ervaart men de weidsheid van het polderland, ziet men de hoge wolkenluchten weerspiegelen in een eindeloze ritmiek van poldersloten, waar grutto's op hoge stelten zich een weg banen tussen geduldig grazende koeien. Om versterkt invulling te kunnen geven aan de betekenis van het buitengebied als recreatie- en naturomgeving worden vanaf de jaren zeventig op grote en kleine schaal recreatie- en natuurgebieden ontwikkeld.

In grote lijnen is zo het landschap van vandaag ontstaan; een sterk verhalend landschap dat zich laat lezen als een geschiedenisboek. De uitdaging is de nieuwe ontwikkelingen zodanig te geleiden dat de kernkwaliteiten van het landschap behouden blijven en daarbij nieuwe kwaliteit aan landschap wordt toegevoegd, en wel zodanig dat het landschap 'zijn verhaal' kan blijven vertellen.

4. Verhaallijnen

VAN VLAARDINGEN TOT ROME

Het grondgebied van de gemeente Alphen aan den Rijn behoort tot de vroegst bewoonde gebieden van laag Nederland.

Al vroeg in de geschiedenis liggen ter hoogte van het huidige Hazerswoude-Rijndijk en Koudekerk aan den Rijn een aantal hogere en drogere gronden, te midden van een uitgestrekt moerassig gebied. Deze gronden worden al in de periode van de Vlaardingencultuur (van 3500 tot 2500 voor Christus) bewoond door jager-verzamelaars. Deze wonen in nederzettingen. Zij maken van hout, bot en glad gepolijste stenen gebruiksvoorwerpen als kleine stenen bijlen, naalden en eenvoudige kano's. Zij leven van de visserij en jacht, maar bedrijven ook op bescheiden schaal landbouw. Zo houden zij runderen, schapen en geiten en verbouwen zij tarwe en gerst. Bij recente opgravingen zijn resten van de Vlaardingencultuur opgegraven. Wanneer omstreeks 2500 voor Christus de zee opnieuw verder het land binnendringt, verlaten deze jagers-verzamelaars het gebied en breekt een periode van rust aan.

In de laagte tussen de duinen en de Utrechtse Heuvelrug ontwikkelt zich een nagenoeg ondoordringbaar veenmoeras, doorsneden door veenstromen die dan nog de hoofdstroom van de Oude Rijn voeden. De zandige oeverwallen langs de zuidelijke oever van de Oude Rijn (de huidige Hoge Zijde) bieden lange tijd de enige route door dit veenmoeras.

Van circa 57 voor Christus tot 400 na Christus vormt de Oude Rijn de noordgrens van het Romeinse Rijk. Deze wordt ook aangeduid als 'Limes' en loopt van de monding van Katwijk via Alphen aan den Rijn, Woerden, Utrecht en Nijmegen tot aan Xanten en Keulen. In die tijd worden oevers van de Rijn intensief bewoond. De Romeinen laten bevriende Germaanse stammen aan de randen van hun rijk wonen, onder voorwaarde dat zij meehelpten met de verdediging van de grens. Langs de Rijn zijn dit vooral de Cananefaten en de Bataven, twee verwante stammen uit Zuid-Duitsland.

De noordzijde van de Rijn wordt door de Friezen bewoond. Om het zicht op de grens te behouden mochten zij van de Romeinen niets bouwen binnen 30 meter van de Rijn.

Om hun grens te bewaken bouwden de Romeinen vestingwerken. Zo ontstond aan de Rijn een ketting van vicii (kampdorpen) en castella (forten). Het meest westelijke fort lag bij Katwijk aan de toenmalige monding van de Rijn. Bij Valkenburg, Alphen aan den Rijn en Zwammerdam lagen castella; Romeinse vestingen.

Het castellum van Alphen aan den Rijn, Albaniana, (in witte grond) is gebouwd op de zandige oever van de rivier en kende een ruitvormige plattegrond. Het lag aan het huidige Rijnplein en bestond uit de vesting zelf en het kampdorp (de vicus) en werd omgeven door een gracht. De ligging van deze gracht komt vrijwel overeen met de positie van het later gegraven Omloopkanaal. Het castellum bij Zwammerdam, Nigrum Pullum (hetgeen mogelijk 'hogere gelegen plaats op zwarte grond' betekent), was aanzienlijk kleiner.

Castellum Nigrum Pullum

Bij de Hooge Burch zijn hiervan zijn de resten nog zichtbaar.

De Limes was een militaire zone, die bestond uit een weg, verdedigingswerken en burgernederzettingen. Maar het was ook een handelsroute waarlangs een uitwisseling van culturen, kennis en producten ontstond: tussen inheemse bevolking, Friezen, en de soldaten van het Romeinse leger, hun gezinnen en meereizende ambachtslieden en handelaren.

CASTELLA

De naam van het castellum in Alphen aan den Rijn is Albaniana. Dit kan vertaald worden als 'in witte grond' en refereert naar de wittere, zandigere ondergrond van de oeverwal langs de Oude Rijn. Van de naam Nigrum Pullum wordt onder andere gezegd dat dit refereert naar 'zwarte grond', het zwarte omliggende veengebied.

Romeinse Limes anno 2019

De Romeinen introduceerden nieuwe materialen, kennis en technieken. Zij plaveiden wegen en legden in moerassige gebieden wegen aan tussen houten palen. Zij introduceerden schepen en nieuwe bouwtechnieken. Zo introduceerden zij het stucwerk in hun castella en brachten zij de kennis om dakpannen te fabriceren. Ook introduceerden zij nieuwe materialen als spiegels en brons en namen zij andere kruiden en voedsel mee, waaronder de kip. Zij zorgden ook voor werkgelegenheid voor de inheemse bevolking. Er was immers behoefte aan handwerkslieden om de kleding en wapens te repareren. Om alle monden te voeden werd de landbouw intensiever. Naast handelswaar en tot dan onbekende materialen namen de Romeinen ook mensen van andere stammen en afkomst mee naar hun limes. Het garnizoen in het fort Albaniana heeft decennia lang bestaan uit soldaten die afkomstig waren uit het huidige Kroatië. Deze kunnen worden gezien als de eerste gastarbeiders in de regio.

Zwammerdamboot tijdens opgraving

Bij de Hooghe Burgh zijn naast de fundamenteën van het voormalig castellum ook meerdere zogeheten 'Zwammerdamschepen' uit de Romeinse tijd gevonden. De vorm van deze schepen, vernoemd naar hun vindplaats, was afgestemd op de toenmalige ondiepe vaaromstandigheden. Het waren platbodems met rechte boorden en een lengte van 20 tot wel 35 meter. Deze schepen worden nu in het Archeon gerestaureerd en zullen worden getoond in het in oprichting zijnde Nationaal Romeins Scheepvaartmuseum (onderdeel van het Archeon).

Rond 350 na Christus wordt de noordelijke grens van de Romeinen steeds vaker aangevallen door Germaanse stammen. Dit leidt er toe dat de Romeinen in 406 de noordelijke grens opgeven en zich naar het zuiden terugtrekken.

Met het wegtrekken van de Romeinen, keert ook een groot deel van de ondersteunende volkeren terug naar hun oorspronkelijke herkomstgebied. Het wordt stil aan de Oude Rijn, de oevers raken weer ijl bevolkt.

Prehistorisch aardewerk

Uitzondering hierop is het hoger gelegen gebied bij Koudekerk aan den Rijn, waar boerenkrijgers in familie- en stamverband wonen en leven. Aan de Mattenkade bij Koudekerk aan den Rijn zijn overblijfselen gevonden van zo'n boerennederzetting.

Langzaam vormden zich aan de Oude Rijn ook kleine handelsnederzettingen. Deze trekken al snel de belangstelling van de Vikingen. Viking betekent eigenlijk 'handelaar' maar omstreeks 834 (tot einde negende eeuw) verandert de handel in ware strooptochten. De Vikingen trekken over de Oude Rijn -die toen vele malen breder was dan nu- Nederland binnen en beroven en beplunderen de lokale bevolking.

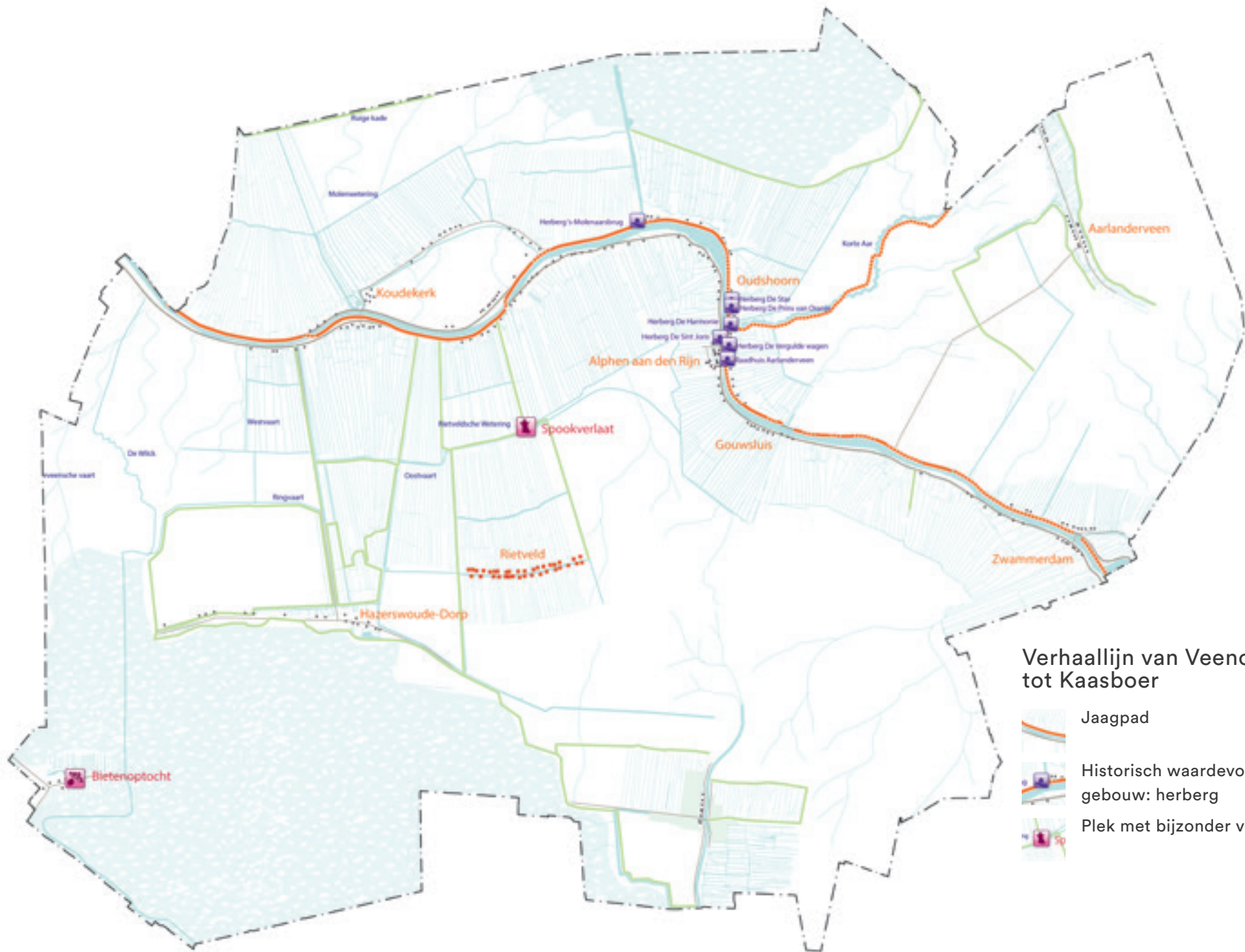
Waarschijnlijk legden zij bij Koudekerk aan den Rijn aan. Dit was de plaats waar (tot de verzanding van de Oude Rijn bij Katwijk in de 11e eeuw) de Vikingen moesten wachten op 'hoog water' om de strooptocht te kunnen vervolgen.

In die tijd was Koudekerk aan den Rijn al een

'echte' nederzetting met een eigen godshuis.

Mogelijk hebben de Vikingen de lokale bevolking verdreven; dat zou de naam verklaren van Koude Kerk als 'verlaten kerk'.

Aan het einde van de 9e eeuw verdwijnen de Vikingen weer. Anders dan de Romeinen hebben zij nauwelijks blijvend sporen in het landschap achtergelaten. Eén van de weinige tastbare herinneringen aan hun aanwezigheid is de ronde steen die bij Hazerswoude is gevonden en waarschijnlijk als kompas heeft gediend.

Verhaallijn van Veenontginer tot Kaasboer

- Jaagpad
- Historisch waardevol gebouw: herberg
- Plek met bijzonder verhaal

't Oude Raadhuis Aarlanderveen, Alphen aan den Rijn

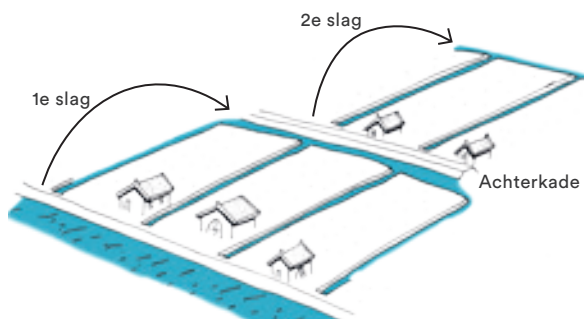
VAN VEENONTGINNER TOT KAASBOER

Niet lang nadat de Vikingen het gebied hebben verlaten en de rust is wedergekeerd maken de lokale bewoners een start met de bewerking van het moeilijk begaanbare moerasland.

Aan weerszijden van de rivier ligt een hoog en nat veenkussen dat via natuurlijke veenstromen (zoals de Meije, de Bruma, de Horn, de Oude Wilck en de Kromme Aar) afwatert op de Rijn. De ontginning van het veengebied start rond 900 vanaf de oeverwal langs de Rijn. Hier ontstaan al vroeg de eerste nederzettingen: Oudshoorn, Alphen aan den Rijn, het oude Aarlanderveen, Koudekerk aan den Rijn en Hazerswoude-Rijndijk.

GEMEENTEHUIS AARLANDERVEEN

Het gemeentehuis van Aarlanderveen toont nog mooi de locatie van het eerste Aarlanderveen aan de Oude Rijn. Het gemeentehuis ligt namelijk niet in de polder maar aan de Rijndijk, de huidige Raadhuisstraat, bij Alphen aan den Rijn.

Ontstaan cope-ontginning, het slaan van een slag

De veenmoerassen bevatten ook vele bosrijke gebieden, getuige de toen ontstane plaatsnamen als HazersWOUDE, ZoeterWOUDE, EsselyckeWOUDE, RijnsatersWOUDE, Oudshoorn (Hout Hoorn), BOSkoop.

De kolonisten die de ontginning van de gronden ter hand namen kochten bij de gezaghebber over de grond (de Graaf van Holland of één van zijn leenmannen) het recht om een 'slag' van 1200 meter veenmoeras te ontginnen. Het "kopen (cope) van een slag" is nu nog steeds te vinden in onze taal in uitdrukkingen als 'een slag slaan', en termen als 'cope-ontginning' en 'slagenverkaveling'. De maat van 1200 meter was vanuit praktische overwegingen ingegeven, daarbuiten werd de afstand te groot om nog werkbaar te zijn. Nadat men vanaf deze basis zijn slag had geslagen en de grenzen van de cope (de concessie) had bereikt, werd dieper landwaarts een nieuwe ontginningsbasis aangelegd. Dat betekent dat men na 1200 meter weer een nieuw bebouwingslint in het land moest stichten, van waaruit de slagenverkaveling werd uitgezet.

Het op eigen doft ontgonnen landschap van de Lagewaard

ONTGINNINGEN KOUDEKERK

Een uitzondering op de ontginningen is de omgeving van Koudekerk aan den Rijn, waar de graaf van Holland geen directe invloed had op de ontginning. De toenmalige Koudekerkers hadden al een strook met een diepte van een paar honderd meter tot een kilometer noordelijk vanaf de Rijnsoever tot akkerland omgewerkt (de Lagewaard) voordat de graaf zich met de ontginning ging bemoeien.

De Koudekerkers kregen het privilege op eigen doft tot een diepte van ongeveer twee kilometer noord van de Oude Rijn akkerland te creëren met als grens de aan te leggen Ruigekade. Ten noorden daarvan ging de door de graaf gecontroleerde ontginning van start. Bijzonder is dat deze Ruigekade altijd een grens is gebleven, eerst van de heerlijkheid en later van de gemeente Koudekerk.

Vogelkijkhut Amalia bij spookverlaat, Rietveld

Met de cope-ontginningen ontstaan op de oever van de Oude Rijn lineaire dorpen met een concentratie op plekken waar wateren samenkomen, zoals, Oudshoorn, Aarlanderveen, Alphen aan den Rijn, Groenendijk. Vanuit een nieuwe basis landwaarts wordt de volgende ontginningsslag gemaakt en ontstaan linten zoals Hazerswoude-Dorp, Aarlanderveen, Benthuizen, Rietveld en Ridderbuurt. Deze nieuwe linten hadden in eerste instantie nog geen kerk. Kerkenpaden verbonden het nieuwe lint met de kerk in het oude dorp aan de Rijn. Cruciaal in de ontginning was de verbeterde ontwatering van het veenmoeras. Ten behoeve van de ontginning is een ingenieus en fijnmazig waternetwerk aangelegd. Het ontstaan van dit watersysteem wordt uiteengezet in “Van Dam tot Dijkgraaf”. Aanvankelijk waren de ontgonnen gronden in gebruik als akkerland. Er werd vlas geteeld voor linnen, hennep voor (scheeps)touw, zeildoek en visnetten en er werden zaden geteeld voor de olie.

SPOOKVERLAAT RIETVELD

Bij Rietveld ligt ook het spookverlaat, een gebied met een wat griezelige geschiedenis. Hier kwamen ooit twee geliefden, Amalia en Frederik frequent samen. Maar Frederik wilde méér dan Amalia toeliet. Toen Frederik zijn zin probeerde door te drijven gaf zij hem een flinke duw, waardoor hij met strohoedje en al het water inviel. Zijn laatste woorden waren “Amalia, Amalia, bemint gij mij?” waarna hij is verdronken.

Meerdere mensen uit de omgeving hebben nadien aangegeven dat zij deze vraag van Frederik als een vastgelopen grammofoonplaat bij het spookverlaat hebben gehoord.

Daarmee was de agrarische productie sterk gericht op en dienstbaar aan de scheepvaart en visserij.

Ringdijk, Gnephoek

Men bebouwde het land als onderdeel van een leven dat vooral op het uitnutten van de ligging aan het water was gericht. Pas later werden naast grondstoffen ook meer voedselgewassen geteeld: aardappelen, bieten, peulvruchten en spruiten. Koeien en schapen werden gaandeweg de belangrijkste weidedieren. Naast akkerbouw vond in de polder Lagewaard ook visserij plaats, hier werd in de sloten op paling gevestigd. De verbeterde ontwatering leidde er echter toe dat er weer zuurstof tot het veenkussen kon toetreden waardoor het veen ging oxideren. Dit noemen we ook wel het inklinken van het veenpakket. Hierdoor daalde de bodem en werden de gronden al snel te nat voor akkerbouw waardoor de boeren moesten overschakelen op veeteelt / weidebouw. Om het watersysteem te vereenvoudigen, meer robuust te maken, zijn veel van de oude polders tot grotere polders samengevoegd, alleen oude dijken resteren dan nog in het landschap zoals de Ringdijk in Gnephoek.

Kaaspakhuis aan de Oude Rijn, Alphen aan den Rijn

WERELDSE KAAS

Door de venige ondergrond kende de bodem een hogere zuurgraad (PH waarde). Hierdoor was ook het gras in de weilanden wat zuurder. Dit vertaalde zich in de samenstelling van de melkgift van de koeien die hier graasden. Het zuurdere gras leidde tot de beste melk voor de fabricage van kaas en heeft ertoe bijgedragen dat deze regio één van 's-werelds bekendste kaassoorten produceert; Goudse kaas. Deze kaas werd verhandeld op de kaasmarkten in Gouda en Bodegraven. Alphen heeft zelf ook geprobeerd een kaasmarkt op te zetten (1894), maar was daar niet zo succesvol in als bijvoorbeeld Woerden en Gouda.

Turfsteken

Zo zijn de veenweidegebieden met het karakteristieke slagenlandschap van bijvoorbeeld de Lagewaard, polder Groenendijk, Rijnburgerpolder Riethoornse polder, de polders bij Boskoop en polder Steekt ontstaan. In de Middeleeuwen wordt op grote schaal turf gestoken als brandstof voor de nabij gelegen steden Gouda, Amsterdam en Leiden. Hierbij werd het veen in het land afgegraven (afgestoken) en te drogen gelegd op legakkers. Schuiten brachten de turven over de Gouwe naar Gouda, over de Oude Rijn naar Leiden en via Kromme Aar en Amstel naar Amsterdam. Bij de 'droge vervening' werd alleen de bovenste laag afgestoken waardoor de karakteristieke veenontginningen (polders) met slagenverkaveling bleef bestaan. In de 'natte vervening' werd het veen dieper weggebaggerd waarbij ondiepe plassen ontstonden. Deze plassen zijn later weer drooggelegd waarmee de droogmakerijen ontstonden.

In het landschap is duidelijk het verschil te zien tussen een droogmakerij en een veenontginning. De veenontginning heeft nog de karakteristieke langwerpige slagenverkaveling waar de droogmakerijen een grotere, gelijkwaardigere kavelmaat kennen. Zo is in het landschap een patchwork van veenontginningen, verveningen en droogmakerijen ontstaan. Polder Nieuwkoop is één van de oudste veenontginningen (1549). Hazerswoudse droogmakerij, Hazerswoudse droogmakerij Westzijde, Polder Hazerswoude, Benthuizer Noordpolder, Gelderwoudse Polder, Achterofse polder en Zuideinder Polder zijn polders waar rond 1550 de ontginning al goed gevorderd was en die vervolgens tot onder de waterspiegel zijn uitgeveend om later (rond 1767, met de introductie van de verbeterde windmolens) weer te worden drooggemalen en opnieuw te worden verkaveld. De introductie van het stoomgemaal bracht een tweede golf aan droogmakerijen.

Molenviergang Aarlanderveen

Herkenbare slagenverkaveling met ingeplante boerenerven

De grotere maalcapaciteit maakte het voortaan mogelijk ook grotere wateroppervlakten droog te leggen. Voorbeelden hiervan zijn de Vierambachtspolder ten noorden van Alphen aan den Rijn (1838), Polder Middelburg (1870), Voorofse polder (1872) en de Tempelpolder (1878). Ten noorden van Hazerswoude-Dorp is er één gebied dat in de jaren 70 en 80 van de 20e eeuw ruilverkaveld is. De structuur van de polder is daarbij grotendeels in takt gebleven. De ontginners en bijbehorende boerenbedrijven hebben in grote lijnen de onderlegger van het huidige landschap van Alphen aan den Rijn bepaald. Binnen de door hen ontwikkelde verkavelingsstructuur hebben zij op een lager schaalniveau extra tekening in het landschap aangebracht met de aanplant van knotwilgen, geriefbosjes en eendenkooien. De meeste van deze aanplant is verdwenen maar op sommige plekken zoals in de Lagewaard zijn relictten hiervan nog aanwezig.

BIETENOPTOCHT

Tal van gewoontes en tradities in de regio zijn naar het boerenleven te herleiden. Zo wordt in Benthuizen nog ieder jaar na afloop van de bietenoogst de bietenoptocht gehouden. Deze traditie vloeit voort uit het bietenoverschot waar in het verleden sprake van is geweest. Tijdens de bietenoptocht halen de kinderen de bieten op, hollen deze uit en versieren ze. 's Avonds vindt een lampionnoptocht plaats met een prijs voor de mooiste bieten-creaties.

Geriefbosjes werden dicht bij de boerderij aangeplant. Het hout uit deze bosjes werd door de boer 'voor zijn gerief' gebruikt als hardhout, bouwhout of staakhout voor de koeien. Achterop de kavel komt men nog wel eens pestbosjes tegen. Deze zijn niet aangeplant maar spontaan ontwikkeld op plekken waar de aan miltvuur of veepest gestorven dieren werden begraven, vaak afgedekt met een laag ongebluste kalk.

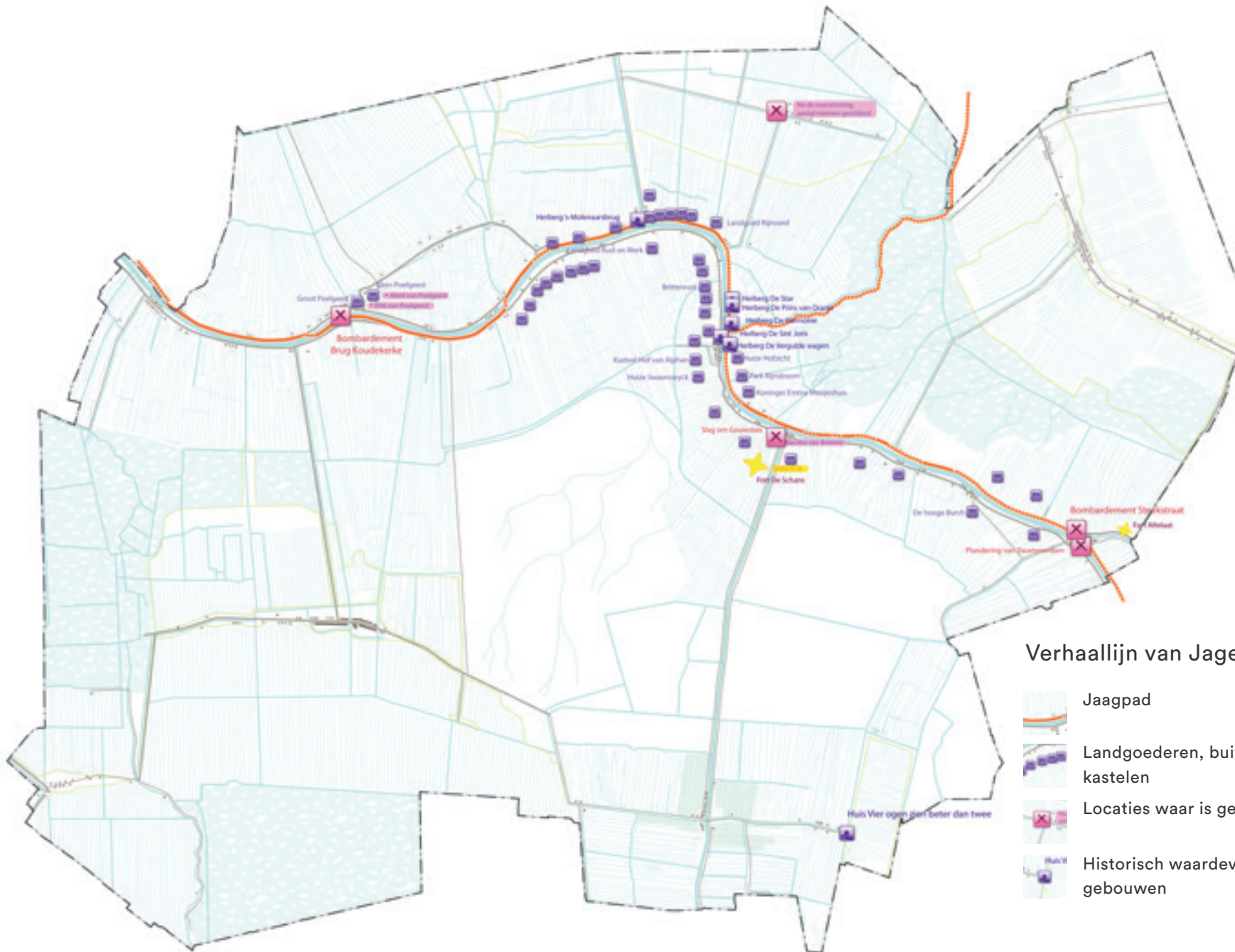

Bietenoptocht, Benthuizen

Een ringsloot om de begraafplek voorkwam dat gezond vee het terrein kon bereiken. Doordat deze plekken niet werden begraasd of gemaaid kon zich hier bos ontwikkelen.

Bij boerderijen werden vaak boomgaarden aangeplant, deze ving de wind af en leverden voedsel en hout.

De ontginners hebben het landschap van Alphen aan den Rijn in belangrijke mate gemaakt tot wat het nu is. Een landschap dat niet alleen goede productie levert maar watook een aantrekkelijke leefomgeving biedt. Dit laatste werd ook in de 17e eeuw door de adel uit de nabijgelegen steden ontdekt.

Verhaallijn van Jager tot Adel

- Jaagpad
- Landgoederen, buitens of kastelen
- Locaties waar is gestreden
- Historisch waardevolle gebouwen

Jaagpad

VAN JAGER TOT ADEL

Tot 1900 was het land nat en sompig, de geringe draagkracht van de bodem maakte het land minder geschikt voor transport. Het transport van goederen en personen over het water was toen vele malen belangrijker dan het transport over land.

Het vervoer over water gebeurde met trekschuiten die door paarden op de kant voortgetrokken werden. De paarden werden over zogenaamde 'jaagpaden' langs de Oude Rijn en Kromme Aar gejaagd. De 'jager' begeleidde het paard dat de schuit met passagiers of turf voorttrok. Een deel van het jaagpad langs de Oude Rijn is nu nog terug te vinden als fietspad.

In de 17e eeuw behoren Utrecht en Leiden tot de belangrijkste steden van Europa. In 1664 worden zij door de aanleg van het jaagpad langs de Oude Rijn met elkaar verbonden.

Het jaagpad gold in die tijd als uiterst innovatief, het maakte dat men snel en comfortabel kon reizen.

Vergulde wagen, Alphen aan den Rijn

Het glijden over het water werd als aanzienlijk comfortabeler ervaren dan het hobbelen in een koets. De aanleg van het jaagpad gaf dan ook een enorme impuls aan de economische ontwikkeling van de kernen aan de Oude Rijn

Met het toenemen van het verkeer over de Oude Rijn nam ook het aantal aanlegplaatsen en herbergen aan de Oude Rijn toe. Zij vormden pleisterplaatsen voor passagiers en schippers, alsook de plekken waar de paarden werden gevoerd en ververst.

DE VERGULDE WAGEN

De naam 'De vergulde Wagen' leeft voort in de naam van het verenigingsgebouw van de Historische vereniging Alphen aan den Rijn, dat op de plek staat van de toenmalige herberg.

Herberg 's- Molenaarsbrug, Alphen aan den Rijn

Herberg 's-Molenaarsbrug aan de Oude Rijn bestaat nog altijd, andere inmiddels verdwenen herbergen bij Alphen aan den Rijn waren 'de Harmonie', 'de Star', 'Prins van Oranje', 'de Vergulde wagen' en 'Sint Joris'.

Aan weerszijden van Koudekerk aan den Rijn lag een overzetveer. Hier wisselde het jaagpad van zijde en werden jager en paard overgezet. De trekvaartverbinding maakte het landschap van het buitengebied tevens beter bereikbaar voor dat de adel uit de steden. De snelle en comfortabele vaarverbinding met de centra van de nabije steden maakte de oevers van de Oude Rijn tot een aantrekkelijke plek om te wonen; hier vond men dicht bij de stinkende stad frisse lucht. In de 17e en 18e eeuw lieten rijke stedelingen hun buitenhuis bouwen aan de watergangen die vanuit de stad naar het buitengebied voeren. Zo ontstond aan de Oude Rijn een parade van buitenplaatsen.

Groot Poelgeest, Koudekerk aan den Rijn

In de 18e eeuw telde het toenmalige Alphen aan den Rijn alleen al 46 landgoederen, waaronder Hof van Alphen, De Hoogeburgh, Brittenrust, Rijnstroom, Hofzicht, Huize Swaenswyck. In Koudekerk aan den Rijn vond je onder meer Klein Poelgeest, De Rijnhoeve, Huize Paanderen en Vredeslust.

GROOT POELGEEST

Groot Poelgeest was een kasteelterrein met later een boerderij. De huidige eigenaar van de boerderij is tevens eigenaar van het kasteleiland en daarmee dus kasteelheer.

Rode kruis op schoolgebouw, park Rijnstroom

Veel van deze landgoederen hebben verhalen toegevoegd aan de geschiedenis van Alphen aan den Rijn. **Landgoed Rijn Noord** is de voorloper van het Alrijne ziekenhuis. **Landgoed Rijn Noord** is de voorloper van het Alrijne ziekenhuis. **Park Rijnstroom**, is gekocht door de protestantse Cornelis Geel uit de Jordaan om met zijn Marthastichting goed te doen aan arme, onverzorgde kinderen uit de maatschappij. Hij deed dit deels vanuit zijn geloofsovertuiging. Zijn opvangtehuis voor onverzorgde kinderen was vernoemd naar koningin Emma, die vond dat de Oranjes meer zichtbaar moesten zijn. De opening van het Koningin Emma Meisjeshuis was de eerste publieke aangelegenheid die zij verrichtte. In park Rijnstroom herinneren een oude boomgaard en een kerk met aangebouwd schoolgebouw nog aan deze episode. Gedurende de bezetting hebben de Duitsers in het pannendak van het schoolgebouw een rood kruis aangebracht om de geallieerde luchttroepen te misleiden. Hiermee werd gesuggereerd dat het een ziekenhuis betrof, terwijl er in werkelijkheid Duitse soldaten gelegerd

Huize Hofzicht, Aarlanderveen

waren. Tegenwoordig staat het gebouw bekend als 'Het Parktheater'.

De Hooge Burgh is een buitenplaats gebouwd op de plek waar in de Romeinse periode het castellum Nigrum Pullum stond. Nu is hier een centrum voor mensen met een verstandelijke handicap gevestigd en is het de thuisbasis van de Jostiband.

Huize Hofzicht en de Hofzichtstraat in Aarlanderveen keken vanaf de overzijde van de Oude Rijn uit op kasteel 'Hof van Alphen'. Nu ligt aan de Hoflaan op de plek van het kasteel een complex met seniorenwoningen.

Brittenrust was één van de fraaiste buitenplaatsen van Alphen aan den Rijn. Brittenrust werd in 1720 gebouwd op de plaats waar nu de Julianabrug ligt. Het huis dankt zijn naam aan het feit dat de eigenaar, Johan Hallangius, als gezant van een Duitse vorst in Engeland werkte en hier van zijn oude dag wilde genieten (rust van de Britten). Uiteindelijk bleek het beheer en onderhoud van Brittenburg te begroetelijk en werd het in 1802 alweer afgebroken.

Swaenswyckbrug, Alphen aan den Rijn

Ter hoogte van de huidige Swaenswyckbrug lag vroeger *huize Swaenswyck*. Peter Stuyvesant is in 1645 in de kerk van Alphen aan den Rijn getrouwd met de zus van de eigenaar van Swaenswijck, de heer Samuel Bayard. Toen deze bij een aanval op de Antillen zijn been verloor is hij hier verpleegd. Na zijn revalidatie is hij met een houten been naar Nieuw Nederland vertrokken, waar hij gouverneur werd van Nieuw Amsterdam (het latere New York).

Het gebied bij Alphen aan den Rijn was door de aanwezigheid van adel en de strategische ligging in Holland ook de achtergrond van de nodige twisten. De bekendste waren de Hoekse en Kabeljauwse twisten die van 1349-1489 uitgevochten werden. Deze twisten draaiden aanvankelijk om het behoud van machtsposities (de gevestigde orde versus de nieuwe elite), maar hadden later ook te maken met belangen op het gebied van rechten en handel.

Gouwsluis

In eerste instantie sloten de nieuwe adel en de burgerij uit de opkomende steden zich aan bij de Kabeljauwen, terwijl bij de Hoeken vooral de oude adel vertegenwoordigd was.

De naam Kabeljauw kwam van het wapen van het geslacht Beieren, waar men de kabeljauw (een geschubde roofvis) in kon zien. De naam Hoeken ontstond daarop omdat een kabeljauw zich met een Haak (hoek) goed liet vangen.

Tijdens de Hoekse en Kabeljauwse twisten is tweemaal gevochten nabij Gouwsluis door Jacoba van Beieren. Deze veldslagen vonden plaats op 21 oktober 1425 en 30 april 1426 en werden beide door Jacoba van Beieren 'gewonnen'.

Ridderbuurt Alphen

DE RIDDERS VAN RIDDERHOF

Graaf Floris V zag zich gedwongen veertig van de voornaamste bewoners van de streek (waaronder een aantal bewoners van de huidige Ridderbuurt) naar het hof in Den Haag te ontbieden om hen daar, met volle statie, tot ridder te slaan. Hiermee verwierf hij zich een sterke aanhang, doch haalde hij ook, volgens anderen, het ridderschap door het slijk. Hierdoor zou hij zulk kwaad bloed hebben gezet, dat Floris tenslotte door de verdediger van de riddereer, Gerrit van Velsen werd vermoord. De toentertijd door Graaf Floris V als eretitels gegeven namen als van der Bijl, van der Kodde, van der Kamer en de Klopper – komen nog steeds als geslachtsnamen terug.

Polder bij Fort Altelaat, Zwammerdam

Twee eeuwen later werd er wederom gestreden in het gebied. De slechte bereikbaarheid van de polder bij vernatting werd gebruikt als verdedigingsmiddel tegen mogelijke indringers.

Het gebied ten oosten van Alphen aan den Rijn werd onderdeel van de Hollandse Waterlinie, een gebied dat onder water gezet kon worden, wanneer de vijand naderde. Meerdere polders ten noorden en zuiden van Zwammerdam, langs De Meije en de Wiericke zijn onderdeel van deze Oude Hollandse Waterlinie, ook lagen er forten langs de Meije. Eind 1672 vormde de Oude Hollandse Waterlinie de verdediging tegen het binnengevallen Franse leger. Toen rond Kerst een strenge vorst inviel, veranderde het beschermend wateroppervlak echter in een stevige ijsvloer. De Fransen, onder leiding van opperbevelhebber Hertog De Luxembourg, deden over het ijs een uitval richting Leiden en Den Haag. Zij wilden met een omtrekkende beweging via Zegveld, Nieuwkoop en Alphen aan den Rijn de Wiericke schansen van Nieuwerbrug in de rug aanvallen. De schans in de Enkele Wiericke werd bewaakt door Kolonel Pain et Vin.

Bij aankomst in Zwammerdam besloot De Luxembourg (alvorens de Wiericke schansen aan te vallen) op versterking vanuit het oosten te wachten. Zwammerdam werd in brand gezet en geplunderd. Toen op de avond van 28 december 1672 plotseling een sterke dooi inviel veranderde de sterke ijsvloer in een onbegaanbaar mengsel van blubber en smeltend ijs. De Fransen versterkingen konden niet verder en De Luxembourg zat ingesloten tussen vijandige troepen. Vanuit Bodegraven zag Kolonel Pain et Vin Zwammerdam branden, waaruit hij concludeerde dat de Fransen de Oude Rijn waren overgestoken. Overmand door paniek vluchtte hij te paard richting Gouda alwaar hij werd gesommeerd terug te gaan. Hij durfde dit niet en in plaats daarvan zond hij een koerier met het schriftelijk bevel de drie schansen te ontruimen. Deze ontruiming vond plaats op 29 december 1672.

Toen het nieuws van de ontruiming De Luxembourg bereikte gaf deze direct opdracht om alles gereed te maken voor de terugtocht, die op 30 december plaats vond. Ongehinderd trokken de Fransen al moordend en plunderend naar Woerden.

FORT ALTELAAT

Na de veldslag werd net ten noorden van Zwammerdam een extra fort aangelegd om eventueel terugkerende Fransen vroegtijdig te stoppen. De Fransen kwamen echter niet meer, de bouw van het Fort was al te laat, vandaar de naam; Fort Altelaat.

Op de avond van die 30e december bereikte Willem III met zijn cavalerie Alphen aan den Rijn, maar de vijand was reeds vertrokken. In januari 1673 werd kolonel Pain et Vin wegens lafheid ter dood veroordeeld en op het plein van Alphen aan den Rijn onthoofd.

Schade bebouwing door bombardement, Koudekerk aan den Rijn

BOMBARDEMENT

Bij het uitbreken van de oorlog begin mei 1940 vluchtten veel mensen langs de Oude Rijn vanuit het oosten richting het westen. Na het bombardement op Rotterdam (14 mei) vluchtte echter een groot aantal mensen in tegengestelde richting, van het westen naar het oosten. Dit zorgde voor een grote drukte rond Alphen aan den Rijn en Koudekerk aan den Rijn. De Duitse Luftwaffe had de instructies gekregen alles wat op militair vervoer leek onder vuur te nemen. De grote groepen vluchtende mensen langs de Oude Rijn werden aangezien voor militair transport. Gedurende 2 uur werden zij door 4 Duitse Heinkels onder vuur genomen. Bij de brug bij Koudekerk aan den Rijn, de Kroeg en de Brugkerk is nog steeds schade aan woningen en de kerk te zien.

Vier ogen zien meer dan twee, Boskoop

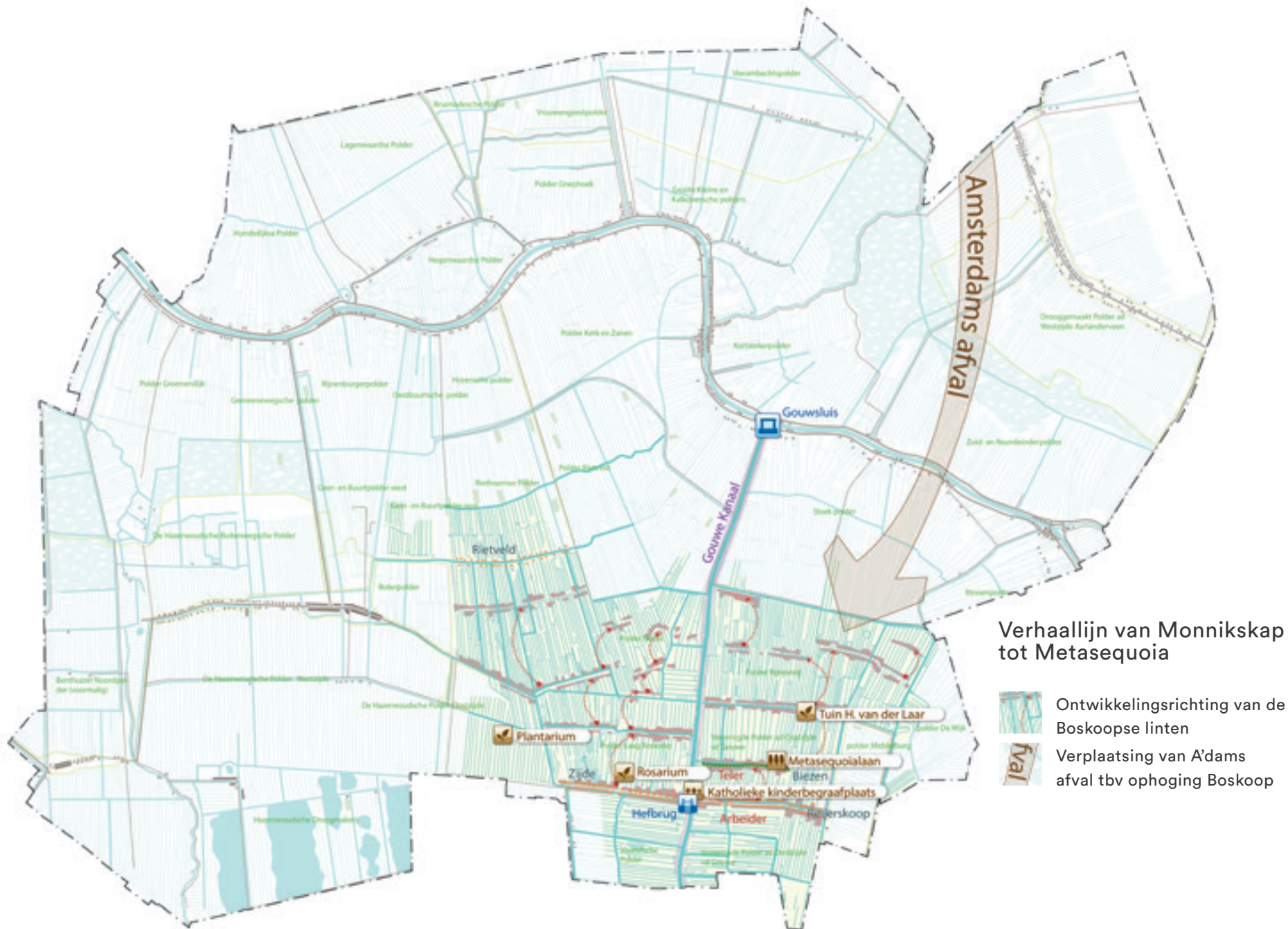
Ook in de meer recente geschiedenis heeft het gebied deel uitgemaakt van “twisten”. De Tweede Wereldoorlog heeft ook sporen in het landschap nagelaten, zoals de bunkers van de “Vordere Wasserstellung” in Alphen aan den Rijn.

VIER OGEN ZIEN MEER DAN TWEE
“Vier ogen zien meer dan twee” was de codenaam die Radio Oranje in de Tweede Wereldoorlog voor een geheime wapendropping gebruikte. Nog altijd draagt de boerderij aan het eind van de Reijerskoop in Boskoop deze spreuk.

Bord met Rampjaarroute bij fort Altelaa

De Adel heeft het landschap van Alphen aan den Rijn geliefd om haar schoonheid en heeft er haar buitens en landgoederen in gebouwd. De landgoederen zorgen in deze tijd voor groen in de stad. Het mooie landschap was menigmaal ook haar strijdtoneel. een (voor)beeld van hoe appreciatie en strijd het landschap mede hebben gevormd en beiden zijn in het landschap van vandaag nog terug te vinden.

Vaardorp Rietveld - boerderij omsloten door water

Vaardorp Rietveld - alle vervoer ging per boot

VAN MONNIKSKAP TOT METASEQUOIA

Boskoop is ontstaan als lintdorp aan de oever van de Gouwe, een veenriviertje dat naar het zuiden afwaterde richting de Hollandse IJssel. Waar alle overige lintdorpen binnen de gemeente vooral een oost-west oriëntatie kennen door de ontginning gerelateerd aan de Oude Rijn, is het historisch lint van Boskoop noord-zuid gericht.

Het is niet bekend wanneer 'Buckeskop' (ofwel de 'cope' van 'Bucke'; het ontgonnen land van ene Bucke) precies is gesticht, maar waarschijnlijk dateert het van rond 1210. De oudste vermelding dateert uit 1222, toen graaf Willem I hier een deel van zijn grondgebied aan de abdij van Rijnsburg schonk. De abdij van Rijnsburg besloot het grondgebied te gebruiken om de boomgaarden van de abdij uit te breiden. De gronden rond het dorp, dat inmiddels Boskoop was gaan heten, waren hiervoor uitermate geschikt; veen is de ideale voedingsbodem voor bomen en planten. Anders dan in veel andere gebieden is hier de bovenste laag van het veen niet afgestoken.

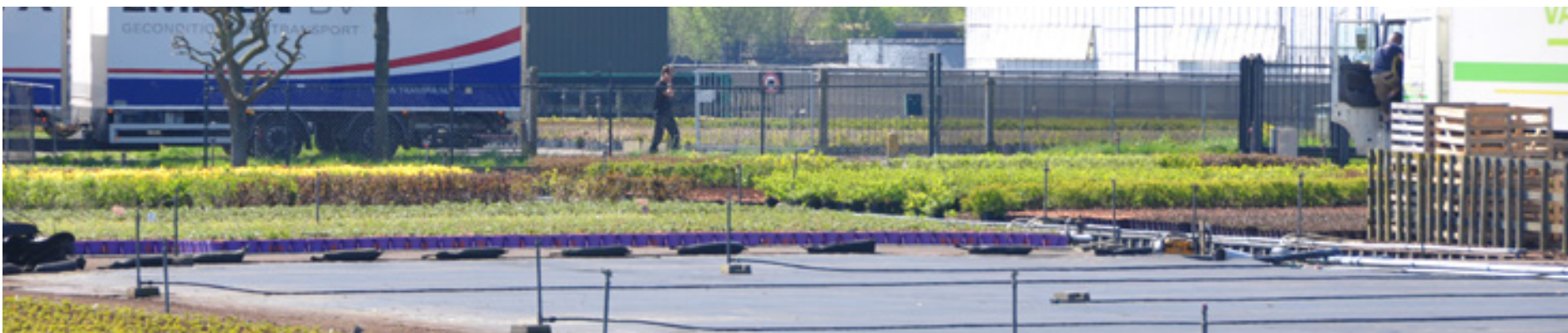
Dit kwam deels doordat het veen nabij de rivieren te veel klei bevatte en daardoor als brandstof minder geschikt was maar ook doordat de abdij het de Boskoopse boeren verbood turf te steken. De aanleg van de boomgaarden door de monniken van de Abdij van Rijnsburg legde de kiem voor de ontwikkeling van een 'tuincultuur' die het gebied rond Boskoop tot op de dag van vandaag tekent. De boomgaarden lagen vaak maar een paar centimeter boven het waterpeil. Daarom groeven de tuinders sloten dwars door de landerijen. Daarmee werden de kavels beter ontwaterd en tegelijkertijd kon het vrijkomende veen worden gebruikt om het land op te hogen. Op deze wijze ontstond een uiterst fijnmazig netwerk van watergangen. Al in de Middeleeuwen was er rond Boskoop een groot aantal kilometers aan sloten en vaarten gegraven. Later is dit netwerk, met de opkomst van de boomkwekerijen en de sierteelt, verder doorontwikkeld. De waterwegen werden (en worden) gebruikt voor transport.

RIETVELD

Rietveld is een dorp, nabij Boskoop dat nog steeds per boot bereikbaar is (een vaardorp), daarom noemt men Rietveld nu nog 'Klein Giethoorn'.

Vanuit de aanleg van de boomgaarden verstond men in en rond Boskoop de kunst van het tuinieren.

Toen de abdij uit het gebied wegtrok bleven de tuinders achter. Daarmee maakten de boomgaarden geleidelijk plaats voor boomkwekerijen en de teelt van siergewassen. Ook voor de kwekerijen gold dat zij erg laag lagen, vaak maar centimeters boven het waterpeil. Om de bodems voor de kwekerij meer geschikt te maken en ze een betere hoogteligging te verschaffen werden sloten gebaggerd, verbreed en is grond van buitenaf 'opgevaard'. Daarbij is lange tijd ook stadsmest vanuit Amsterdam opgebracht.

Het bijzondere sierteeltlandschap van Boskoop

Zo ontstond rond Boskoop een uniek kwekerijlandschap, een eilandenrijk waar het transport tot in de jaren zestig van de 20e eeuw overwegend over het water plaats vond.

BIJZONDERE SOORTEN

In dit gebied zijn veel appelrassen ontwikkeld waaronder de schone van Boskoop. In Nederland wordt deze appel tegenwoordig Goudreinette genoemd maar in het buitenland is het nog steeds de 'Schone van Boskoop'. Ook het druivenras 'de Glorie van Boskoop' is in Boskoop ontwikkeld. Ook Hazerswoude-Dorp kent een eigen appel. De Hazerswoudse burgemeester Cornelis van der Vlies nam in 1865 een appel van zijn reis over De Krim mee. Van een zaailing van deze appel heeft hij takken geënt op een Grouwe Zure Reinet. Daarmee ontstond de Pomme-Marie, vernoemd naar zijn vrouw die kort voor zijn reis naar De Krim was overleden.

Boskoop bood met zijn talrijke boomkwekerijen, de vele sloten, de 'moerbomen' op de kwekerijen, draaibruggetjes, ophaalbruggen, houten schuurtjes en schouwen (boten) die de producten naar de loshaven brachten, een bijzondere aanblik.

Het veredelen en opkweken van planten is uitzonderlijk arbeidsintensief. Om in de arbeidsbehoefte te voorzien worden vanaf het midden van de jaren zestig van de vorige eeuw gastarbeiders ingezet. Zij waren de voorlopers van de arbeidsmigranten die vanaf het einde van de vorige eeuw ook hun weg naar Boskoop hebben gevonden.

In de opbouw van Boskoop zelf is nog te zien waar de telers woonden en waar de arbeiders. Aan de noordzijde van de Reijerskoop en de Zijde stonden de grote, statige woningen met weelderige tuinen van de telers en aan de zuidzijde de kleinere woningen van de arbeiders. Deze tweedeling is nog steeds herkenbaar op de wegen Reijerskoop en Zijde.

RIJNLANDSE ROEDE

Opmerkelijk is dat veel afmetingen in het Boskoopse kwekerijgebied worden bepaald aan de hand van de Rijnlandse roede, een oude Hollandse lengtemaat van 3,76 m, of 14,19m². Dit geldt voor bijvoorbeeld de omvang van een kwekerij maar ook voor de plantafstand tussen laanbomen.

Eind 19e eeuw start Boskoop de export van zijn producten, met Duitse bedrijven als eerste afnemers. Dat geeft de ontwikkeling van het kwekerijlandschap rond Boskoop een enorme impuls. Ook de aanwezigheid van een eigen tuinbouwhogeschool draagt hier belangrijk aan bij.

De export en het ontwikkelen van kennis leiden er toe dat men grotere loodsen en kassen gaat bouwen. Door de komst van zwaar vrachtverkeer zijn veel sloten gedempt en kavels samengevoegd.

Geit op rotonde als verwijzing naar studenten tuinbouwhogeschool

Desondanks vormt Boskoop nog altijd een waterrijk landschap.

Boskoop toont zich ook in de openbare ruimte een dorp van tuinders en kwekers. Waarschijnlijk treft men nergens elders in Nederland een dergelijk rijke verscheidenheid aan bloemperken, vaste planten borders en laanbomen.

HANGGEITEN

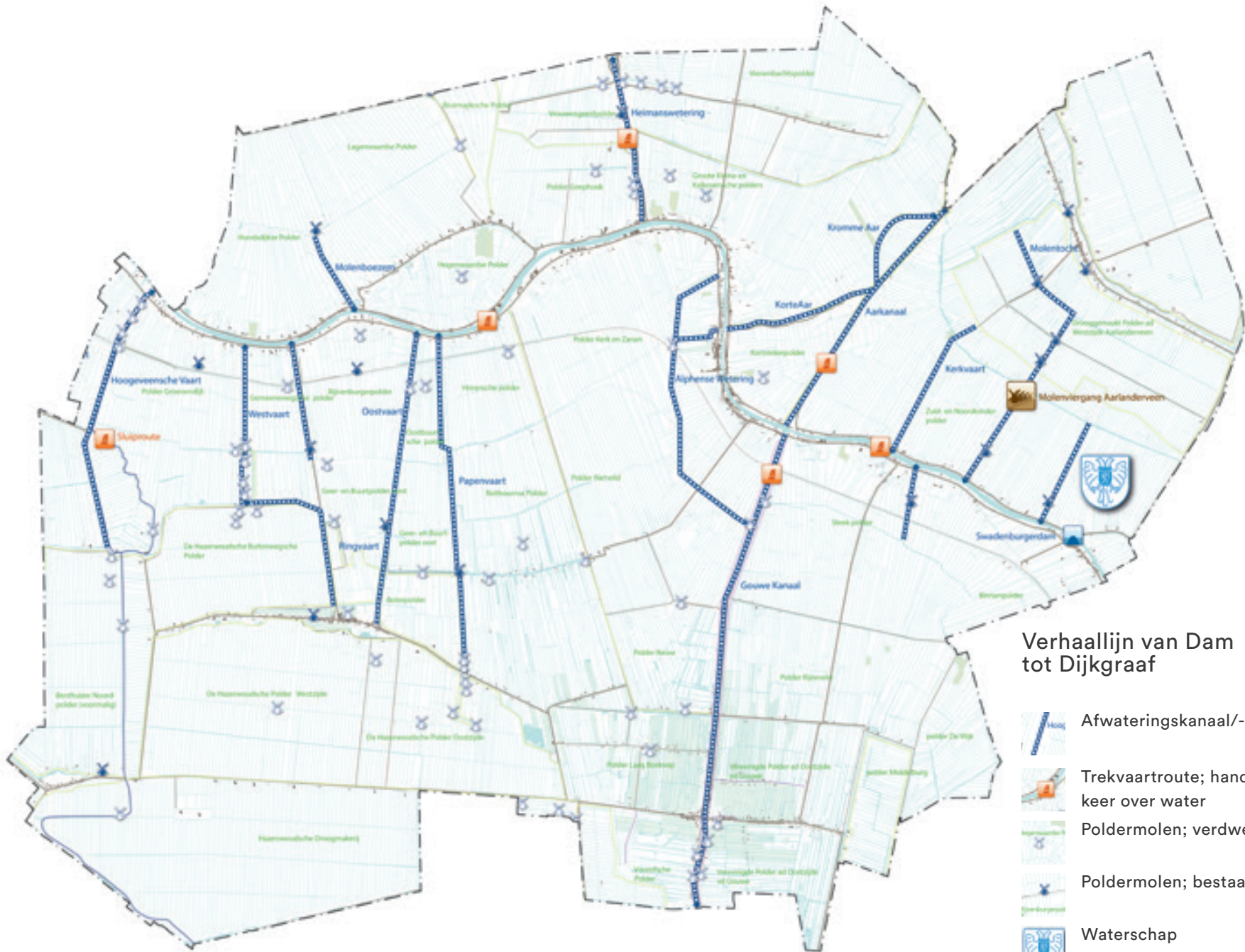
De studenten van de tuinbouwhogeschool werden Geit of Gait genoemd, omdat zij vaak als een geit voorovergebogen in het gras de blaadjes en takjes van planten ‘afknabbelden’ om voor studiedoeleinden te determineren. Hanggeiten zijn studenten die in Boskoop zijn blijven wonen. Op de rotonde tussen de Hoogeveenseweg en de Zijde is een beeld van een geit te zien als referentie naar de studenten.

Metasequoialaan de Biezen als voorbeeld van bijzonder groen in de openbare ruimte

Kenmerkend zijn het Rosarium nabij het station en de befaamde ‘sortimentstuin’ (Harry van de Laar) aan het Rijnveld, waar men honderden verschillende gewassen kan bezichtigen, waarvan een groot deel in Boskoop is ontwikkeld en wordt gekweekt. Bijzonder is ook de laan van Metasequoia’s nabij de Biezen. Daarmee werd de openbare ruimte tot de toonzaal van het Boskoops product.

Het gebied rond Boskoop is een “vreemde eend in de bijt” naast alle grazige, open veenontginningen en droogmakerijen in Alphen aan den Rijn. Een bijzonder gebied met een eigen verhaal dat letterlijk kleur toevoegt aan de overwegend groene oase die het landschap van Alphen aan den Rijn is. Ook hier blijkt dat het landschap vooral mensenwerk is geweest. Anders dan in de rest van de gemeente blijkt het hier zelfs monnikenwerk te zijn geweest.

Verhaallijn van Dam tot Dijkgraaf

- Afwateringskanaal/-wetering
- Trekvaartroute; handelsverkeer over water
- Poldermolen; verdwene
- Poldermolen; bestaand
- Waterschap

Brugstraat, Zwammerdam (plaats van dam)

Plaquette ter nagedachtenis aan het weghalen van de Soudenburgerdam

Plaquette ter nagedachtenis aan het ontstaan van het waterschap

VAN DAM TOT DIJKGRAAF

Omstreeks het jaar 900 nemen kolonisten de ontginning van het centrale veenmoeras letterlijk ter hand. Zij vestigen zich op de hoger gelegen zandige oeverwal langs de Oude Rijn.

Bij de ontginning van het veenmoeras stond de ontwatering van het gebied centraal. Veen wordt ook wel gekscherend 'dik water' genoemd. Wil men met deze grond iets kunnen dan zal men het eerst moeten ontwateren en tegelijkertijd maatregelen moeten treffen om te voorkomen dat nieuw water op het gebied afstroomt. Om het veen te ontwateren zijn haaks op de ontginningsbasis lange sloten gegraven. Hiermee ontstaat de karakteristieke slagenverkaveling. Om de toestroom van zuur water vanuit de omliggende, nog niet ontgonnen veengebieden tegen te gaan, worden de ontgonnen gronden beschermd door een leidijk.

In de ontginning van het veencomplex stond het watermanagement centraal, ook al benoemde men dat in die tijd nog niet als zodanig.

Alles draaide om het beheer van het water, hoe onttrek ik het water aan het veen, waar laat ik dat water, hoe krijg ik het water weg en hoe voorkom ik dat het water van mijn buurman al mijn noeste arbeid weer ongedaan maakt? Dit watervraagstuk leidde tot tal van langdurige conflicten. Het bekendste voorbeeld hiervan is de twist rond Zwammerdam.

Wanneer rond 1100 de duinenrij langs de Hollandse kust zich sluit en de Rijnmond dichtstuift, stopt de waterafvoer naar zee. Tegelijkertijd leidt de ontginning van het Hollandveen tot de toestroom van extra water naar de Oude Rijn. Dit water kan nu slecht worden afgevoerd en zorgt voor veel wateroverlast rond Alphen aan den Rijn. Om de toegenomen wateroverlast uit de ontgonnen polders en de Oude Rijn tegen te gaan, legt graaf Floris III van Holland hierop in 1165, tegen de grens met Utrecht, een dam in de Oude Rijn: de Soudenburgerdam (of Zwammerdam).

Hiermee wordt de toestroom van water vanuit Utrecht gekeerd, maar stroomt het Utrechtse land aan de oostzijde van de dam onder. Dit zorgt voor onrust en overlast in het bisdom Utrecht met een reeks van conflicten als gevolg. Uiteindelijk treedt Keizer Barbarossa op als arbiter tussen de twistende groepen, waarna de Zwammerdam wordt weggehaald.

Deze watertwist is meer dan een fraai verhaal, het vormt de aanloop naar een unieke bestuurlijke vernieuwing die Nederland tot op de dag van vandaag onderscheidt: de oprichting van de waterschappen! Tot op de dag van vandaag betaalt de stad Woerden (Waterschap Stichtse Rijnlanden) mee aan de Woerdersluis bij Spaarndam die na dit conflict gebouwd is om het water van de Oude Rijn beter af te kunnen voeren.

In 1220 wordt het Hoogheemraadschap Rijnland opgericht, met als doel de krachten in de strijd tegen de wateroverlast te bundelen.

Molen, Boskoop

Het Hoogheemraadschap, met aan het hoofd een “dijkgraaf”, maakt dat het watersysteem in het vervolg centraal geregeld wordt, waarbij zowel de waterveiligheid als de beschikbaarheid van water van voldoende kwaliteit wordt geborgd. Deze bestuurlijke vernieuwing maakt het direct mogelijk om veel effectiever maatregelen te treffen om de waterbeheersing te verbeteren. Haaks op de rivier worden weteringen en tochten gegraven om het water versneld af te voeren en er worden dijken gebouwd om het land tegen het water te beschermen. Zo komen de belangrijkste lijnen in het landschap haaks op de rivier te staan. Het veenriviertje de Gouwe wordt door een kanaal verbonden met de Oude Rijn. Heimanswetering en Oude/Nieuwe Wetering (gegraven in de vroege 13e eeuw), Does en Zijl voeren het overtollige water noordwaarts af naar het Haarlemmermeer en het IJ. Wanneer dat onvoldoende soelaas biedt, zoekt men vervolgens ook een zuidwaartse uitweg, naar de Hollandse IJssel met zijn relatief lage waterstand.

Veenrivier Kromme Aar

In de 14e eeuw worden daartoe de Alphense Wetering en de beide Wierickes gegraven. In de loop van de 16e en 17e eeuw wordt, als gevolg van de bouw van extra sluizen in Halfweg (tussen Haarlemmermeer en IJ), een afwatering naar het noorden echter interessanter.

SLUIPROUTE

Schepen die de tol op de Gouwe wilden omzeilen paktten de sluiproute tussen Rotterdam en Amsterdam. Ze voeren via de Rotte en de Wilck naar de monding in de Oude Rijn bij Groenendijk.

De bedding van de Hollandsche IJssel is dan dermate dichtgeslibd dat deze niet langer voor afwatering geschikt is. De polders ten zuiden van de Oude Rijn, die tot dan toe afwateren op de IJssel, lozen voortaan hun water op de Oude Rijn via boezemwateren als Westvaart, Oostvaart en Papenvaart. De nieuwe waterwegen dienen niet alleen de waterhuishouding maar ook het transport.

Heimanswetering

Oude Wetering, Heimanswetering en Gouwe vormen schakels in de belangrijkste binnenvaartroute van Amsterdam naar Dordrecht, Zeeland en Vlaanderen. Op de Gouwe wordt tol geheven op de vele binnenvaartschepen die hier overheen voeren. Aanvankelijk lozen de ontgonnen gronden hun water onder vrij verval op veenstromen en weteringen die op de Oude Rijn en Gouwe uitwateren. Maar de verbeterde ontwatering maakt dat de ontgonnen gronden al snel een aanmerkelijke bodemdaling ondervinden, met het onttrekken van het bodemwater klinkt het veenpakket in. Met het inklinken van de bodem kan het water niet meer langs natuurlijke weg op de boezems worden uitgeslagen. In de 15e eeuw verrijzen de eerste molens in het landschap, aangedreven door de wind slaan zij het water uit de lager gelegen gebieden uit op de hoger gelegen boezems. De eerste windmolens zijn nog eenvoudige poldermolens met een beperkte maalcapaciteit.

Molens van molenviergang, Aarlanderveen

Al snel worden de molens vernuftiger waarmee de maalcapaciteit aanzienlijk toeneemt.

Bij grotere hoogteverschillen worden meerdere molens aan elkaar “geschakeld” via het watersysteem, een zogenaamde molengang. Alphen aan den Rijn is de enige gemeente met een nog functionerende molenviergang, deze ligt bij Aarlanderveen en bemaalt nog steeds de drooggemaakte polder.

Het vak van poldermolenaar was zeer serieus. De Heemraadschappen legden allerlei geboden en verboden op. Het 's nachts in slaap vallen tijdens het malen kon de molenaar een aantal maandsalarissen kosten “Soo wie bij nagt hem te slapen leyd, terwylen syn molen maald, ofte hem by dage van de molen absenteerd, sonder ymand in syn plaats te laten, sal verbeuren zes guldens”.

In de 18e en 19e eeuw is op grote schaal turf gewonnen waarbij veelal grote veenplassen zijn ontstaan. Technische verbeteringen aan de windmolen maakten het vervolgens mogelijk deze veenplassen weer droog te malen.

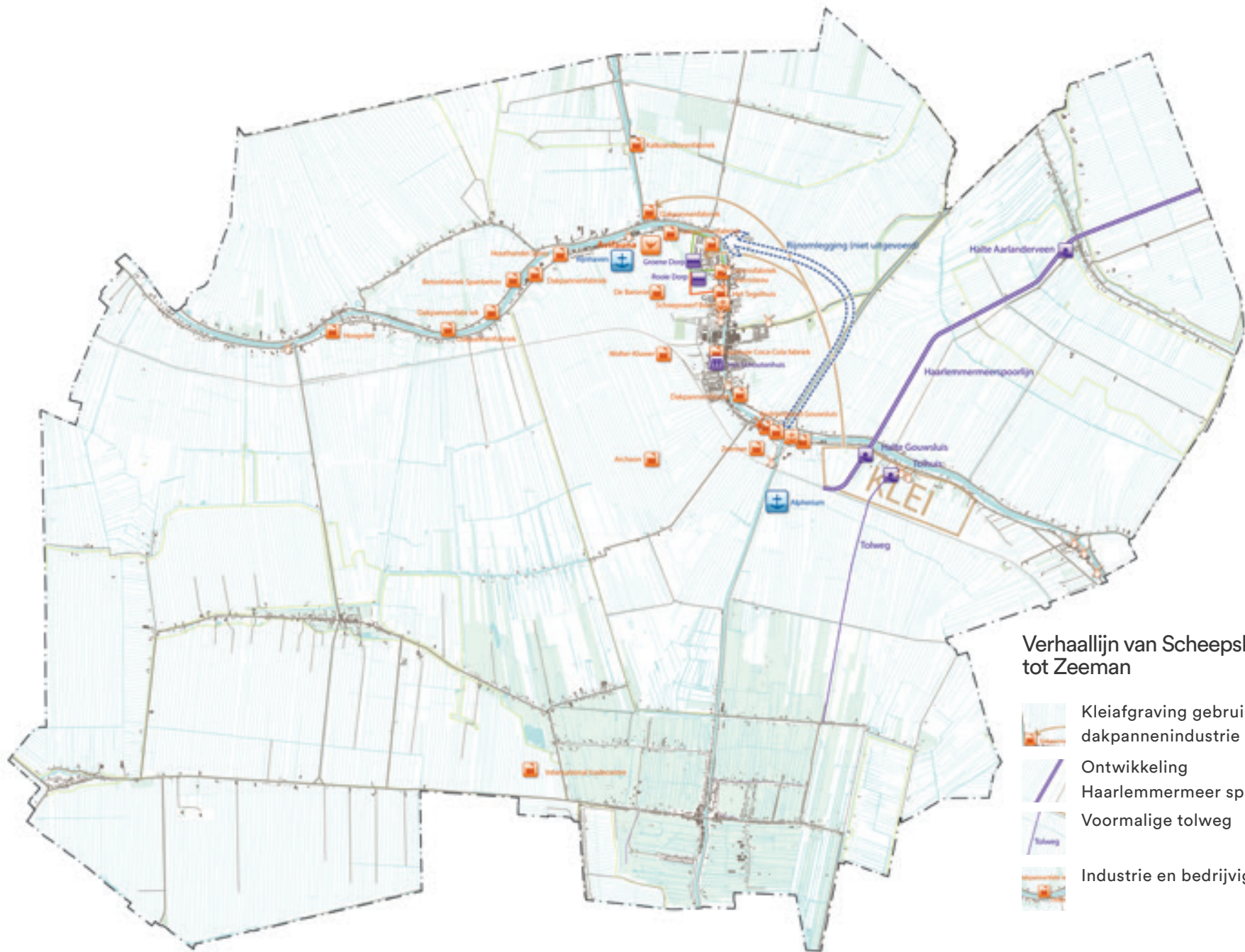
Bord bij Westvaart met informatie over de verdwenen molens met een getrappt watersysteem

Daartoe werden zij omdijkt en van een ringvaart voorzien. Molens sloegen het water, soms in meerdere trappen, uit op de ringvaart. Eenmaal drooggemaakt verkregen zij een stelselmatige inrichting met een wat grovere blokverkaveling, zoals de droogmakerij bij Benthuizen. De ontginning en het watersysteem zijn continu met elkaar verbonden geweest. Belangrijke motor achter de ontginning was de ontwikkeling van een watersysteem. In de loop van de geschiedenis is dit watersysteem stapsgewijs steeds verder uitgebouwd en verfijnd. De technische ontwikkeling heeft het mogelijk gemaakt dit systeem veel nauwkeuriger te beheren, zowel ten aanzien van het waterpeil als de waterkwaliteit.

De oude kades en weteringen zijn nog alom aanwezig in het huidige landschap. Zij zorgen voor dat een herkenbaar groen blauw netwerk.

Belangrijke watergangen binnen dit systeem zijn:

- De Molenwating, Molenwetering, Molenboezem als afwatering van de Lagewaard
- Gemeenlandsche Wating als afwatering van Bruimadesche polder
- Westvaart, Oostvaart, Ringvaart, Slingerwetering, Brandwetering als afwatering van Rijnenburgerpolder
- 1e, 2e, 3e en 4e tocht als afwatering van Noordplaspolder en droogmakerijen
- Spijkerboorsche wetering, Burggooi, Papevaart, Toegangswetering, Zijdesloot, Molenvliet, Rietveldsche Dwarswetering als afwatering van Boskoop
- Kerkvaart, Grote wetering, Molentocht, Schoutenvaartsche molentocht, Ringsloot als afwatering van Zuid- en Noordeinderpolder
- Scheidtocht, Kromme Aar als afwatering van het Noorden van Alphen aan den Rijn
- Heimanswetering (1200) voor de afvoer van water en afgegraven veen vanuit het noorden naar Utrecht en Leiden.

Verhaallijn van Scheepsbouwer tot Zeeman

- Kleiafgraving gebruikt voor dakpannenindustrie
- Ontwikkeling Haarlemmermeer spoorlijn
- Voormalige tolweg
- Industrie en bedrijvigheid

Scheepswerf te Gouwsluis

Het Schoutenhuis, Alphen aan den Rijn

Het Rooie Dorp, Alphen aan den Rijn

VAN SCHEEPSBOUWER TOT ZEEMAN

In de tweede helft van de 19e eeuw transformeert de Oude Rijn geleidelijk van ‘woonrivier’ met lintdorpen en landgoederen tot ‘werkrivier’.

Met het doortrekken van de Gouwe (in de 13e eeuw), als kanaal naar de Oude Rijn verkrijgt het gebied een strategische handelspositie als knooppunt in scheepvaartroutes. Schepen kunnen vanuit Gouda en Rotterdam, via de Aar en de Amstel naar Amsterdam of via de Heimanswetering en Haarlem naar Amsterdam.

Nadat de (kromme) Aar in Alphen aan den Rijn lastig bevaarbaar bleek is in de 17e eeuw het Aarkanaal gegraven. Bij Gouwsluis ontstond een levendige industrie voor de scheepvaart; zeilmakerij, scheepsbouwer, scheepsmotorenfabriek ‘de Industrie’ en scheepswerf ‘Boot’ waar, naast binnenvaart- en vissersschepen, ook kustvaarders werden gebouwd. Ook elders aan de Oude Rijn ontwikkelde zich scheeps- en timmerwerven, smederijen en wagenmakerijen.

TSAAR PETER

De faam van de kennis van scheepsmakerij reikte ver. Zelfs zo ver dat de Russische Tsaar Peter probeerde ongemerkt in Zaandam in de scheepmakerij te gaan werken om zo stiekem kennis van de scheepsbouw op te doen. In een poging kennis naar Rusland mee te nemen heeft hij meerdere “sollicitatiegesprekken” gevoerd bij de beste Nederlandse scheepsbouwers uit Amsterdam, Rotterdam en Schiedam. Alphen aan den Rijn heeft in de kantlijn van dit verhaal een (bescheiden) rol gespeeld, de sollicitatiegesprekken vonden plaats in Het Schoutenhuis in Alphen aan den Rijn.

Op meerdere plekken langs de Oude Rijn stonden verschillende kalkovens en steen- en dakpannenbakkerijen.

De kalk kwam uit Katwijk in de vorm van opgeviste schelpen.

De klei voor de stenen en dakpannen werd gewonnen uit de omliggende polders. De bovenste teeltlaag van het veen werd weggegraven, om zo bij de onderliggende klei te komen.

Na het afkleien van de kavel werd de teeltlaag weer opgebracht, zodat er weer op geboerd kon worden. In het landschap zijn de afgekleide kavels goed te herkennen doordat zij lager zijn komen te liggen dan omliggende kavels.

Naast de Heimanswetering (gegraven rond 1200) verrees dakpannenfabriek Van Oordt en Oosthoek en in Groenendijk, Nieuw Werklust. De arbeiders van Van Oordt woonden in kleine rijtjeshuizen naast de fabrieken of aan de overkant haaks op de Oude Rijn en aan de Lage Zijde. Een van de wijken heet in de volksmond nog steeds het Rooie Dorp. Rood was naast de kleur van de politieke partijen die opkwamen voor de rechten van arbeiders, ook de kleur van de pannendaken. Naast het ‘rooie dorp’ ligt nu het ‘groene dorp’, op de plek waar vroeger één van de fabrieken stond. De straatnamen refereren nog naar die fabrieken.

Landgoed bij Avifauna, Alphen aan den Rijn

VAN DER VALK LOGO

Een bijzonder verhaal is de ontwikkeling van Rust en Werk. Het terrein dat, achtereenvolgens een buitenplaats en pannenen steenbakkerij Rust en Werk huisvestte is nu de locatie van Avifauna. De buitenplaats bestond uit een landhuis met 20 bijgebouwen en een moestuin met koepel aan de Oude Rijn. Op de plaats van de koepel is later het huis 'Ten Rhijn' gebouwd. Hier woonde in 1949 een hoedenmaker, de heer Van den Brink, tevens eigenaar van een aantal gerenommeerde hoedenzaken. Voor de productie van veren voor zijn hoeden had hij een eigen vogeltuín opgezet, zodat hij in zijn eigen verenbehoefte kon voorzien. In augustus 1949 verzocht de burgemeester de heer Van den Brink, eenmalig zijn "achtertuint" te openen voor nieuwsgierige dorpsgenoten. De mensen waren zo enthousiast over de privécollectie vogels, dat Van den Brink besloot een vogelpark op te richten.

Gazeusefabriek of limonadefabriek, Alphen aan den Rijn

Nog geen jaar later, op 17 mei 1950, werd het eerste vogelpark ter wereld geopend. Op de posters ter ere van de opening prijkte reeds de toekan. Toen Gerrit van der Valk enkele jaren later het vogelpark overnam besloot hij het toekanlogo te behouden. Niet alleen voor het vogelpark maar ook voor de restaurants en hotels. Zo werd het bekende Van der Valk-logo een feit.

Aan de Oude Rijn ontwikkelden zich uiteenlopende industrieën. De gazeusefabriek of limonadefabriek, bij de ingang van het omloopkanaal, was de eerste Coca-Cola fabriek op het Europese vasteland. In de 20e eeuw vindt het transport van gevaarlijke stoffen, waaronder kerosine voor Schiphol, veelal plaats over het water. Daarbij wordt dwars door het centrum van Alphen aan den Rijn gevaren. Om het risico in te perken werd besloten tot een Rijnomlegging, waarbij deze door de Zeegerplas zou voeren.

Treinstation, Gouwsluis

RIJNOMLEGGING

Ondanks dat deze Rijnomlegging niet is gerealiseerd, heeft deze wel zijn bescheiden sporen in het landschap achtergelaten. Aan het voorgenomen tracé zijn woningen aangelegd aan de Edelstenensingel met de woonkamer op de eerste verdieping, opdat men vanuit de woonkamer over de nieuw te bouwen dijk langs het kanaal kon uitkijken. Deze woningen kijken nu uit over een grasveld en park Zegersloot.

Alphen aan den Rijn was onderdeel van de Haarlemmermeerspoorlijnen. Rond 1915 konden men vanuit Alphen aan den Rijn met een stoomtram naar Uithoorn rijden en van daaruit door naar Haarlem. Dat werd ontwikkeld om de bereikbaarheid van de toen nog jonge Haarlemmermeerpolder te verbeteren. Onderweg passeerde men stations bij Gouwsluis en Aarlanderveen. Deze spoorlijnen lagen verhoogd in het landschap en zijn in 1936 weer

Rijnhaven

opgeheven.

Nadien zijn de spoorlijnen verwijderd.

De stations van Gouwsluis en Aarlanderveen staan nu nog als verhoogde relicten in het landschap.

In de 20e eeuw ontstaat de Rijnhaven, en later ook het Alpherium als overslagpunt van het goederentransport over water naar transport over land. De Rijnhaven werd gepresenteerd als de haven van de toekomst, omdat ze vervoer over spoor combineerde met vervoer over water. Het feit dat het vervoer over de weg niet aanwezig was maakte het moeilijk voor de Rijnhaven om zich goed te ontwikkelen.

Later wordt het vervoer over land makkelijker door een verbeterde infrastructuur. Rond 1968 was er in het Rijkswegenplan niet alleen sprake van aanleg van een A11 ten zuiden van Alphen aan den Rijn maar ook van het doortrekken van de A16 ten oosten van Alphen aan den Rijn en aanleg van de A3 ten westen van Alphen aan den Rijn.

Ondanks dat deze plannen nooit zijn doorgevoerd is het bestaan en de welvaart van Alphen aan den Rijn voor een groot deel te danken aan de ligging

Oude tolhuis, Alphen aan den Rijn

OUDE TOLHUIS

Langs het Gouwse Rijkpad is hier nog een relict herkenbaar. Aan het begin van het Goudse Rijkpad in Alphen aan den Rijn staat nog het oude tolhuis, herkenbaar aan het logo van de gemeente Gouda op de gevel.

op een kruispunt van wegen en vaarwegen.

De aanleg van de N11 en de nabijheid van grote steden als Amsterdam en Leiden hebben er in de 20e eeuw voor gezorgd dat ook grote, niet-water gerelateerde bedrijven in Alphen aan den Rijn ontstonden zoals; uitgeverij en drukkerij Samsom (nu Wolters Kluwer), tegelfabriek Het Tegelhuis, vernisfabriek Varrosieau (nu Sigma Coatings), houthandel Sprey, betonfabriek Spanbeton (nu behorend tot Consolis), kledingbedrijf Zeeman, supermarkt De Hoogvliet, de azijnmakerij in Koudekerk aan den Rijn en meerdere kaasdoekenmakerijen.

Aan de westkant werd, midden in de polder, chocoladefabriek De Baronie gebouwd, aan de Hoge zijde langs de Oude Rijn produceerde

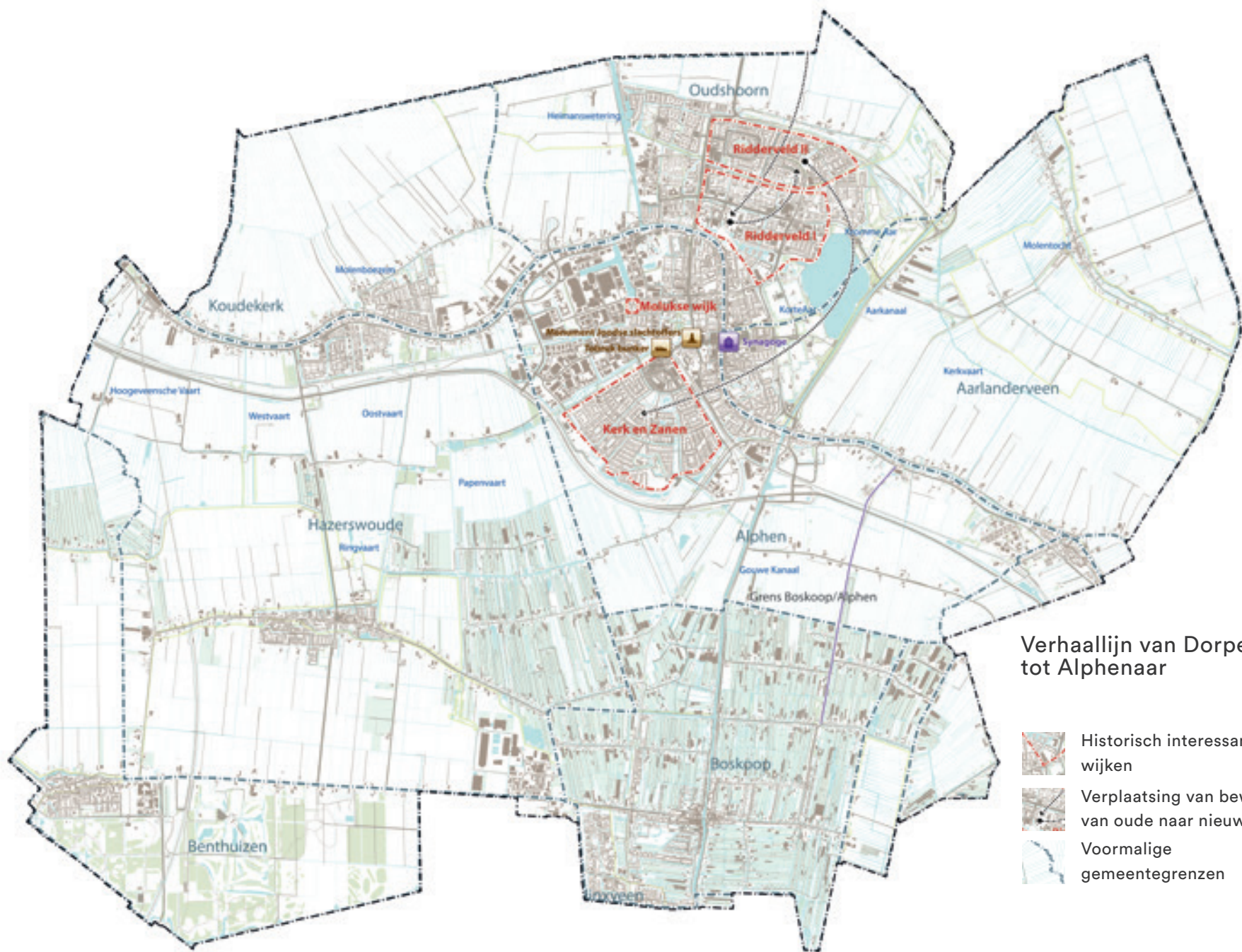
De Chocoladefabriek, Alphen aan den Rijn

bedrijven en industrie op hoge toeren.

De groei van industrie en bedrijvigheid ging hand in hand met de groei van de steden en dorpen in Alphen aan den Rijn.

DE BARONIE

Chocoladefabriek 'De Baronie' zou in eerste instantie in Schiedam gebouwd worden. Omdat de Burgemeester van Alphen aan den Rijn "makkelijker" was in de gesprekken werd besloten naar Alphen aan den Rijn uit te wijken. De plannen ontwikkeld voor Schiedam zijn toen één op één in Alphen aan den Rijn uitgevoerd.

Verhaallijn van Dorpeling tot Alphenaar

- Historisch interessante wijken
- Verplaatsing van bewonersgroepen van oude naar nieuwe wijken
- Voormalige gemeentegrenzen

Centrum Alphen aan den Rijn 1954

Ridderveld, Carmenplein

Ridderveld, Akkerwinde

VAN DORPELING TOT ALPHENAAR

Tot circa 1910 kent de huidige gemeente Alpen aan den Rijn een overwegend agrarische samenleving. Er wonen meer mensen op het land dan in de stad en men woonde in langgerekte boerenlinten. Vanaf 1910 vindt een geleidelijke verstedelijking van het agrarisch gebied plaats, die in de na-oorlogse periode in een stroomversnelling komt.

De plaats Alphen aan den Rijn is in die tijd nauwelijks groter dan de linten van Aarlanderveen, Hazerswoude-Dorp, Koudekerk en Boskoop of de kern Zwammerdam. Hazerswoude-Rijndijk is dan een bescheiden lintje langs de Oude Rijn en Benthuizen weinig meer dan een cluster woningen en werkplaatsen, op grote afstand van het boerendorp Zoetermeer. De omslag naar het meer stedelijk wonen werd mede ingegeven door een verbeterde bereikbaarheid van Alphen aan den Rijn.

Die verbeterde bereikbaarheid werkte naar twee kanten: Alphen aan den Rijn werd vanuit een bredere omgeving beter bereikbaar waardoor zij een groter gebied kon 'bedienen' en omgekeerd werd een bredere omgeving vanuit Alphen aan den Rijn bereikbaar waardoor deze meer kon profiteren van hetgeen de omgeving aan voorzieningen en werkgelegenheid te bieden had. De verbeterde bereikbaarheid maakte dat Alphen aan den Rijn haar centrale ligging - nabij Utrecht, Gouda en Leiden en op steenworp afstand van Schiphol- beter kon gaan benutten. In de na-oorlogse periode geeft eerst de ontwikkeling van luchthaven Schiphol een enorme impuls aan de groei van de kern Alphen aan den Rijn. Alphen aan den Rijn zag de ontwikkeling van deze nationale luchthaven als een kans en acteerde daar ook op. Zo maakte Alphen aan den Rijn zich hard voor de aanleg van een rijksweg/snelweg naar Schiphol en was de ontwikkeling van Schiphol een argument voor de aanleg van de wijk Ridderveld.

Alphen aan den Rijn was daardoor qua werk, voorzieningen en uitgaansleven lange tijd met name op Amsterdam en Schiphol geïntereerd. In de jaren zestig zijn aan de noordzijde van het dorp uitbreidingen gerealiseerd om aan de naoorlogse woningnood en het opkomend forensisme tegemoet te kunnen komen.

NOTA RUIMTE

Bijzonder is dat Alphen aan den Rijn deze opmerkelijke groei kon realiseren zonder dat het in de Eerste Nota over de Ruimtelijke Ordening (1960), noch in de Tweede Nota over de Ruimtelijke Ordening als 'groekern' is aangeduid. Dat impliceert dat er beleidsmatig slechts ruimte was voor 1% groei per jaar en dat zij alleen nieuwe huizen mocht bouwen om de natuurlijke aanwas op te kunnen vangen. Kennelijk liepen beleid en praktijk in het geval van Alphen aan den Rijn in die tijd niet gelijk op.

Ridderveld 2 aan de Heimanswetering

In Ridderveld I vonden veel werknemers van Schiphol woonruimte.

De snelle groei was mede mogelijk doordat men in Alphen aan den Rijn geen woonvergunning nodig had, Alphen aan den Rijn kende in die tijd een vrij vestigingsklimaat.

De aanvankelijke oriëntatie op Amsterdam en Schiphol veranderde met de komst van de Derde Nota over de Ruimtelijke Ordening (1974) en de daarop volgende Verstedelijkingsnota (1976).

De Derde Nota introduceerde het begrip 'woningcontingenten' en liet de verdeling daarvan aan de Provincies over. De Provincie Zuid-Holland was weinig enthousiast over het gegeven dat het Zuid-Hollandse Alphen aan den Rijn overwegend voor de Noord-Hollandse markt bouwde. Om te bewaken dat het Zuid-Hollandse contingent in de Zuid-Hollandse woningbehoefte zou voorzien werden de contingenten in eerste instantie vooral aan Zoetermeer en Dordrecht toegekend. Gedeputeerde Staten vindt dat Alphen te hard groeide bij de planvorming voor de N11. Uiteindelijk na lang steggelen is de N11 zo aangelegd dat ook Kerk en Zanen aangelegd kon worden.

Iedere stedelijke uitbreiding heeft een interne carrousel op gang gebracht, waarbij een deel van de inwoners naar de nieuwe wijken verhuisde en plaats maakte voor nieuwe bewonersgroepen.

De stedelijke ontwikkeling initieerde zo ook een demografische successie.

Ridderveld I was aanvankelijk een sterk gemêleerd woongebied voor werknemers van Schiphol. Toen Ridderveld II eenmaal was opgeleverd verhuisden veel van de bewoners van het eerste uur naar dit nieuwe woongebied. De vrijkomende woningen werden deels uitgegeven aan nieuwkomers, waaronder gastarbeiders die in de fabrieken of op de kwekerijen werkten.

Weer later schoven bewoners uit Ridderveld II door naar Kerk en Zanen, waarna mensen uit Ridderveld I naar Ridderveld II trokken en Ridderveld I op zijn beurt weer plaats bood aan nieuwkomers. Vanaf 1975 speelden hierbij de gezinshereniging van gastarbeiders en de komst van vluchtelingen/ statushouders een belangrijke rol.

Moskee, Alphen aan den Rijn

Deze grote groei voor gastarbeiders geldt niet alleen voor Alphen aan den Rijn maar ook bijvoorbeeld voor Boskoop. Boskoop heeft eveneens een grote groei doorgemaakt om ruimte te bieden aan alle werknemers voor de groeiende Greenport Boskoop.

Deze demografische successie toont zich ook in de etnische en kerkelijke verscheidenheid van Alphen aan den Rijn. De wijk Ridderveld bijvoorbeeld heeft zich ontwikkeld van een woongebied met overwegend lokale inwoners tot een gebied waar een rijke verscheidenheid aan nationaliteiten en geloven samenwoont.

Waren de bewoners aanvankelijk met name katholiek of protestant, nu bezoeken 400 gelovigen het vrijdagmiddaggebed in één van de twee Grote Moskeeën.

De scheiding van het katholieke en protestantse geloof is nog te zien in de historische opbouw van de dorpen. Boskoop, Hazerswoude-Dorp en Aarlanderveen kennen van oudsher een duidelijke scheiding.

Schuilkerk, Zwammerdam

In Boskoop is de bevolking ten westen van de Gouwe overwegend protestants, ten oosten van de Gouwe overwegend katholiek. In Hazerswoude-Dorp is de bevolking ten westen van de Gemeneweg overwegend katholiek, ten oosten overwegend protestants. In Aarlanderveen is de bevolking ten noorden van de N231 overwegend katholiek, ten zuiden vooral protestants. De heldere scheiding van de verschillende geloven maakten ook dat er in de verschillende dorpen door de jaren heen schuilkerken en schuurkerken zijn geweest, waar stiekem het geloof gepredikt werd. Bij gebrek aan een kerk, gebeurde het gewoon in het land; het zogenaamde hagenpreken. Vóór de Tweede Wereldoorlog kende Alphen aan den Rijn een bescheiden joodse gemeenschap. In 1930 woonden er in Alphen aan den Rijn en omgeving 55 Joden. De meeste joodse inwoners zijn in oktober 1942 gedeporteerd en niet teruggekeerd. Het Joods Monument aan het Raoul Wallenbergplein omvat alle namen van de omgekomen joden.

Synagoge, Alphen aan den Rijn

SYNAGOGE

De joodse synagoge werd overgenomen door de remonstrantse kerk. In 1980 werd hier bij de vervanging van de houten vloer een kist met onder meer een chanoekia gevonden, een kandelaar die bij het joods feest wordt gebruikt. Door toedoen van de Commissie Joods Erfgoed behoort deze kandelaar sinds 1991 tot de collectie van het Yad Vashemuseum in Jeruzalem.

De joodse gemeente van Alphen aan den Rijn is in 1947 opgeheven en bij die van Leiden gevoegd. De joodse begraafplaats aan de Aarkade is in 1964 geruimd, de stoffelijke resten zijn overgebracht naar de joodse begraafplaats te Katwijk. Er rest nog een oud joods washuisje aan de Aarkade, dit washuisje is onderdeel van een monument ter nagedachtenis aan de joodse begraafplaats. De gemeente Alphen aan den Rijn bestaat in zijn

Wapen Boskoop

Wapen Rijnwoude

Wapen Alphen aan den Rijn

huidige vorm sinds 1 januari 2014 en is gevormd door een opeenvolging van gemeentelijke herindelingen.

In 1918 worden de gemeenten Aarlanderveen en Oudshoorn met de toenmalige gemeente Alphen samengevoegd. De grenzen tussen deze drie gemeenten waren de Oude Rijn en de Aar. Na de bestuurlijke herindeling van 1964 maakt ook Zwammerdam van deze gemeente deel uit. Meer naar het westen wordt op 1 januari 1991 de gemeente Hazerswoude (samengesteld uit de kernen Hazerswoude-Dorp en Hazerswoude-Rijndijk en de buurtschappen Groenendijk en Bent) samengevoegd met Benthuizen en Koudekerk aan den Rijn. Deze gemeente had de eerste twee jaar als werknaam Rijnveld, dat werd later Rijnwoude.

Het steeds verder uitbreidende Zoetermeer kwam

Zichtbare voormalige gemeentegrens, Boskoop

steeds dichterbij Benthuizen te liggen. Om te voorkomen dat Zoetermeer Benthuizen op zou slokken is een natuurlijke buffer aangelegd (de Benthuizerplas). Benthuizen mocht toen kiezen of zij wilden fuseren met gemeente Hazerswoude (en later Alphen aan den Rijn) of Zoetermeer. Ondanks dat Zoetermeer dichterbij lag gaf men de voorkeur aan Hazerswoude, vanuit de gedachte dat daarmee de eigen dorpsidentiteit beter behouden kon blijven.

Uiteindelijk wordt ook deze nieuwe gemeente Rijnwoude (die eerst nog twee jaar Rijnveld heet) samen met gemeente Boskoop, op 1 januari 2014 aan Alphen aan den Rijn toegevoegd.

ZICHTBARE GRENS

“De oude grens tussen Boskoop en Alphen aan den Rijn is nog goed zichtbaar in het landschap, het is nu de wetering die een sterke scheiding vormt tussen enerzijds de teelten in Boskoop en anderzijds het veenweide landschap in Alphen aan den Rijn.”

De bewoners van de verschillende kernen zijn trots op hun eigen identiteit en hechten nog steeds veel waarde aan eigen tradities. Zo geldt voor Aarlanderveen dat ook na ruim 100 jaar deel te zijn van gemeente Alphen aan den Rijn het eigen verenigingsleven nog steeds volop bloeit. Deze kern met 1400 inwoners telt 36 dorpsverenigingen. Daarnaast kent Boskoop bijvoorbeeld het luilak voetbaltoernooi, de carnavalsvereniging ‘de Krooshappers’ en de scouting met 1000 leden.

De bewoners van de verschillende kernen zijn trots op hun eigen identiteit. Ook na ruim 100 jaar deel te zijn van gemeente Alphen aan den Rijn bloeit het eigen verenigingsleven in Aarlanderveen nog volop. Deze kern met 1400 inwoners telt 36 dorpsverenigingen. Alle kernen hechten nog steeds veel waarde aan haar eigen tradities. Zo kent bijvoorbeeld Boskoop het luilak voetbaltoernooi, carnavalsvereniging ‘de Krooshappers’ en de scouting met 1000 leden.

Gemeentelijke indeling 1817-1918

Gemeentelijke indeling 1817-1964

Gemeentelijke indeling 1964-1991

Gemeentelijke indeling 1991-2014

Gemeentelijke indeling 2014-heden

Wonen aan de Oude Rijn

5. Kernkwaliteiten

HISTORISCHE GELAAGDHEID

De gemeente Alphen aan den Rijn kent een rijk verleden. In haar ontwikkeling heeft iedere episode zijn 'eigen' aardigheden nagelaten, zonder het voorgaande geheel uit te wissen. Het Romeinse rijk, de eerste bewoning aan de dijkwegen op de oeverwal, de Middeleeuwse cope-ontginning van het veencomplex, de ontwikkeling van het jaagpad, de voormalige buitenplaatscultuur en de industriële ontwikkeling zijn voorbeelden van tijdslagen die hun sporen in het landschap hebben achtergelaten. Het resultaat is een uitzonderlijk gelaagd landschap, een landschap samengesteld uit een intrigerend en complex samenspel van elementen en structuren uit verschillende tijdslagen.

EEN WATER DOORADERDE GESCHIEDENIS

In Alphen aan den Rijn worden zowel de woonkernen als het buitengebied dooraderd door het water. Het water is alom aanwezig en toont zich telkens weer in een andere gedaante: trotse rivier, intieme gracht, natuurlijke wetering, polderboezem en recreatieplas.

Oude Rijn

De Oude Rijn stroomt als levensader door het centrum van Zwammerdam, Alphen aan den Rijn, Koudekerk aan den Rijn en Hazerswoude-Rijndijk en voegt daar levendigheid, 'joie de vivre' toe. Op en aan het water gebeurt van alles, is altijd wat te zien. Van mensen die aan het water hun lunch eten tot grote aken die tonnen vracht vervoeren, van de visser aan het water tot de fabriek met zijn laad- en loskaden, van woonboot op het water tot voormalig landhuis of pleisterplaats aan het water.

Kenmerkend voor de Oude Rijn is de verscheidenheid aan sferen: van noeste arbeid tot luxe woonmilieu. De Oude Rijn loopt als rode draad door de verschillende verhalen van Alphen aan den Rijn en alle verhalen hebben kwaliteiten aan de Oude Rijn toegevoegd. Restanten van de grens van het Romeinse Rijk met castella en viccii. De oude agrarische linten die de ontginningsbasis voor de eerste pioniers vormden. De landgoederen en het bijbehorende jaagpad dat van Groenendijk tot voorbij Zwammerdam strekte. Deze landgoederen hebben ook parken en lanen in het stedelijk weefsel achtergelaten.

Gouwe ter hoogte van Boskoop

Zo ook de oude industrieën en nijverheid die aan de Oude Rijn hun plaats vonden. Denk aan de kalkindustrie die gebruik maakte van de schelpen uit het stroomafwaarts gelegen Katwijk aan den Rijn, aan de steen- en pannenfabrieken die de klei langs de Oude Rijn verwerkten, aan de scheepswerven, timmerfabrieken, motorfabrieken en meer recent de beton- en cementindustrie.

Vaarnetwerk

In Boskoop vormt de Gouwe de levensader van het dorp, waar vervolgens een fijnmazig netwerk van sloten en vaarten op aantakt door Boskoop en Rietveld. Dit netwerk nodigt uit tot het maken van georganiseerde boottochten, tot roeien en kanovaren. Ook in Hazerswoude-Dorp, Aarlanderveen en in mindere mate Benthuisen bepaalt het water mede het dorpsbeeld. Naast de Oude Rijn en de Gouwe tekenen tal van kleinere watergangen het weefsel van Alphen aan den Rijn. Het zijn vaak deze kleinere watergangen die de verschillende kernen met het aanliggend landelijk gebied verknopen.

Knooppunt De Meije en de Oude Rijn bij Zwammerdam

Het netwerk van sloten, vaarten en weteringen waarin het water haast net zo hoog staat als het maaiveld, tekent het agrarisch landschap van Alphen aan den Rijn. Daarbij verbindt het water het stedelijk- of dorpsgebied met de omgeving. In de kern Alphen aan den Rijn zijn onder andere de Molenwetering en Heimanswetering voorbeelden van waterstructuren die vanuit het landelijk gebied tot diep in het stedelijk gebied reiken en die zich omgekeerd vanuit de stad tot ver in de polder uitstrekken.

Omgeving Zwammerdam

De Oude Rijn bij Zwammerdam en de aantakking van De Meije hebben een belangrijke rol gespeeld bij het ontstaan van het waterschap Rijnland. Hier werd de dam aangelegd die de watertwisten deed oplaaen. Dezelfde plek was een belangrijke locatie in de Oude Hollandse Waterlinie.

Zuid- en Noordeinderpolder

CENTRAAL GELEGEN, OMGEVEN DOOR GROEN

Alphen aan den Rijn ligt op steenworp afstand van de grote steden, te midden van het groen. Met Den Haag, Rotterdam, Amsterdam en Utrecht op minder dan 30 reisminuten zijn de hoog stedelijke voorzieningen nabij, en tegelijkertijd is het open polderland altijd binnen handbereik.

Het agrarische hart

Dit agrarische polderland is een belangrijk onderdeel van de geschiedenis van Alphen aan den Rijn. Het agrarisch gebruik heeft het landschap en de daarin gelegen kernen gevormd. De kenmerkende slagenverkaveling verhaalt van de ontginningsgeschiedenis en de verschillende dijken en ontginningslinten tonen hoe de ontginning vanaf de Oude Rijn steeds verder landinwaarts reikte.

Polder ten noorden van Hazerswoude Dorp

De agrarische geschiedenis heeft ook op de kleinere schaal interessante kenmerken in het landschap achtergelaten zoals de kerkenpaden van de nieuwe ontginningslinten naar de oude ontginningslinten en de typische agrarische kavelbeplanting zoals de geriefbosjes, pestbosjes, eendenkooien en boomgaarden.

De agrarische identiteit van het buitengebied en de daaraan gekoppelde openheid, is een kernkwaliteit van het landschap van Alphen aan den Rijn.

Boskoop

Het kwekerijgebied van Boskoop geniet als sierteeltgebied internationale faam. Boskoop voegt een bijzondere landschappelijke typologie toe met haar fijnmazig netwerk aan bevaarbare sloten, de talloze bruggen en het rijk gevarieerde sortiment dat in de openbare ruimte is toegepast. Boskoop voegt letterlijk 'couleur locale' toe, het draagt bij aan de ruimtelijke afwisseling en is daarmee een kernkwaliteit.

Stedelijkheid

GEVARIEERDE WOONOMGEVING

De gemeente Alphen aan den Rijn biedt een veelkleurig mozaïek aan wonen en werken. Alphen aan den Rijn is zowel woon- als werkgemeente, is zowel industrieel als agrarisch en is in alles zowel historisch als eigentijds. Woongebieden, bedrijventerreinen, industrieel erfgoed, historische boerderijen en moderne agrarische complexen komen naast en door elkaar voor, met binnen het wonen de kenmerkende verscheidenheid naar ontwikkelperiode. Agrarisch getinte dorpen liggen naast 'de grote stad' Alphen aan den Rijn.

Er is een verscheidenheid aan occupatietypologieën:

- de stedelijkheid van Alphen aan den Rijn,
- de oude linten op de zandige oeverwal van de Oude Rijn zoals Koudekerk aan den Rijn, Hazerswoude-Rijndijk,
- het brinkdorp Zwammerdam,
- de veenontginningslinten Hazerswoude-Dorp, Benthuizen en Aarlanderveen
- het kwekerijenlint Boskoop.

Oud lint Ridderbuurt

De oude linten zijn essentieel anders dan de vooroorlogse wijken die op hun beurt weer in sfeer en structuur verschillen van naoorlogse wijken. Binnen de naoorlogse wijken zijn de wijken uit de jaren 60 en 70 van de vorige eeuw weer heel anders van opbouw dan de meer recent ontwikkelde woongebieden.

Een variatie die niet alleen in de stad maar ook in de omliggende dorpen doorwerkt. Een veelheid aan woonsferen en een veelheid aan bewoners. Midden in het Groene Hart, op steenworp afstand van Schiphol, Amsterdam en Leiden.

Ridderveld 1947

Ridderveld 2019

6. Lessons learned, hoe nu verder?

LES 1 ONTWIKKEL VANUIT DE KENMERKEN VAN DE PLEK.

In de planvorming moet men rekenschap nemen van de geschiedenis van de plek. Ieder plan start vanuit een interpretatie van het heden. Interpretatie van het heden kan niet zonder kennis van het verleden. Door je in het verleden te verdiepen ga je wellicht anders naar het heden kijken hetgeen kan helpen om tot een betere afweging voor de toekomst te komen.

Het landschap van Alphen aan den Rijn weerspiegelt de opbouw van de ondergrond en het ontstaan van het landschap.

Het landschap wordt bepaald door de smalle, zandige oeverwallen langs de Oude Rijn, waarachter zich een groot aaneengesloten veengebied uitstrekt. Op die oeverwal vond de eerste bewoning plaats en liggen de oudste boerderijen en nederzettingen.

Vanaf de oeverwal heeft men vervolgens de ontginning van het achterliggend veencomplex ter hand genomen. Dit heeft geleid tot de kenmerkende opstreckende verkaveling. Latere turfwinning in het veencomplex heeft weer geleid tot het ontstaan van plassen die vervolgens weer zijn drooggemaakt. Dat heeft geleid tot de ontwikkeling van lager gelegen droogmakerijen, omsloten door een ringvaart.

Daarmee biedt het landschap tal van basiskenmerken waar men bij de doorontwikkeling van een gebied dankbaar gebruik van kan maken. Door de nieuwe ontwikkelingen zoveel mogelijk te enten op de bestaande kenmerken van het landschap kan het gebied ‘zijn verhaal blijven vertellen’, kan men begrijpen hoe het heden voortbouwt op het verleden. Daarmee ontstaan ook karaktervolle plekken, plekken die ‘des Alphens’ zijn en die hun samenhang met de omgeving weten te behouden.

In het verleden heeft men bij de doorontwikkeling van een gebied te vaak verzuimd om zich in het DNA van de plek te verdiepen en te bedenken hoe men de reeds aanwezige kenmerken en kwaliteiten in de nieuwe situatie kan hergebruiken. Hoe men met de planvorming aan reeds aanwezige structuren een hernieuwde betekenis en vernieuwde zeggingskracht kan verschaffen. Illustratief hiervoor is de ontwikkeling van de wijk Ridderveld, waarbij de kenmerken van de plek, the Genius Loci, jammerlijk zijn verontachtzaamd. De bovenbeschreven basisopbouw is op de kaart van 1947 nog klip en klaar herkenbaar:

- de oeverwal met de boerderijen en boomgaarden
- daarachter de opstreckende verkaveling, met lange smalle kavels.
- daarachter de ringvaart, gevolgd door de lager gelegen droogmakerij.

Bijzondere elementen waren ook de vaarsloot, met schutsluis, en de Heerenweg die als één van de schaarse landverbindingen door de open polder voerde.

Boskoop 1947

Boskoop 2019

Vervolgens is dit gebied in de jaren vijftig en zestig van de vorige eeuw verstedelijkt.

Hierbij is nauwelijks gebruik is gemaakt van de kenmerken van de plek.

- Het onderscheid tussen oeverwal en veengebied is genegeerd.
- De kenmerkende opstreckende verkaveling is niet opgepakt.
- De ringvaart is nog wel als groenblauwe structuur opgenomen maar verder is het onderscheid tussen veen en droogmakerij niet herkenbaar.
- De Heerenweg en Vaarsloot zijn uitgewist.

Deze ontwikkeling was enigszins inherent aan de tijdsgeschiedenis, ingegeven door de Rijksnota.

Het niet oppakken van de ruimtelijke kenmerken van de plek is om verschillende redenen te betreuren. Hierdoor is een tamelijk anonieme wijk ontstaan die nauwelijks appelleert aan de eigenheid van de plek. Het landschap is hier niet langer in staat zijn verhaal te vertellen.

Een ander voorbeeld is de ontwikkeling van Boskoop, waar in de loop van de geschiedenis een uiterst smalle verkaveling is ontstaan.

De kaart van 1947 toont een kwekerijgebied waar men vanaf de openbare wegen nog vrij zicht op heeft. Het water bepaalt, tezamen met de kwekerijen, het beeld van deze ragfijne verkaveling.

De kaart van 2019 laat zien dat aan de wegen een dermate verdichting met bedrijfsopstallen heeft plaatsgevonden dat men vanaf de weg het karakteristieke kwekerijlandschap nauwelijks meer ervaart. Maar ook in het gebied zelf zijn tal van loods en opgetrokken. Deze zijn zo groot dat ze letterlijk niet meer op de kavel passen. Om toch ruimte aan de kas, loods of schuur te kunnen bieden zijn kavels samengevoegd. Daarmee staan de kenmerkende diepe zichtlijnen over het water onder druk.

Het kwekerijlandschap van Boskoop voegt een onderscheidend landschapstype aan het landschap van Alphen aan den Rijn toe, maar dit landschap laat zich steeds minder ervaren. Daarmee geraakt 'Boskoops Glorie' steeds verder op de achtergrond.

LES 2. KIJK OOK NAAR DE FYSIEKE KENMERKEN VAN DE PLEK

In de planvorming moet men rekenschap nemen van de fysieke kenmerken van de plek. De ondergrond verschilt per landschap en daarmee verschilt ook de geschiktheid van de ondergrond voor bepaalde ontwikkelingen. Dat geldt in het bijzonder voor de ontwikkeling van nieuwe woon- en werkgebieden. Bij voorkeur ontwikkelt men deze op ondergronden die daar het meest geschikt voor zijn. Dat voorkomt dat men tot in lengte der jaren wordt geconfronteerd met hoge kosten voor beheer en onderhoud en kan er ook toe leiden dat uitbreidingen ontstaan die meer inspelen op de Genius Loci en daarmee de eigenheid van de plek versterken.

Lagewaard

De meeste gebieden in de gemeente Alphen aan den Rijn kennen een venige ondergrond. Deze is zettingsgevoelig en kennen een hoge waterstand. Vrijwel altijd vergt de bestemming als woon- of werkgebied een verbeterde drooglegging en daarmee een lager waterpeil. Het verlagen van het waterpeil leidt echter tot een versnelde oxidatie van het veenpakket waardoor de bodem sneller daalt. Dit proces van maaiveldaling wordt nog versneld doordat met de verhoogde grondbelasting de bodem inklinkt.

Bij de ontwikkeling van de wijk Ridderveld (evenals andere jaren 60-70-80 wijken) zijn de kenmerken van de ondergrond niet meegenomen in de planvorming. Het stedenbouwkundig plan en de bouwwijze van Ridderveld hebben niet ingespeeld op de beperkingen die de ondergrond oplegt. Hierdoor kampt de gemeente nu met telkens terugkerende verzakkingen aan wegen en riolering en met tuinen die steeds lager komen te liggen. Dat leidt tot grote beheersproblemen en forse onderhoudskosten.

Polder bij Hazerswoude-Dorp

LES 3. BEHOUD DE KENMERKENDE WEIDSE VERGEZICHTEN

Een kernkwaliteit van het landschap van Alphen aan den Rijn is dat men in dit polderland eindeloos van zich af kan kijken. Vanuit de polder ziet men tot ver voorbij de eigen gemeentegrenzen. Ook vanaf de Oude Rijn zijn er nog plekken van waar men tot diep in de polder kan kijken.

In de planvorming dient men zich terdege rekenschap te geven van deze kernkwaliteit. De lengte van de zichtlijnen maakt dat men de doorwerking van de ingreep ook op een hoger schaalniveau moet bezien, wat is de impact van de ontwikkeling op de verre doorzichten?

Ridderbuurt

Langs de Oude Rijn is vanuit de verschillende kernen de ontginning van het land ter hand genomen. De dorpen Groenendijk, Koudekerk aan den Rijn, Hazerswoude-Rijndijk, Alphen aan den Rijn, het oorspronkelijke Aarlanderveen en Zwammerdam lagen als kralen aan het snoer dat werd gevormd door de Oude Rijn. Deze kralen werden van elkaar gescheiden door uitgestrekte weidelandschappen.

In de na-oorlogse geschiedenis heeft een sterke verdichting langs de Oude Rijn plaatsgevonden waardoor dorpen aan elkaar zijn gegroeid. Daarmee is de ruimtelijke samenhang tussen de oeverwal en het achtergelegen veenweidegebied verminderd.

Hiermee staan ook de diepe zichtlijnen, die vanuit de polder tot ver óver de Oude Rijn reiken, onder druk.

Veengebied in gebruik als weiland

Buitengebied als ontspanningsgebied

Grote wetering als waterberging en biodiversiteit

LES 4. HET LANDSCHAP IS EEN DYNAMISCH GEBIED, ALTIJD IN VERANDERING

Verandering past in de ontstaansgeschiedenis van het landschap van Alphen aan den Rijn. Een proces van continue verandering is niet bezwaarlijk zolang hierbij de kernkwaliteiten van het landschap behouden blijven en de veranderingen ook worden ingezet om nieuwe, eigentijdse kwaliteiten aan het landschap toe te voegen.

De geschiedenis van het buitengebied van Alphen aan den Rijn leert ons dat het buitengebied in de loop der tijd een aantal malen nadrukkelijk 'van kleur is verschoten'.

- Bij de ontginning van het centrale veencomplex zijn de ontginningsblokken in eerste instantie ingericht als akkerlanden.
- Toen de gronden als gevolg van de inklinking van het veenpakket te nat werden zijn de akkers omgevormd naar weilanden.

- Later zijn aanzienlijke delen van het veengebied verveend. Aanvankelijk werd het veen 'in den droge gestoken', later werd het veen met beugels uitgebaggerd.
- De grote plassen die hierbij ontstonden zijn op hun beurt weer drooggemaakt en andermaal als weilanden ingericht.
- In de na-oorlogse periode hebben ruilverkavelingen het buitengebied wederom getransformeerd. Deze herinrichting was met name gericht op het verhogen van het producerend vermogen van zowel de gronden als van de boerenbedrijven.
- Inmiddels is het buitengebied naast productiegebied in toenemende mate ook 'ontspanningsgebied', het uitloop- en uitreengebied voor de mensen die in Alphen aan den Rijn en de diverse kernen wonen.

In de nabije toekomst zullen er meer en nieuwe opgaven op het gebied afkomen die het landschap zullen veranderen.

Deels zijn dat 'vertrouwde' opgaven, als wonen en werken, bereikbaarheid en recreatie. Deels zijn dat nieuwe opgaven die voortvloeien uit veranderende omstandigheden of veranderende beleidsuitgangspunten.

- De klimaatadaptatie stelt nieuwe opgaven. Het landelijk gebied moet meer ruimte bieden voor het bergen van regenwater en bijdragen aan het tegengaan van hittestress. Het landelijk gebied wordt in toenemende mate regenton van en koelmotor voor de stad.
- Vanuit het klimaatakkoord is het behoud en versterken van de biodiversiteit meer dan voorheen een majeure opgave.
- De energietransitie is een grote opgave die mogelijk ook veranderingen in het grondgebruik tot gevolg heeft, denk aan de ontwikkeling van wind- of zonneparken.
- Naast de energietransitie is er de transitie in de landbouw, de omschakeling naar een kringlooplandbouw waarbij landbouw en natuur meer met elkaar in balans zijn.

Oude stadsboerderij aan de Oude Rijn - Alphen aan den Rijn

- Het remmen van de bodemdaling en de daaraan verbonden CO2 uitstoot is een centrale opgave voor de veengebieden.
- Vanuit de PAS regeling en het Schone Lucht Akkoord is het terugdringen van de stikstofdepositie en fijnstof een actueel vraagstuk.

De grootste opgave is echter om deze opgaven in onderlinge samenhang met elkaar tot een oplossing te brengen.

We zijn geneigd het huidige landschapsbeeld van de uitgestrekte groene weilanden als authentiek en onveranderlijk te duiden. De landschapsbiografie leert dat dat niet correct is, het landschap is veel dynamischer dan vaak gedacht en blijkt over een indrukwekkend absorptievermogen te beschikken. Wanneer we vasthouden aan het beeld dat 'ons landschap altijd zo is geweest en altijd zo moet blijven als het nu is' dan zullen we er niet in slagen om voornoemde opgaven tot een oplossing te brengen.

Industrie aan de Oude Rijn, Nieuw Werklust - Groenendijk

Het kan niet anders dan dat deze opgaven er andermaal toe zullen leiden dat het buitengebied aanzienlijk gaat transformeren. Dat biedt ook de kans om nieuwe, eigentijdse kwaliteit aan het historisch gegroeide landschap toe te voegen. Daarmee houden we ons landschap 'bij de tijd'.

LES 5. BLIJF HET VERHAAL VAN DE OUDE RIJN VERTELLEN

Het landschap van Alphen aan den Rijn laat zich lezen als een geschiedenisboek, rijk aan verhalen. De meeste, en tevens meest aansprekende, verhalen komen samen aan de Oude Rijn. Bij de planvorming is het van groot belang deze verhalen leesbaar te houden.

De betekenis van de Oude Rijn is in de loop van de geschiedenis herhaalde malen essentieel gewijzigd. Gekoppeld aan die veranderende betekenis heeft de Oude Rijnzone een aantal opvallende gedaantewisselingen ondergaan.

De Oude Rijn heeft zich ontwikkeld van:

- grens van het Romeinse rijk
- tot handelsrivier (latere plunderroute) voor de Noormannen
- tot basis voor de veenontginning
- tot woonrivier met een parade aan landgoederen en buitenplaatsen
- tot werkrivier, met kalkovens, steen- en pannenfabrieken
- tot transportader, met havens en overslagbedrijven.

Tezamen vertellen zij een boeiend en gelaagd verhaal van de Oude Rijn, een gegeven wat niet altijd even goed uitgenut wordt.

Met name het verhaal van de werkrivier dreigt, met het verval van vroeg industriële complexen als Nieuw Werklust en de voormalige kalkfabriek, aan herkenbaarheid in te boeten. Het wederom vertellen van deze verhalen kan de geschiedenis van Alphen aan den Rijn helpen uitdragen.

Polder Steekt

AANDACHTSPUNTEN VOOR TOEKOMSTIG GEMEENTELIJK BELEID

De informatie uit de landschapsbiografie kan helpen bij het vormen van nieuw beleid en/of visie voor de toekomst. Dit nieuwe beleid/visie wordt verwoord in de nog op te stellen gemeentelijke omgevingsvisie. Ook bij nieuwe (gebieds) ontwikkelingen kan de landschapsbiografie een hulpmiddel zijn om te komen tot goede afwegingen die recht doen aan het landschap en de plek.

Vanuit de landschapsbiografie zijn de volgende aandachtspunten mee te geven.

LANDSCHAPSINCLUSIEF DENKEN EN DOEN

De urgentie van een solide landschapsbeleid, verankerd in de gemeentelijk toekomstig beleid, is groot. Er komt immers veel op het landschap van Alphen aan den Rijn af: een klimaatakkoord, de noodzaak tot klimaatadaptatie en waterbeheer, regionale energiestrategieën, circulaire economie, een heroriëntatie van de landbouw, natuurontwikkeling en een voortgaande verstedelijking. Dit zijn stuk voor stuk complexe opgaven, zeker ook in hun onderlinge samenhang. De gemeente heeft hierbij een belangrijke rol: zij moet er met haar toekomstig beleid voor zorgen dat de uiteenlopende sectorale ruimteclaims goed terechtkomen in het landschap en dat daarvoor draagvlak is in de samenleving. Die taak is complex en de uitvoering daarvan niet vanzelfsprekend. Dit vraagt om borging van landschapswaarden en kernkwaliteiten.

Voorkomen moet worden dat het landschap van de toekomst de mogelijk ongewenste optelsom is van sectorale ruimteclaims en ruimtelijke ingrepen. Dit vergt een landschapsinclusief gemeentelijk omgevingsbeleid, dat de verschillende ruimtelijke opgaven in hun onderlinge samenhang invult.

Het landschap (en het watersysteem als een belangrijke laag daarin) is een belangrijk integratiekader voor sectorale ruimteclaims.

HET WATERSYSTEEM ALS ORDENINGSKADER VOOR VERBINDING

Het fysieke watersysteem – beeldbepalend onderdeel van het landschap van Alphen aan den Rijn – kan fungeren als een adaptief ordeningskader voor het verbinden van doelen voor klimaatadaptatie, verduurzaming van de landbouw, natuurontwikkeling en verstedelijking. Vanwege klimaatverandering en klimaatadaptatie zal dat watersysteem gaan veranderen.

Knooppunt Gouwe, Aar en Oude Rijn

Adaptief beheer van het watersysteem is cruciaal en impliceert aanpassing aan de stijging van de zeespiegel en veranderingen in de rivieraanvoer, tegengaan van verdere inlinking en oxidatie van veengebieden, waterbuffering, tegengaan van verdroging, verkoeling en verbetering van de kwaliteit van de leefomgeving en herstel van de biodiversiteit en vergroting van de landschapsbeleving (recreatie).

Deze uiteenlopende doelen vergen vaak vergelijkbare of combineerbare ingrepen, waardoor dit watersysteem een goed integratiekader biedt bij gebiedsontwikkeling.

VERSTEDELIJKING: VERBINDEN VAN ROOD, GROEN ÉN BLAUW

De verstedelijkingsopgave is meervoudig. Het realiseren van de woningbouwopgave en het streven naar stedelijke verdichting moet worden verbonden met de opgaven voor klimaatadaptatie en de bevordering van een gezonde en aangename leefomgeving en mogelijk zelfs van de biodiversiteit in en om de stad. Zo vraagt het klimaatbestendig maken en leefbaar en aantrekkelijk houden van de stad meer ruimte voor water en groen, in en om de stad. Dat impliceert zowel compacter bouwen als het realiseren van nieuwe fysieke en functionele groen-blauwe verbindingen tussen stad, stadsrand, ommeland, natuurnetwerk en watersysteem.

Het toekomstig beleid van de gemeente moet richtlijnen voor 'groen' en 'blauw' formuleren, waarmee zowel bij ontwerp en ontwikkeling van nieuwe woon- en werkgebieden, als bij verdichting, herstructurering en herontwerp van bestaande woon- en werkgebieden rekening moet worden gehouden. Daarbij kan worden uitgegaan van het principe zoveel mogelijk binnenstedelijk op te lossen, maar ruimte voor stedelijke 'uitleg' niet uit te sluiten, zij het onder stevige landschappelijke randvoorwaarden. Een dergelijke, 'groen-blauwe', toepassing van de Ladder voor duurzame verstedelijking stimuleert ontwerpers en ontwikkelaars tot creativiteit en kan resulteren in nieuwe ruimtelijke (landschappelijke) kwaliteiten in en om de stad.

Bijlagen

Literatuurlijst en medewerking

LITERATUURLIJST

- De Boeren van de Lagewaard, Annelies de Regt, 2017
- Canon van Benthuizen, Hazerswoude en Koudekerk aan den Rijn, Bernadette Verhoef & Arjan van 't Riet, 2013
- Duidelijk Alphen, CAS Alphen aan den Rijn, 2011
- Grens van het Romeinse rij, Evert van Ginkel & Wouter Vos, 2018
- In Boskoop staat een huis, Gé Vaartjes & Dick Visse, 2013
- Jong Alphen, CAS Alphen aan den Rijn, 2011
- Limes Atlas, 010, 2005
- Onze straat. Henk Dinkelaar & Ad de Kok, 1999
- Oude Rijn doet nieuwe zaken, Bosch-Slabbers, 2006
- Romeins bezoek in Alphen, Abellife, 2015
- Romeinse forten in Zuid Holland, Niels van den Berg & Tessa Menkes & The Missing Link, 2018
- Van kroegenpraat tot flexwerken, Frits de Wilde, 2003
- Vandaag is de rivier mijn bruid, Bert Overbeek, 2009
- Volk op viersprong, Henk Dinkelaar, 1988
- Wikipedia
- www.alphens.nl
- <https://landschapinnederland.nl/agrarische-landschappenkaart>
- Cultuurhistorische waardenkaart
- Verzamelde historische kaarten door o.a. gemeente en ODMH

GEÏNTERVIEWDEN

- Albert Dorrestein
- Ben te Winkel
- Gerard van As
- Heleen Steens
- Jaap van Amsterdam
- Klaas Schoonderwoerd
- Ron Kervezee
- Nico Moen
- Nicolien Wamsteker
- Willem Smits
- Marco Parinussa
- Abdelghafour Ahalli
- Pauline Hoogeveen-Dries
- Marieke Kraan
- Luuk Boerman
- Bart van Riessen
- Jaap Verduijn

WORKSHOP

- Anke van der Leek-Krieger
- Alexander Ditmer
- Inge Logtmeijer
- Daniëlle van den Berg
- Josine Overbeek
- Mirja Hoogeveen
- Guido Hermans
- Esther Bergstra
- Clim Sorée

WERKGROEP

- Anke van der Leek-Krieger
- Alexander Ditmer
- Inge Logtmeijer
- Daniëlle van den Berg
- Josine Overbeek
- Janneke Noordervliet-van Zwienen
- Misty Zonneveld
- Mirja Hoogeveen
- Marloes Holleman
- Guido Hermans

KLANKBORDGROEP

- Kelly Boender
- Albert Dorrestein
- Johan Karels
- Frans Krabbendam
- Leo Dubbelaar
- Marnix Groenland
- Susan Engelhardt
- Peter Westgeest
- Gesine Faken
- Mariet Hendriks

Beeldreferenties

Pag 6 – Marcus Aurelius: <https://www.citaten.net>

Pag 9 - Trekschuit: www.grootsneek.nl

Pag 9 - Metasequoialaan: Gemeente Alphen aan den Rijn

Pag 23 - Steilrand: Jan van Rijn

Pag 25 – Jaagpad bij steenfabriek: Oude Rijn doet Nieuwe waken

Pag 25 - Turfwinning: gemeentearchief Veenendaal

Pag 27 – Oude Rijn als werkrivier: Historische vereniging Alphen aan den Rijn

Pag 27 – Boerenlint, Dorpstraat Aarlanderveen: Historische vereniging Alphen aan den Rijn

Pag 29 – Voormalig station Alphen aan den Rijn: www.alphens.nl

Pag 29 – N11: Jan van Rijn

Pag 29 – Groene Hart: www.maken.wikiwijs.nl

Pag 31 - Biodiversiteit: Jan van Rijn

Pag 31 – Fietsers in het buitengebied: Jan van Rijn

Pag 34 – Castellum Nigrum Pullum: Stevie Heru Xinas

Pag 34 – Romeinse Limes anno 2019: Nederlandse Limes Samenwerking

Pag 34 – Zwammerdamboot tijdens opgraving: Universiteit van Amsterdam

Pag 35 – Prehistorisch aardewerk: Opendata depot voor archeologie Noord-Holland

Pag 38 - Spookverlaat Rietveld: <https://vogelkijkhut.nl/view/13/>

Pag 39 - Turfsteken: <http://bentwoud.langharen.nl/turfwinning>

Pag 40 – Molenviergang Aarlanderveen: Jan van Rijn
Pag 41 – Bietenoptocht Benthuzen: [https://www.postiljon.nl/nieuws/actueel/86691/bietenoptocht-benthuzen-in-aantocht-?fromplista\)\)](https://www.postiljon.nl/nieuws/actueel/86691/bietenoptocht-benthuzen-in-aantocht-?fromplista)))
Pag 43 – Jaagpad: <http://www.molenaarsbrug.nl/historie.html>
Pag 43 – De Vergulde wagen: Google Streetview
Pag 43 – Herberg 's molenaarsbrug: <https://www.alphens.nl/horeca/restaurant-s-molenaarsbrug.html>
Pag 44 – Groot Poelgeest: <https://www.kastelenin nederland.nl/kasteeldetails.php?id=190>
Pag 45 – Gouwsluis: Historische vereniging Alphen aan den Rijn
Pag 45 – Ridderbuurt Alphen: www.alphens.nl
Pag 47 – Schade aan bebouwing Koudekerk: : Google Streetview
Pag 47 – 4 ogen zien meer dan twee: Google Streetview
Pag 49 – Rietveld vaardorp 1 en 2: <http://www.vaardorphetrietveld.nl/uncategorized/rietveld-25/>

Pag 51 – Geiten van Boskoop: <http://www.boskoopinbeeld.nl/boskoopsegeit/>
Pag 51 – Metasequoialaan: Google Streetview
Pag 54 – Veenrivier Kromme Aar: Historische vereniging Alphen aan den Rijn
Pag 55 – Molens van molenviergang Aarlanderveen: Jan van Rijn
Pag 57 – Scheepswerf te Gouwsluis: www.alphens.nl
Pag 59 – Rijnhaven: www.alphens.nl
Pag 59 – De chocoladefabriek Alphen aan den Rijn: www.alphens.nl

Pag 61 – Centrum Alphen aan den Rijn 1954: Historische vereniging Alphen aan den Rijn
Pag 61 – Ridderveld, Carmenplein: www.alphens.nl
Pag 61 – Ridderveld, Akkerwinde: www.alphens.nl
Pag 62 – Moskee: http://reliwiki.nl/index.php/Alphen_aan_den_Rijn,_Sportlaan_2A_-_Moskee_El_Fath
Pag 63 – Schuilkerk Zwammerdam: <https://alphen.remonstranten.nl/schuilkerk-zwammerdam/>
Pag 63 – Synagoge Alphen aan den Rijn: https://www2.alphens.nl/oudalphen/foto/de_joodse_synagoge.html
Pag 63 – Gemeente wapens: Wikipedia
Pag 68 – Gouwe ter hoogte van Boskoop: ww.fotos.serc.nl
Pag 69 – Stedelijkheid: Gemeente Alphen aan den Rijn

Pag 74 – Veengebied in gebruik als weiland: Jan van Rijn
Pag 74 – Buitengebied als ontspanningsgebied: Jan van Rijn
Pag 74 – Grote Wetering als waterberging en biodiversiteit: Jan van Rijn

Overige afbeeldingen: Bosch Slabbers

- van Vlaardingen tot Rome
- van veenontginning tot kaasboer
- van jager tot adel
- van monnikskap tot metasequoia
- van dam tot dijkgraaf
- van scheepsbouwer tot zeeman
- van dorpling tot alphenaar

Grote lijnen

-5000

- Ontstaan van de duinenrijen
- Achter de duinen loopt het land onder water
- Ontstaan dik veenpakket
- Veenstromen vanaf veenpakket wateren af op de Oude Rijn
- Lage oude duinen steken als zandopduikingen boven veen uit
- Oude Rijn treedt buiten oevers en maakt oeverwallen
- Eerste bewoning op zandopduiking, Vlaardingencultuur -3500 b.c.
- Oude Rijn is Rome's noordelijke grens (Limes) 400 na Chr.
- Romeinen stichten Castella en Vicii langs de Oude Rijn
- Vikingen varen de Oude Rijn op voor handel en later plunderingen

0

1200

- Eerste pioniers starten ontginning vanaf de oeverwallen bij de Rijn
- Sloten graven om veen te ontwateren
- Na een bepaalde diepte, nieuw ontginningslint landinwaarts
- Kades en nieuwe sloten vanaf het nieuwe ontginningslint
- Dichtslibben monding Oude Rijn – wateroverlast
- Dam bij Suadenburg om water tegen te houden
- Wateroverlast Utrecht
- Watertwisten Utrecht en Holland (1165)
- Opheffen dam bij Suadenburg door Barbarossa
- Ontstaan Hoogheemraadschap (1255)
- Ontstaan hoekse en kabeljauwse twisten

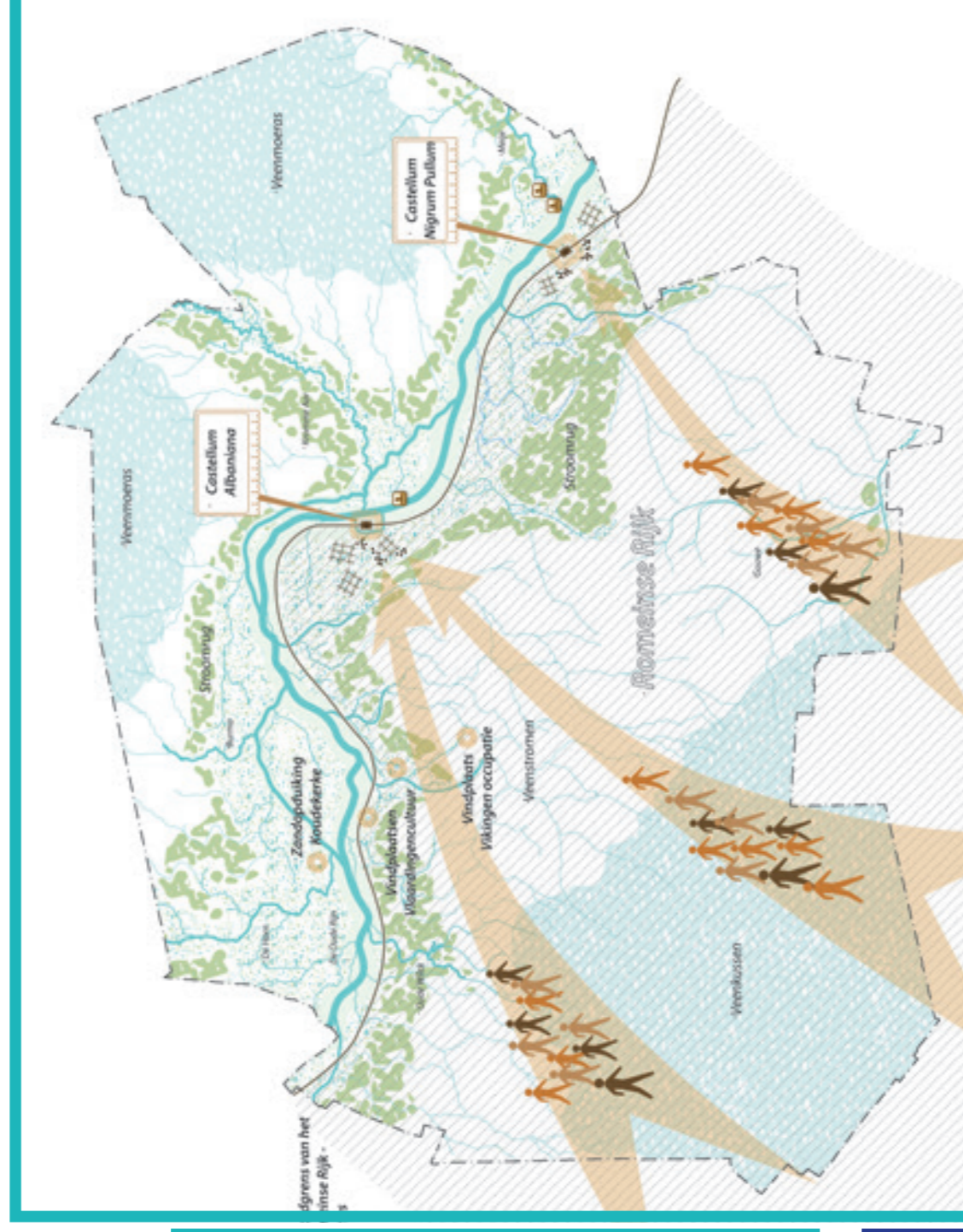
1400

- Betere samenwerking, meer sloten, ontstaan molens
- Versnelling ontginning veenpakket
- Turfwinning hoogveen
- Vervoer turf over water via trekvaarten
- Ontstaan Boskoop door ander veen
- Abdij, monniken en fruitteelt
- Ontstaan jaagpaden
- Vervoer over water ook voor rijken in trekschuiten
- Ontdekking buitengebied door adel
- Gevechten Jacoba van Beieren

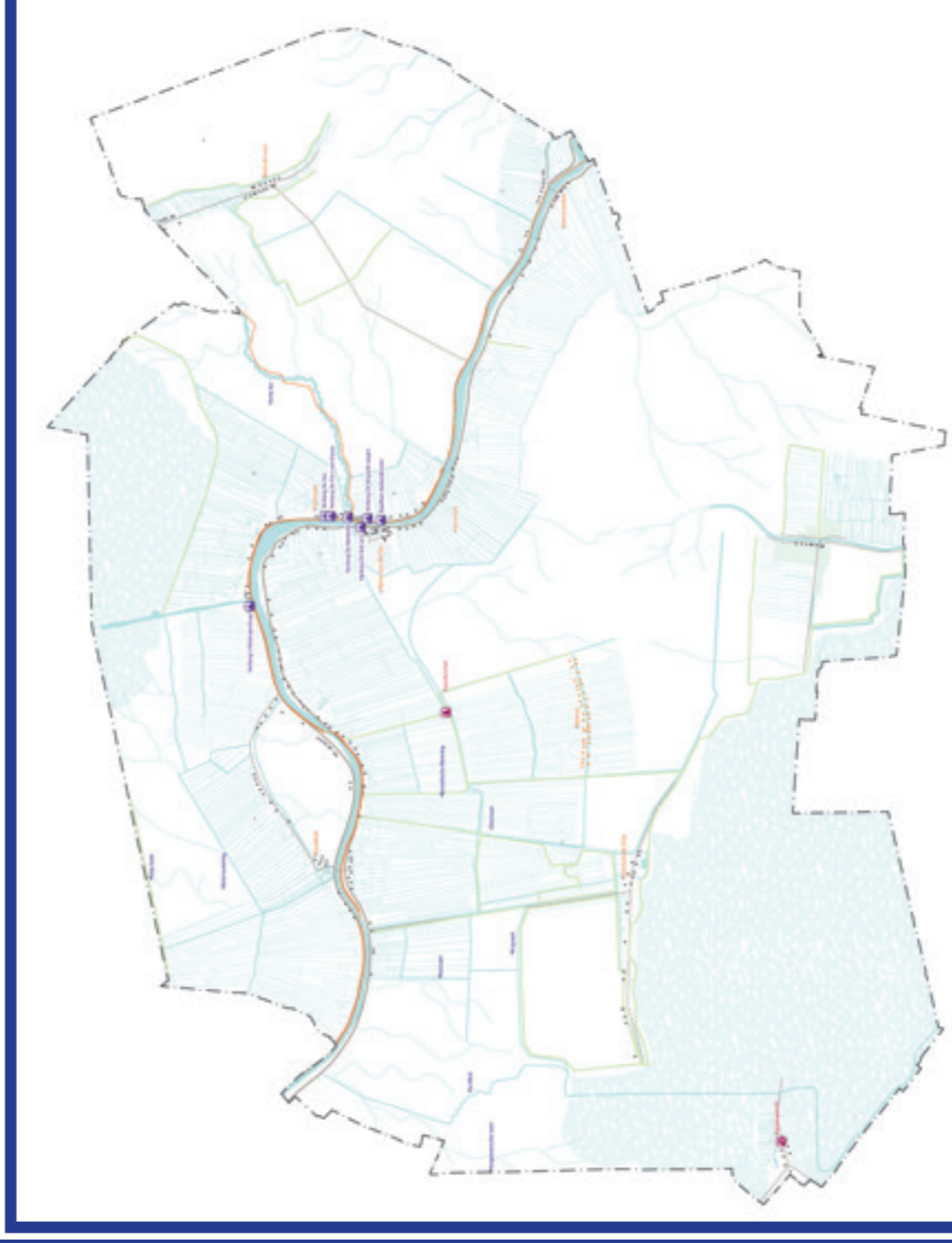
1600

- Bouw herbergen langs de Oude Rijn
- Bouw landgoederen langs de Oude Rijn
- 1672 In stelling brengen waterlinie

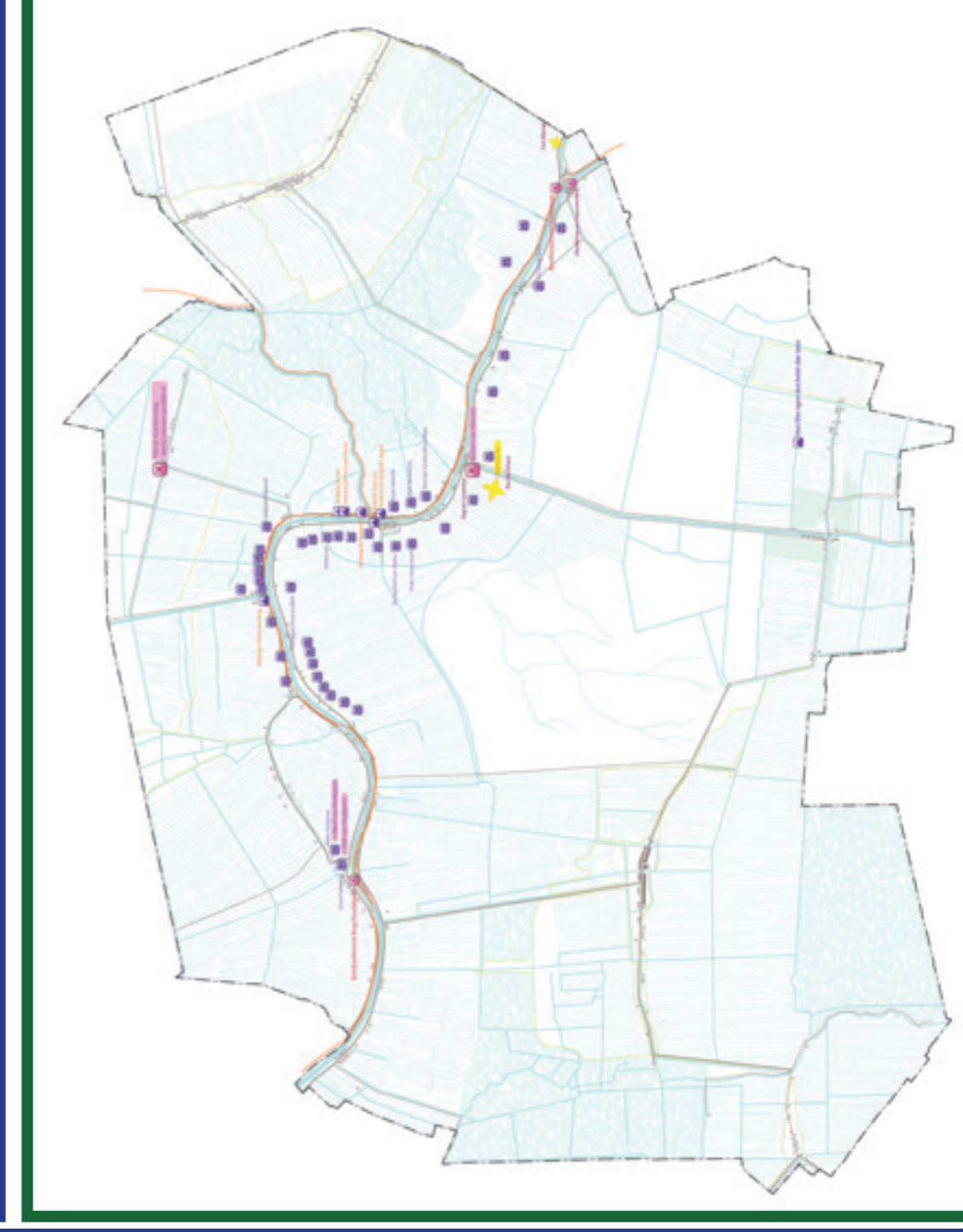
Effect op het landschap

- Veenstromen: De Meije, Aar, Horn, Burma
- Hogere oeverwallen langs de Oude Rijn
- Vindplaats Vlaardingencultuur en Vikingen
- Vindplaatsen Romeinse cultuur
- Vindplaats Zwammerdamboten
- De Limes

- Veenweide, sloten/slagenverkaveling
- Oude ontginningslinten
- Dijken en kaden
- Spookverlaat
- Jaagpad
- Bietenoptocht

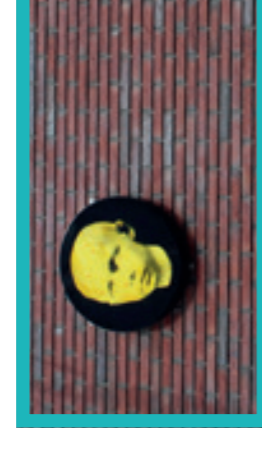

- Jaagpad
- Landhuizen
- Herbergen
- Inundatiegebieden waterlinie
- Fort Altaat en de Schans

- Sierteelt Boskoop
- Waterstructuur Boskoop
- Vaardorp Rietveld

Anekdotes

Castella Albaniana en Nigrum Pullum

Zwammerdamboten

Spookverlaat Rietveld

Suadenburgerdam

Ruigekade Koudekerk

Raadhuis Aarlanderveen

De Ridders van Ridderbuurt

Sluiproute Benthuisen

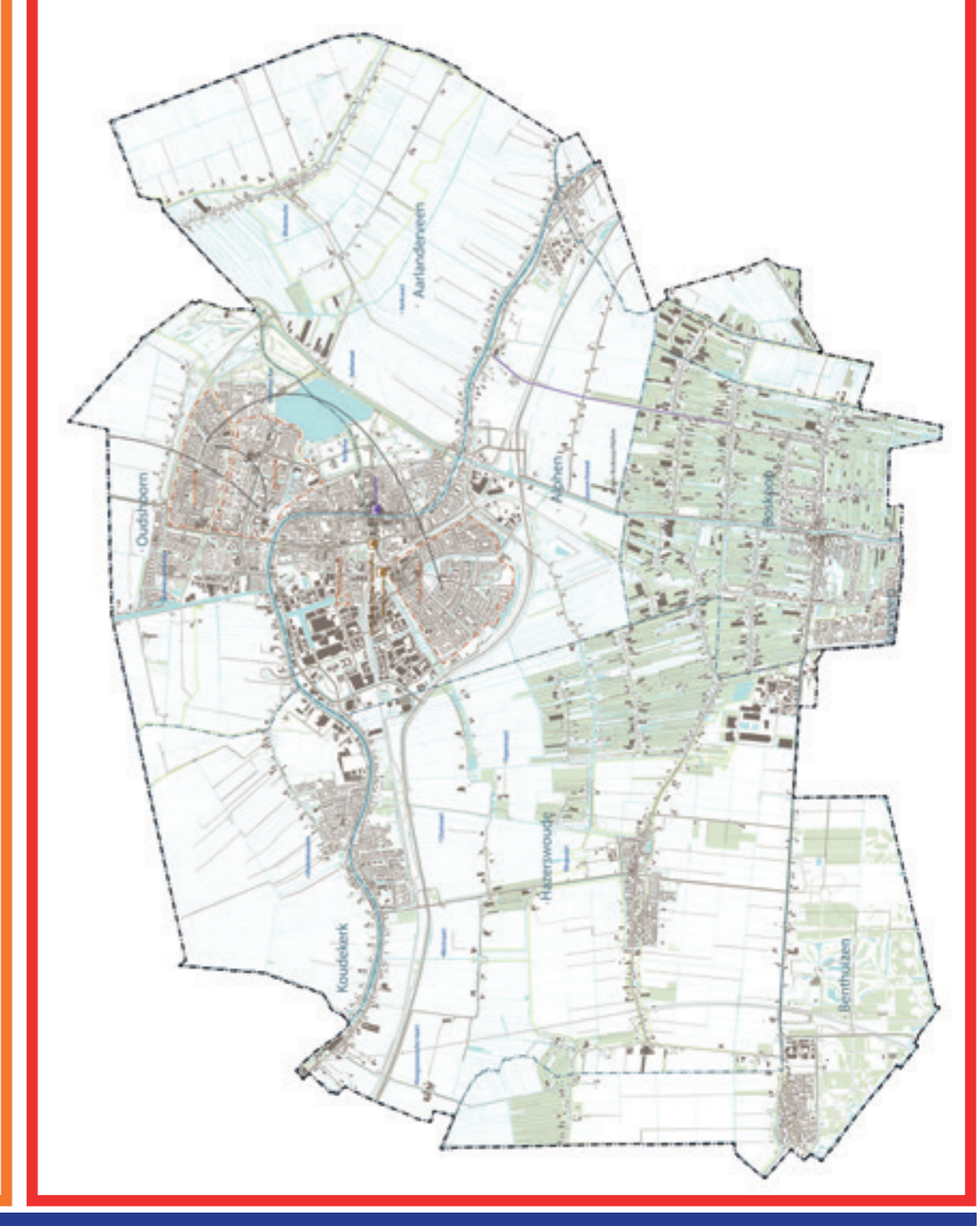
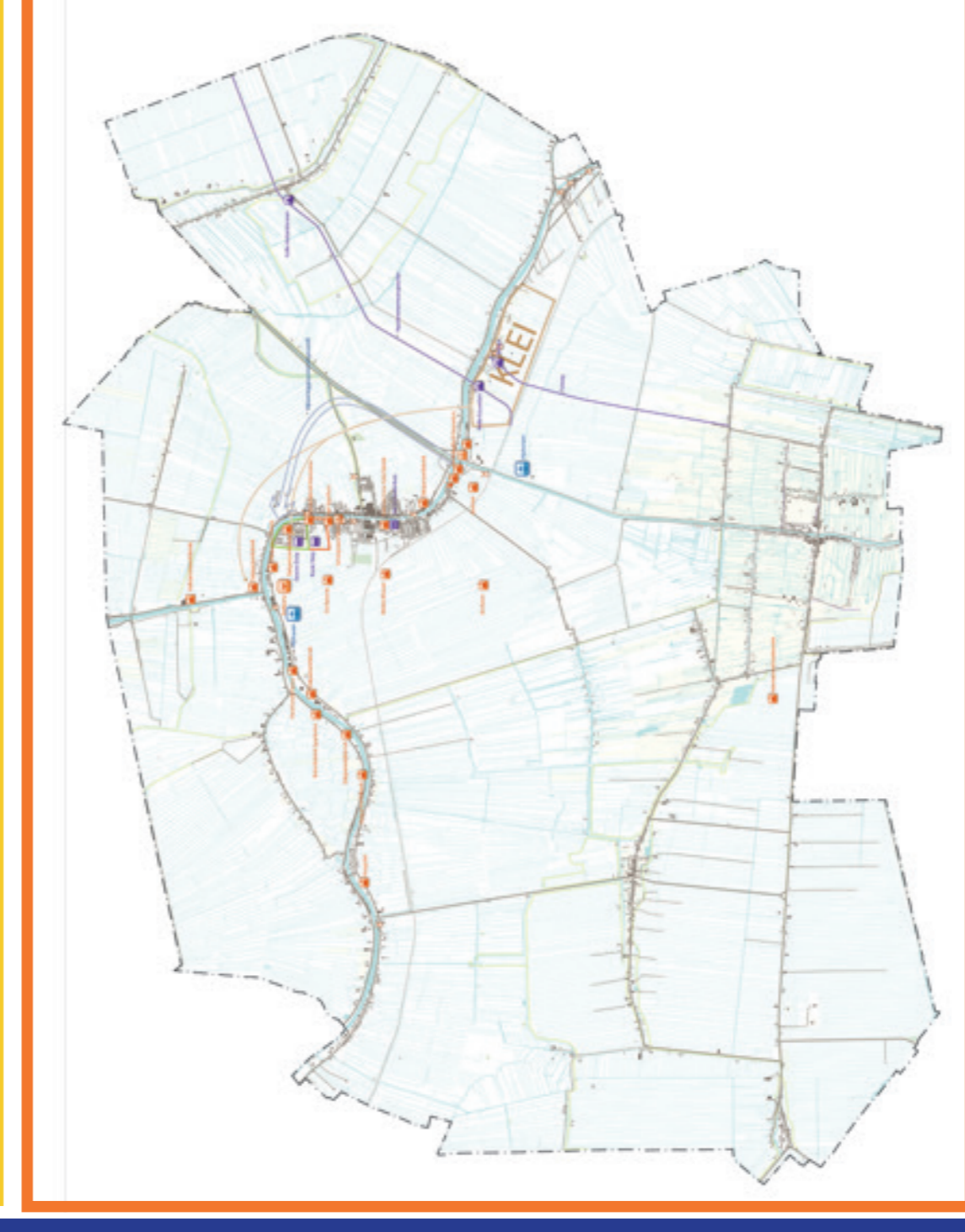
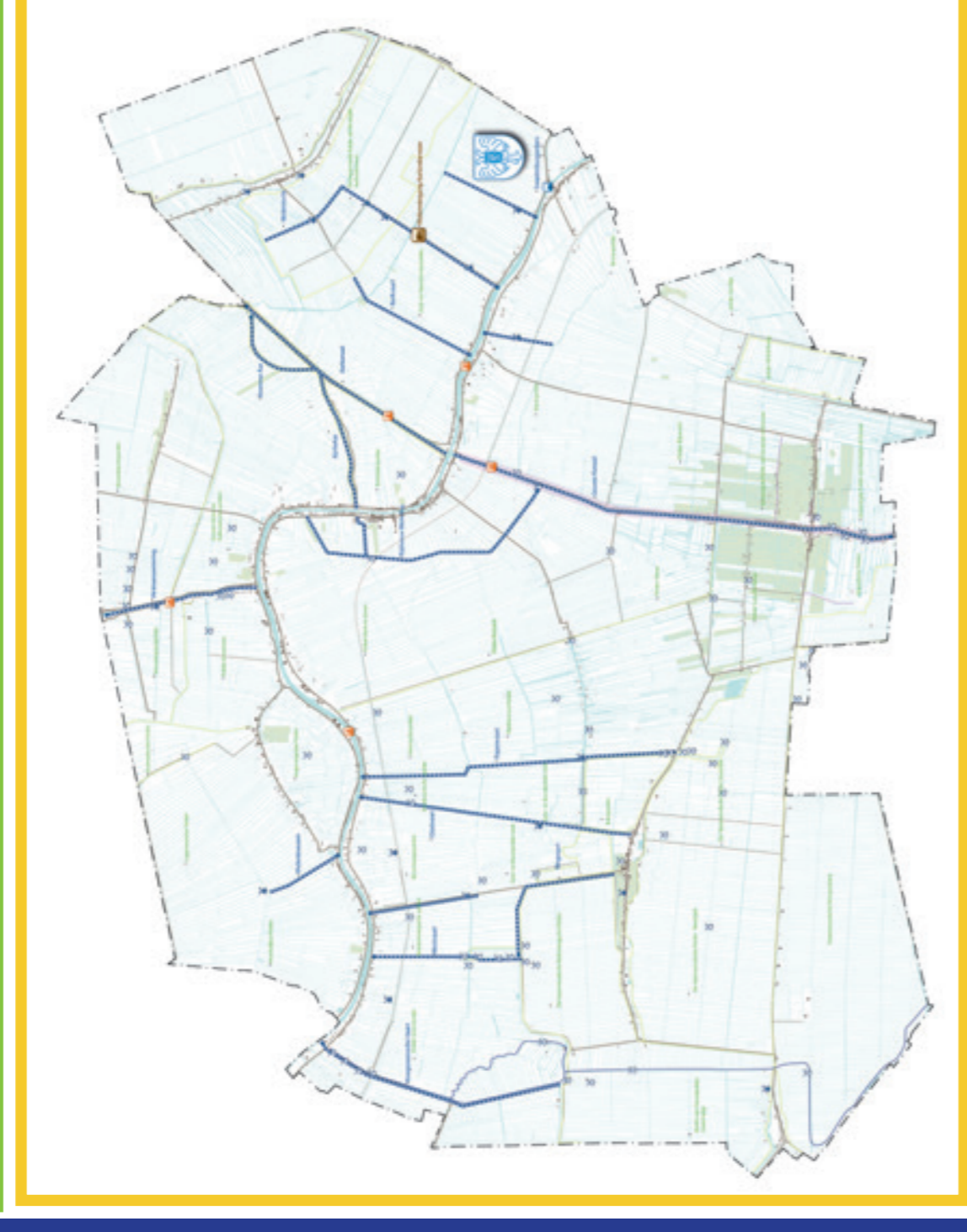
Herberg 's-Molenaarsbrug

- Ontstaan veenplassen door turfwinning
- Vervanging windmolens door stoomgemalen
- Droogmalen veenplassen, ontstaan droogmakerijen
- Alle vervoer over water in Boskoop
- Boskoop gaat over op sierteelt
- Uitbreiding linten parallel aan hooflint Boskoop

1900

- Watergerelateerde industrie langs de Oude Rijn
- Opkomst van scheepsbouw, zeilmakerij, klei- en kalkindustrie
- Groei dorpen aan de Oude Rijn door toename industrie langs de Rijn
- Aanleg Haarlemmermeerspoorlijn
- Samengaan Aarlanderveen/Oudshoorn/Alphen aan den Rijn (1918)
- Koudekerk wordt Koudekerk aan den Rijn (1937)

1950

- Ideeën voor Rijnomlegging Om Alphen te ontzien
- Ontstaan niet watergerelateerde industrie
- Aanleg grootschalige infra en spoorlijnen
- Ontwikkeling Greenport Boskoop
- Toevoeging Zwammerdam bij Alphen aan den Rijn (1964)
- Groei Alphen aan den Rijn voor Schiphol/Amsterdam
- Groei Alphen ondanks dat het geen groeikern is
- Ontstaan van het Groene Hart
- Vermindering groei Alphen aan den Rijn vanuit Zuid-Holland
- Samenvoeging Hazerswoude/Benthuizen/Koudekerk a/d Rijn (1991)
- Keuze Benthuizen voor Alphen Hazerswoude i.p.v. Zoetermeer
- Ontstaan gemeente Rijnwoude
- Komst gastarbeiders

2000

- Samenvoeging Rijnwoude en Alphen aan den Rijn (2014)
- Komst vluchtelingen
- Verdere groei Alphen aan den Rijn

- Metasequoialaan
- Bijzondere tuinen
- Scheiding woningen werknemers/gevers
- Ontginningslinten
- Hefbrug
- Gouwekanaal
- Gouwsluis

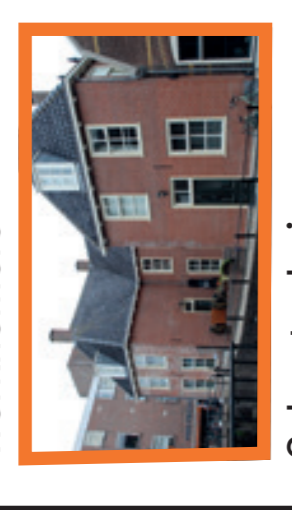
- Weteringen, Tochten, Ringvaarten
- Gouwekanaal
- Droogmakerijen
- Bestaande watermolens
- Verdwenen watermolens
- Molenviergang
- Vaarroute
- Ontstaan waterschap
- Suadenburgerdam
- Sluiproute via Benthuizen

- Fabrieken/industrie
- Gouwse tolhuis
- Rooie en groene dorp
- Stoomtram met haltes
- Kalkindustrie/klei industrie
- Alpherium
- Rijnomlegging

- Uitbreidingswijken
- Zichtbare gemeentegrens Boskoop/Alphen
- Synagoge
- Molukse wijk

Scheiding werkgevers werknemers

Schoutenhuis

Schans Altaalat

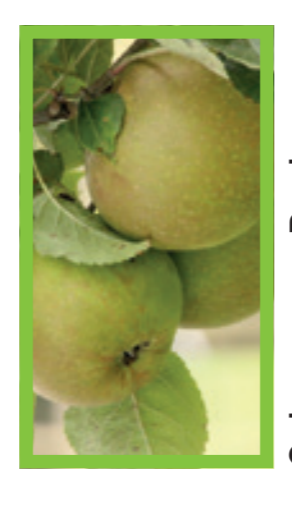
Bientocht

Oude stations

Gouws Tolhuis

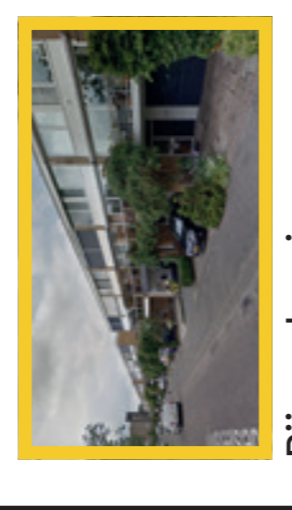
Schone van Boskoop & Pomme Marie

Van der Valk

De Baronie

Rijnomlegging

Hanggaiten

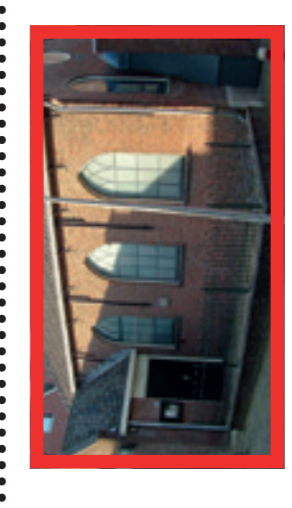
4 ogen zien meer dan 2

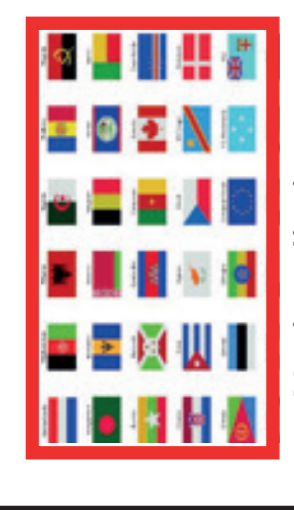
WOII Koudekerk

Nota Ruimte

Synagoge

68 Nationaliteiten

Grens Boskoop - Alphen aan den Rijn

© Dit werk is auteursrechtelijk beschermd.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veeelvoudigd en/of openbaar gemaakt zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever.

BoschSlabbers heeft bij haar werkzaamheden de zorgvuldigheid in acht genomen die van haar kan worden verwacht. Aan de getoonde informatie in deze publicatie kunnen geen rechten worden ontleend.

BoschSlabbers heeft met zorgvuldigheid de beelden in deze publicatie geselecteerd. Het kan voorkomen dat niet alle rechthebbenden van de gebruikte beelden zijn achterhaald. Belanghebbenden worden verzocht contact op te nemen met de gemeente Alphen aan den Rijn.

Bosch Slabbers

Den Haag

1e Sweelinckstraat 30
2517 GD Den Haag
T 070 3554407
denhaag@bsla.nl

Middelburg

Oude Vlissingseweg 1
4336 AA Middelburg
T 0118 592288
middelburg@bsla.nl

Maarn

Landgoed Plattenberg – Het Koetshuis
Amersfoortseweg 38
3951 LC Maarn
T 0343 769223

boschslabbers.nl

2019